

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง ปัจจัยการนำนโยบายการบริหารที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนอำเภอท่าแซะ จังหวัดชุมพร ผู้เขียนได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต
2. ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์
3. แนวคิดและทฤษฎีการมีส่วนร่วม
4. แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา
5. การนำนโยบายไปปฏิบัติ
6. นโยบายรัฐบาล (นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ)
7. ข้อมูลพื้นฐานอำเภอท่าแซะ จังหวัดชุมพร
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
9. สรุปเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต

ความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการของบุคคลกับระดับคุณภาพชีวิตตามแนวคิดของ ชามา (Sharma, 1988 อ้างถึงใน สายลดา ลดาวัลย์ ณ อยุธยา, 2542 : 8) โดยแบ่งคุณภาพชีวิตออกเป็น 2 ส่วน คือ

1. ความต้องการพื้นฐาน (Basic Needs) ได้แก่ ความต้องการด้านชีวะ-กายภาพ (Bio-Physical Needs) ซึ่งเป็นความต้องการทางชีวะภาพจำเป็นพื้นฐานของการดำรงชีวิต ปัจจัยเหล่านี้ ได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค อากาศบริสุทธิ์ น้ำสะอาด สภาพแวดล้อมที่ดี ฯลฯ การได้รับปัจจัยเหล่านี้จะทำให้บุคคลมีคุณภาพชีวิตในระดับต่ำสุด (Minimal Level) การขาดหรือความไม่สมดุลของสิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นการขาดคุณภาพชีวิตของบุคคล

ความต้องการพื้นฐานอีกประการหนึ่งคือ ความต้องการด้านจิตใจและสังคม (Psycho-Social Needs) ซึ่งเป็นความต้องการระดับชุมชนและสังคม และบทบาทของตนเองในชุมชนและสังคม

อันได้แก่ การศึกษา การคมนาคม การขนส่ง ความมั่นคงปลอดภัย นันทนาการและบริการสังคมต่าง ๆ ฯลฯ

2. ความต้องการด้านความรู้สึกและจิตใจ (Felt Needs) ได้แก่ ความใฝ่ฝันของบุคคล (Personal Aspiration) ซึ่งถือเป็นความต้องการสูงสุดของบุคคล เป็นความทะเยอทะยานเฉพาะบุคคล เช่น ความต้องการชื่อเสียง เกียรติยศ ความมั่นคง การเป็นที่ยอมรับในสังคม และการได้แสดงความสามารถ ฯลฯ ความต้องการประเภทนี้มักจะสัมพันธ์กับสถานภาพของบุคคลมากกว่าเป็นความต้องการที่แน่ชัด การมิได้รับตอบสนองในสิ่งเหล่านี้ อาจจะไม่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของบุคคล เช่น บุคคลอาจมีความต้องการที่จะเป็นผู้นำชุมชน แต่การไม่ได้รับการยอมรับไม่ได้ส่งผลทำให้เขาขาดคุณภาพชีวิตที่ดี

ซาน (Zhan, 1992 อ้างถึงใน เจษฎา บุญทา, 2545 : 7-8) ได้กล่าวไว้ว่าคุณภาพชีวิตมีองค์ประกอบ 4 ด้าน คือ

1. ด้านความพึงพอใจในชีวิต เป็นการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงในสภาวะภายนอกที่ได้รับอิทธิพลจากภูมิหลังของคน บุคลิกลักษณะ สิ่งแวดล้อม และสถานะทางสุขภาพ สิ่งที่คุณรับรู้ถึงสิ่งที่ตนเองครองอยู่ ซึ่งอยู่ระหว่างความต้องการ ความคาดหวัง ความใคร่ ความปรารถนาที่ตั้งไว้และความสำเร็จที่ได้รับ

2. ด้านอัตมโนทัศน์ เป็นความเชื่อและความรู้สึกที่คน ๆ หนึ่งมีต่อตนเอง ความเชื่อและความรู้สึกเหล่านี้มาจากการรับรู้ โดยเฉพาะการรับรู้ปฏิกิริยาของผู้อื่นที่ส่งผลต่อพฤติกรรมของคน ๆ หนึ่งเกี่ยวกับตนเองในห้วงเวลาหนึ่ง

3. ด้านสุขภาพและการทำงานของร่างกาย เป็นเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อม โดยนอกจากจะประเมินอาการทางคลินิกแล้ว ยังประเมินในเรื่องการรับรู้ภาวะสุขภาพของบุคคล สิ่งที่เกี่ยวข้องกับภาวะสุขภาพ และความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวกับสังคม และยังคงพิจารณาถึงอิทธิพลทางสังคม สิ่งแวดล้อมและการเมืองด้วย

4. ด้านสังคมและเศรษฐกิจ เป็นการประเมินการประกอบอาชีพ การศึกษาและรายได้ ซึ่งถูกกำหนดเป็นมาตรฐานทางสังคม

เฮอ์เบิร์ต (Herbert, 1974 : 572 อ้างถึงใน สงวน สุทธิเลิศอรุณ, 2545 : 34) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต พบว่า คุณภาพชีวิต ของบุคคลจะมีความสมบูรณ์ได้นั้นจะต้องประกอบด้วยปัจจัย 4 ด้าน คือ 1) มีการตอบสนองความต้องการทางด้านร่างกาย 2) มีการพัฒนาตนเองและความเจริญของบุคคล 3) การมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดของสมาชิกในสังคมปฐมภูมิ 4) การติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลในฐานะที่ตนเป็นสมาชิกในสังคมนั้น

ความหมายของคุณภาพชีวิต

คำว่า “คุณภาพชีวิต” เป็นคำกล่าวที่มีนักวิชาการสาขาต่าง ๆ เช่น สาขาสังคมวิทยา มานุษยวิทยา จิตวิทยา เศรษฐศาสตร์ และสาขาอื่น ๆ ที่พยายามให้คำจำกัดความกันอย่างหลากหลาย และกว้างขวาง โดยส่วนมากจะมีความหมายที่ใกล้เคียงกัน หรือมีลักษณะคล้ายคลึงกัน แต่อาจแตกต่างกันไปบ้าง ตรงที่เป็นรายละเอียดหรือจุดเน้นตามสาขาของศาสตร์นั้น ๆ โดยมีผู้ให้ความหมายไว้ในลักษณะต่าง ๆ กันไป เช่น

ลีปปอนท์ เกตุทัต (2545 : 2) ได้อธิบายว่า “คุณภาพชีวิต” คือ ชีวิตที่มีความสุข ชีวิตที่สามารถปรับตัวเองให้เข้ากับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ (Physical-Environment) และสิ่งแวดล้อมทางสังคม (Social Environment) และสามารถปรับธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมให้เข้ากับตนเอง โดยไม่เบียดเบียนธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและสังคม ไม่เบียดเบียนผู้อื่น กล่าวสั้น ๆ คือ การเรียนรู้ธรรมชาติจนปรับตัวเองและธรรมชาติให้เข้ากันได้ โดยไม่เบียดเบียนกัน

มีเบิร์ก (Meeberg, 1992 อ้างถึงใน เจษฎา บุญทา, 2545 : 6) ได้กล่าวว่า คุณภาพชีวิตเป็นความรู้สึกของความพึงพอใจในชีวิตทั่ว ๆ ไป เป็นความสามารถทางอารมณ์ในการประเมินผลชีวิตตนเอง ตามความพึงพอใจ สภาพที่ยอมรับได้ของสุขภาพทางกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม ซึ่งจะมีทั้งส่วนที่เป็นจิตวิสัยและวัตถุวิสัย ซึ่งทั้งสองส่วนล้วนมีความจำเป็น

ซาน (Zhan, 1992 อ้างถึงใน เจษฎา บุญทา, 2545 : 6) ได้ให้ความหมายว่า คุณภาพชีวิตเป็นระดับที่ชีวิตของคน ๆ หนึ่ง เกิดความพึงพอใจแนวคิดที่เป็นทั้งแบบหลายมิติ และสัมพันธ์กับบริบท เพราะประสบการณ์ของมนุษย์นั้นมีการพลวัตรและซับซ้อน ดังนั้น ปุ่มหลังของคน ๆ หนึ่งรวมทั้งสถานการณ์ทางสังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม

ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา (2536 : 1) กล่าวว่า คุณภาพชีวิตที่มีคุณภาพนั้น อาจประเมินได้ในแง่ต่าง ๆ กัน แต่มักเน้นหนักไปใน 2 แนวทาง คือ ทางด้านตัวบุคคล ได้แก่ การมีชีวิตที่อยู่ดีมีสุข และเจริญก้าวหน้า ซึ่งหมายถึง การมีชีวิตรอดปลอดภัย ทำมาหากินเลี้ยงตัวเองได้ สามารถหาความสุขได้ตามควรแก่อรรถภาพ ทั้งมีโอกาสที่จะพัฒนาความต้องการและความสามารถของตนเองไปให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ส่วนอีกแนวทางหนึ่งเป็นการให้น้ำหนักด้านความสัมพันธ์และความเป็นประโยชน์ของบุคคลต่อสังคม ซึ่งย่อหมายถึงคุณภาพในเชิงของการเป็นทรัพยากรที่เอื้ออำนวยต่อความเป็นปึกแผ่นและความเจริญก้าวหน้าของสังคม ดังนั้นในการกำหนดมาตรฐานและการประเมินคุณภาพชีวิตของบุคคล จึงน่าจะนำแนวคิดทั้ง 2 แนวทางมาผสมผสานให้เกิดดุลยภาพที่เหมาะสม

กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย (2539) ได้ให้ความหมายของ “คุณภาพชีวิต” หมายถึง การดำรงชีวิตของมนุษย์ในระดับที่เหมาะสม ตามความจำเป็นพื้นฐานที่ได้กำหนดไว้ในสังคมหนึ่ง ๆ ในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ นั้น คือการที่จะกล่าวว่าประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีได้ก็เมื่อประชาชน

ในครอบครัว หรือชุมชนนั้นมีชีวิตความเป็นอยู่บรรลุเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐานครบถ้วนทุกประการ ความจำเป็นพื้นฐานที่กำหนดไว้นั้น สามารถแปรเปลี่ยนไปได้ตามสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปในขณะนั้น ๆ

พรอัมรินทร์ พรหมเกิด (2545 : 1) กล่าวว่า คุณภาพชีวิตที่ดี นั้นจะต้องเกี่ยวข้องกับ กิจกรรมต่าง ๆ ของชีวิตละมีส่วนเกี่ยวข้องกับบุคคลอื่นในสังคม หรือในองค์กร ซึ่งเป็นหนว่ยทาง สังคมของมนุษย์ที่จัดตั้งขึ้นมาอย่างตั้งใจเพื่อบ่มงู่เป้าหมายเฉพาะ

สุวัฒน์ มหัตนิรันดร์กุล (2542) ได้กล่าวว่า โดยสรุปแล้ว คุณภาพชีวิต หมายถึง ระดับ การมีชีวิตที่ดี มีความสุข และความพึงพอใจในชีวิตทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ สังคม อารมณ์ และการ ดำเนินชีวิตของปัจเจกบุคคลในสังคม เป็นการประสานการรับรู้ของบุคคลในด้านร่างกาย จิตใจ ความสัมพันธ์ทางสังคม สิ่งแวดล้อม ภายใต้วฒฒนธรรม ค่านิยม และเป้าหมายในชีวิตของแต่ละคน

พิชฌลัทธิ ภาณุมาศ (2547 : 28) ได้ให้ความหมายของคุณภาพชีวิตไว้ว่า หมายถึง บุคคลมีความรู้สึกรับรู้และปรับตัวให้สมคูลกับสภาพแวดล้อมและมีวิธีการดำเนินชีวิตให้มีความสุข ทั้ง ทางด้านร่างกายและจิตใจ ตลอดจนปฏิบัติตนให้เป็นคนดี และเป็นประ โยชน์แก่สังคม

นพรัตน์ เรียบทวี (2548 : 12) ได้ให้ความหมายของคุณภาพชีวิตไว้ว่า หมายถึง การมีชีวิต ที่สมบูรณ์ในแง่ดีทั้งทางร่างกายและจิตใจ ซึ่งเกิดจากการให้ความสำคัญและความพึงพอใจต่อ องค์ประกอบต่าง ๆ ตามสภาพการณ์ และสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ เป็นอยู่ หรือได้รับอยู่ โดยการรับรู้และ ตัดสินใจของมนุษย์ในช่วงเวลาหนึ่ง สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามกาลเวลาและสภาพการณ์ที่ เปลี่ยนแปลงไป

วอลเลซ (Wallace, 1974 : 6 อ้างถึงใน พิชฌลัทธิ ภาณุมาศ, 2547) ได้กล่าวว่า คุณภาพชีวิต หมายถึง องค์ประกอบทั้งหลายที่ให้ความพึงพอใจ (Satisfaction) แก่บุคคลทั้งทางด้าน ร่างกาย (Physical) และจิตใจ (Psychological) ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ๆ

องค์การยูเนสโก (UNESCO, 1993 อ้างถึงในสุวัฒน์ มหัตนิรันดร์กุล และคณะ, 2541) ได้นิยามคำว่าคุณภาพชีวิตไว้ในชุดฝึกอบรมทางการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตว่า หมายถึง ระดับ ความเป็นอยู่ที่ดีของสังคมและระดับความพึงพอใจในความต้องการส่วนหนึ่งของมนุษย์

องค์การอนามัยโลก (The WHOQOL Group, 1994 อ้างถึงใน สุวัฒน์ มหัตนิรันดร์กุล และคณะ, 2541) ได้ให้ความหมายของคุณภาพชีวิตไว้ว่า คุณภาพชีวิตเป็นมโนทัศน์หลายมิติที่ประสาน การรับรู้ของบุคคลในด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านระดับความเป็นอิสระไม่ต้องพึ่งพา ด้านความสัมพันธ์ ทางสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านความเชื่อส่วนบุคคลภายใต้วฒฒนธรรม ค่านิยม และเป้าหมายในชีวิต ของแต่ละบุคคล

จากการให้ความหมายและทฤษฎีของนักวิชาการแต่ละสาขาทั้งในประเทศและต่างประเทศสรุปได้ว่า “คุณภาพชีวิต” หมายถึง ระดับการมีชีวิตที่ดี มีความสุข และความพึงพอใจในชีวิต ในด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม ที่เกี่ยวข้องกับสภาพความเป็นอยู่และการดำเนินชีวิตของบุคคลในสังคม เป็นการประสานการรับรู้ของบุคคลในด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม ภายใต้วฒนธรรม ค่านิยม และเป้าหมายในชีวิตของแต่ละบุคคล

ความหมายของคุณภาพชีวิตการทำงาน

คุณภาพชีวิตการทำงาน หมายถึง ลักษณะการทำงานที่ทำให้บุคคลนั้นเกิดความรู้สึกเป็นสุขจากสภาพที่ตนเองได้รับขณะปฏิบัติงาน (เสริมศรี เวชชะ และคณะ, 2535) มีชีวิตการทำงานที่ไม่ถูกเอารัดเอาเปรียบและสามารถสนองตอบความจำเป็นพื้นฐานของมนุษย์ในแต่ละยุคสมัยได้ (สุทิน สายสงวน, 2535)

ความสำคัญของคุณภาพชีวิต

คุณภาพชีวิต (Quality Of Life) เป็นความคิดรวบยอดที่สำคัญ ซึ่งคุณภาพชีวิตที่ดีนั้นอาจเป็นของใครก็ได้ ถ้าผู้นั้นมีความสุขสบายตามสมควรแก่อัตภาพ มีคุณธรรม มีความกลมกลืนกับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และสังคม เป็นชีวิตที่มีความสมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา และสังคม บุคคลและครอบครัวที่มีคุณภาพชีวิตที่ดีย่อมมีเป้าหมายในการดำเนินชีวิตที่ดีงาม มีการพัฒนาด้านต่าง ๆ เช่น การศึกษา อาชีพ รายได้ สุขภาพอนามัย และจริยธรรมอยู่ตลอดเวลา ในลักษณะเช่นนี้เขาย่อมมีความสามารถปรับปรุงสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ รอบตัวให้ดีขึ้นและเกิดคุณประโยชน์คุ้มค่าที่สุด ปัญหาต่าง ๆ ในสังคมก็จะลดลงและหมดไปได้ เช่น ปัญหาเศรษฐกิจการทำลายทรัพยากร และธรรมชาติ การอพยพย้ายถิ่น อาชญากรรม ตลอดจนปัญหาอื่น ๆ จึงกล่าวได้ว่าเมื่อใดก็ตามที่บุคคลและครอบครัว ซึ่งเป็นหน่วยย่อยที่สุดของสังคมมีคุณภาพชีวิตอย่างไรก็จะส่งผลสะท้อนต่อไปยังชุมชน และประเทศชาติ อันเป็นหน่วยใหญ่ได้ ในที่สุด จากตัวอย่างในประเทศพัฒนาหลาย ๆ ประเทศ ซึ่งประกอบด้วยประชากรที่มีคุณภาพชีวิตที่ดีได้ประสบความสำเร็จในการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ในทางตรงกันข้ามประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งประกอบด้วยประชากรที่มีคุณภาพต่ำต่างประสบความล่าช้า หรือความล้มเหลวในการพัฒนาประเทศ อันมีผลโยงไปถึงความมั่นคงปลอดภัยของประเทศด้วย จากความสำคัญของคุณภาพชีวิตที่มีผลต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน และประเทศเราจึงหาวิธีที่จะพัฒนาปรับปรุงตนเองเพื่อนำไปสู่การมี “คุณภาพชีวิต” ที่ดี

นักวิชาการมากมายสนใจศึกษาถึงสาเหตุที่ส่งผลกระทบต่อระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน ดังนี้ (สุพัตรา สุภาพ, 2543 : 82 - 83)

1. ความผิดปกติทางกายและจิตใจ เช่น ร่างกายพิการ ทูพพลภาพ ไม่แข็งแรง เจ็บป่วย หรือชราภาพ ระดับปัญญาต่ำ โรคประสาท เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นสาเหตุของความยากจนในระดับ

ปัจเจกชน กล่าวคือ ทำให้ไม่สามารถประกอบอาชีพได้หรือประกอบอาชีพได้ไม่สม่ำเสมอ และต้องมีรายจ่ายพิเศษเป็นค่ารักษาพยาบาล ทำให้มีรายได้ไม่พอกับรายจ่าย

2. การเลิกระเบียบทางสังคม ทำให้เกิดความยากจนได้ เช่น การแตกแยกของครอบครัว การว่างงาน การพลัดถิ่น เกิดการจลาจลหรือสงคราม เกิดภัยธรรมชาติ โรคระบาด การเกิดอุบัติเหตุ การเพิ่มของประชากรอย่างรวดเร็ว เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นสาเหตุทางสังคมที่ก่อให้เกิดความยากจนในสังคมได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งแก่บุคคลที่ทำงานในด้านเกษตรกรรม เช่น ในภาวะอากาศแห้งแล้งทำให้พืชผลที่ชาวนาปลูกไว้ล้มตายหมดหรือปลูกไม่ขึ้นหรือเกิดโรคระบาดทำให้สัตว์เลี้ยงล้มตายหมดจนทำให้ชาวนาหรือเกษตรกรมีหนี้สินล้นพ้นตัว

3. พฤติกรรมเบี่ยงเบน ความยากจนอาจเกิดจากการที่สังคมได้ให้โอกาสและวิธีการบรรลุปเป้าหมาย คือ การสร้างฐานะให้พอกินพอใช้แก่คนทุกชั้นทุกกลุ่ม บุคคลที่ไม่อาจไขว่คว้าหาโอกาสได้จนเกิดความท้อแท้ ทอดอาลัยหมดความพยายามที่จะทำมาหากินหรือกระเสือกกระสนสร้างความมั่งคั่งให้แก่ตนและครอบครัว

4. การขัดแย้งในค่านิยม บุคคลที่มีความยากจนอาจเป็นบุคคลที่เลือกเส้นทางหาความสุขสงบทางใจ (จิตนิยม) จึงมิได้พยายามสร้างฐานะตามค่านิยมแบบวัตถุนิยม เมื่อเปรียบเทียบกับคนสองกลุ่มจึงได้เกิดมีคนที่ยากจน เพราะมีเงินทองทรัพย์สินน้อยกว่าคนอีกกลุ่มหนึ่ง

5. การกำหนดมาตรฐานของสังคม บางทีคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งในสังคมใดสังคมหนึ่งมิได้มีความยากจนแน่นอนอย่างที่คิดไม่ถึง แต่เมื่อสังคมกำหนดว่า คนที่มีรายได้หรือลักษณะบางอย่างเป็นคนยากจน คนกลุ่มนั้นก็ได้อาจเชื่อว่าเป็นคนยากจน

6. ความชราภาพ คนเราเมื่ออย่างเข้าสู่วัยชราที่จะถูกปลดออกจากงาน รายได้ของคนวัยนี้จึงขาดไป แม้ว่าจะมีสิ่งทดแทน เช่น ได้บำเหน็จบำนาญ แต่เงินที่ได้มาเมื่อเทียบกับรายได้เดิมย่อมลดน้อยลงกว่าเดิมมาก ฐานะของครอบครัวจะยากจนลง ถ้ารายได้นั้นเป็นหลักของครอบครัวแต่เพียงอย่างเดียว

7. การศึกษาต่ำ ทำให้ไม่สามารถยกฐานะของตนได้ จึงต้องรับงานที่มีรายได้น้อย เพราะตนเองขาดความรู้ เช่น ความรู้ของพวกที่ต้องออกจากโรงเรียนกลางคัน เพื่อไปทำงานหาเลี้ยงชีพ ยิ่งพอมีครอบครัวรายได้ยิ่งไม่พอเพียงมากขึ้นและมีผลไปถึงลูก ๆ เช่น อาจจะมีอาหารไม่ถูกสุขลักษณะหรือไม่ได้รับการศึกษาสูงเพราะขาดเงินที่จะเลี้ยงดู

เครื่องชี้วัดและองค์ประกอบของคุณภาพชีวิต

สำหรับองค์การอนามัยโลก (WHO) ได้พัฒนาเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตที่เป็นสากลขึ้นมาในปี ค.ศ. 1996 มีทั้งหมด 100 ตัวชี้วัด หรือข้อคำถาม (WHOQOL-100) ซึ่งกรมสุขภาพจิตได้แปลเป็นภาษาไทย และให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบด้วยการแปลกลับเป็นภาษาอังกฤษอีกครั้งและถือว่าเป็น

ภาษาไทยที่ องค์การอนามัยโลก ยอมรับอย่างเป็นทางการ

เครื่องมือวัดคุณภาพชีวิต WHOQL-100 ประกอบด้วย ข้อคำถาม 2 ชนิด คือแบบภาวะวิสัย (Perceived Objective) และอัตวิสัย (Self-Report Subjective) จะประกอบด้วยองค์ประกอบของ คุณภาพชีวิต 6 ด้าน ดังนี้

1. ด้านร่างกาย (Physical Domain) คือ การรับรู้สภาพทางด้านร่างกายของบุคคล ซึ่งมีผลต่อชีวิตประจำวัน เช่น การรับรู้สภาพความสมบูรณ์แข็งแรงของร่างกาย การรับรู้ถึงความรู้สึกสบาย ไม่มีความเจ็บปวด การรับรู้ถึงความสามารถที่จะจัดการกับความเจ็บปวดทางร่างกายได้ การรับรู้ถึงผลกำลังในการดำเนินชีวิตประจำวัน การรับรู้เรื่องการนอนหลับและพักผ่อน รวมทั้งการรับรู้เรื่องการมีเพศสัมพันธ์ ซึ่งการรับรู้เหล่านี้มีผลต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน

2. ด้านจิตใจ (Psychological Domain) คือ การรับรู้สภาพทางจิตใจของตนเอง เช่น การรับรู้ความรู้สึกทางบวกที่บุคคลมีต่อตนเอง การรับรู้ภาพลักษณ์ของตนเอง การรับรู้ถึงความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเอง การรับรู้ถึงความมั่นใจในตนเอง การรับรู้ถึงความคิด ความจำ สมาธิ การตัดสินใจ และความสามารถในการเรียนรู้เรื่องราวต่าง ๆ ของตน และการรับรู้ถึงความสามารถในการจัดการกับความเศร้า หรือกังวล เป็นต้น

3. ด้านระดับความเป็นอิสระของบุคคล (Level Of Independence) คือ การรับรู้ถึงความเป็นอิสระที่ไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่น การรับรู้ถึงความสามารถในการเคลื่อนไหวของตน การรับรู้ถึงความสามารถในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันของตน การรับรู้ถึงความสามารถในการทำงาน การรับรู้ว่าคุณไม่จำเป็นต้องพึ่งพาต่าง ๆ หรือการรักษาทางการแพทย์อื่น ๆ เป็นต้น

4. ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม (Social Relationships) คือ การรับรู้ถึงความสัมพันธ์ของตนกับบุคคลอื่น การรับรู้ถึงการที่ได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลอื่นในสังคม การรับรู้ว่าคุณได้เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือบุคคลอื่นในสังคมด้วย รวมทั้งการรับรู้ในเรื่องอารมณ์ทางเพศหรือการมีเพศสัมพันธ์

5. ด้านสิ่งแวดล้อม (Environment) คือ การรับรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต เช่น การรับรู้ว่าคุณมีชีวิตอยู่อย่างอิสระ ไม่ถูกกักขัง มีความปลอดภัยและมั่นคงในชีวิต การรับรู้ว่าคุณได้อยู่ในสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่ดี ปราศจากมลพิษต่าง ๆ การคมนาคมสะดวก มีแหล่งประโยชน์ด้านการเงิน สถานบริการทางสุขภาพ และสังคมสงเคราะห์ การรับรู้ว่าคุณมีโอกาสที่จะได้รับข่าวสาร หรือฝึกฝนทักษะต่าง ๆ การรับรู้ว่าคุณได้มีกิจกรรมสันทนาการ และมีกิจกรรมในเวลาว่าง เป็นต้น

6. ด้านความเชื่อส่วนบุคคล (Spirituality Religion/Personal Beliefs) คือ รวมไปถึงการรับรู้เกี่ยวกับความเชื่อมั่นต่าง ๆ ของตน ที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต เช่น การรับรู้ถึงความเชื่อด้านจิตวิญญาณ ศาสนา การให้ความหมายของชีวิต และความเชื่ออื่น ๆ ที่มีผลในทางที่ดีต่อการดำเนินชีวิต มีผลต่อการเอาชนะอุปสรรค เป็นต้น

สุวัฒน์ มหัตนรินทร์กุล (2542 : 18) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของคุณภาพชีวิตไว้ 4 ด้าน คือ

1. ด้านร่างกาย หมายถึง การรับรู้สภาพทางด้านร่างกายของบุคคล ซึ่งมีผลต่อชีวิตประจำวัน เช่น การรับรู้สภาพความสมบูรณ์แข็งแรงของร่างกาย การรับรู้ถึงความรู้สึกสุขสบาย ไม่มีความเจ็บป่วย การรับรู้ถึงความสามารถที่จะต้องจัดการกับความเจ็บปวดทางร่างกาย การรับรู้ถึงผลกำลังในการดำเนินชีวิตประจำวัน การรับรู้ถึงอิสระที่ไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่น เป็นต้น

2. ด้านจิตใจ หมายถึง การรับรู้สภาพจิตใจของตนเอง เช่น การรับรู้ความรู้สึกทางบวกที่บุคคลมีต่อตนเอง การรับรู้ภาพลักษณ์ของตนเอง การรับรู้ถึงความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเอง การรับรู้ถึงความมั่นใจในตนเอง การรับรู้ถึงความคิด ความจำ สมาธิ และการตัดสินใจ และความสามารถในการเรียนรู้เรื่องราวต่าง ๆ ของตน การรับรู้ถึงวิธีการในการจัดการกับตนเองกับความเครียดหรือความกังวล การรับรู้ถึงเรื่องต่าง ๆ ของตน และความเชื่อของตนเองที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต

3. ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม หมายถึง การรับรู้เรื่องความสัมพันธ์ของตนเองกับบุคคลอื่น การรับรู้ถึงการได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลอื่นในสังคม การรับรู้ว่าตนได้เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือบุคคลอื่นในสังคมด้วย รวมทั้งการรับรู้ในเรื่องอารมณ์ทางเพศ หรือการมีเพศสัมพันธ์

4. ด้านสิ่งแวดล้อม หมายถึง การรับรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต เช่น การรับรู้ว่าตนมีชีวิตอยู่อย่างมีอิสระ มีความปลอดภัยและมั่นคงในชีวิต การรับรู้ได้ว่าอยู่ในสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่ดี ปราศจากมลพิษต่าง ๆ การคมนาคมที่สะดวก มีแหล่งประโยชน์ด้านการเงิน สถานบริการทางสุขภาพและสังคมสงเคราะห์ การรับรู้ว่ามีโอกาสที่จะได้รับข่าวสารหรือฝึกฝนต่าง ๆ การรับรู้ว่าคุณได้มีกิจกรรมสันทนาการและมีกิจกรรมในเวลาว่าง เป็นต้น

เนื่องจากคำว่า “คุณภาพชีวิต” เป็นคำที่มีความหมายกว้างเกี่ยวข้องกับศาสตร์หลายสาขาสามารถมองได้หลายแง่หลายมุม จึงไม่สามารถจะให้คำจำกัดความที่แน่นอนลงไปได้ แต่เข้าใจกันในเชิงเปรียบเทียบ (Relative Term) ว่าไม่มีกฎเกณฑ์ที่แน่นอน เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา สถานที่ และสภาพแวดล้อมดังที่ทราบกันมาแล้ว ถ้าพิจารณาว่า มโนทัศน์ประกอบใดบ้างที่จะทำให้ชีวิตมีคุณภาพที่ดี คำตอบก็คือ ไม่มีเกณฑ์ตายตัวแน่นอน มีนักวิชาการหลายท่านได้พยายามกำหนดองค์ประกอบคุณภาพชีวิตไว้ต่าง ๆ กันออกไป

คุณภาพชีวิตมีความสำคัญทั้งต่อบุคคลและสังคม คุณภาพชีวิตที่ดีเป็นสิ่งที่มนุษย์กำหนดขึ้น บุคคลและครอบครัวที่มีคุณภาพชีวิตที่ดีย่อมมีเป้าหมายในการดำเนินชีวิตที่ดีขึ้นในทุก ๆ ด้าน เช่น ด้านการศึกษา อาชีพ รายได้ สุขภาพอนามัย เป็นต้น

ทัศนา แสงศักดิ์ (2549 : 20) ได้พิจารณาองค์ประกอบของคุณภาพชีวิต มีสองประการที่มีความสำคัญต่อมนุษย์ ได้แก่ ความพึงพอใจของมนุษย์ และความสำเร็จของคุณลักษณะบางประการ

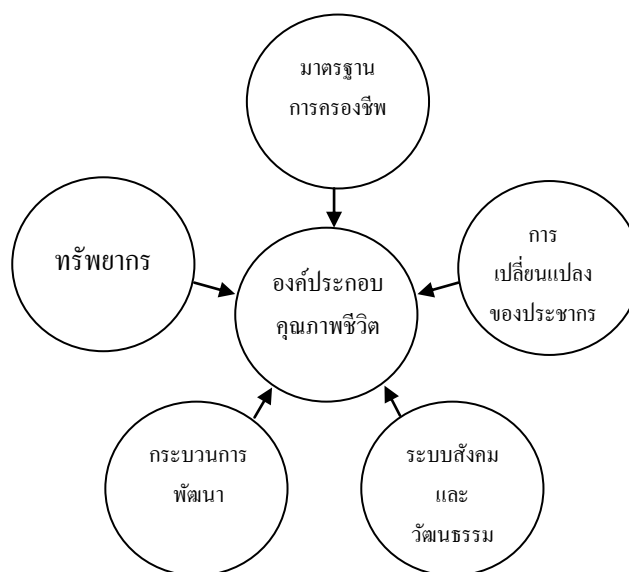
ของมนุษย์ เป็นรูปแบบที่แสดงออกมี 3 ลักษณะ คือ ความเป็นอยู่ ความเป็นเจ้าของ และความสำเร็จ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ความเป็นอยู่ (Being) หมายถึง สภาพความเป็นอยู่ รวมถึงด้านสุขภาพร่างกาย แรงขับ อนามัย เสื้อผ้า สุขภาพจิตที่ดี ความรู้ การปรับตัว การควบคุมการประเมินตนเอง คุณค่า ความเชื่อและจิตวิญญาณ
2. ความเป็นเจ้าของ (Belonging) หมายถึง ความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อม การเชื่อมโยงของบุคคลกับสภาพเพื่อนบ้าน โรงเรียนและชุมชน สังคมและสิ่งแวดล้อม การบริการสังคมและกิจกรรมสังคม
3. ความสำเร็จ (Becoming) หมายถึง การทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ เป้าหมาย ความหวัง ความปรารถนา การพักผ่อน การให้การสนับสนุน การปรับปรุงการพัฒนา การรักษา ความรู้และพัฒนาทักษะ

ชาร์มา (Sharma อ้างถึงใน สุวัฒน์ มหัตนรินทร์กุล, 2542) กล่าวว่า ชีวิตจะมีคุณภาพหรือไม่ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ 5 ประการดังนี้

1. มาตรฐานการครองชีพ (Standard of Living)
2. การเปลี่ยนแปลงของประชากร (Population Dynamics)
3. ปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรม (Social-Cultural Factor)
4. กระบวนการพัฒนา (Process of Development)
5. ทรัพยากร (Resource)

ภาพที่ 2.1 วงจรสัมพันธ์องค์ประกอบคุณภาพชีวิตตามแนวคิด R. C. Sharma ผู้เชี่ยวชาญจาก UNESCO

(สุวัฒน์ มหัตนรินทร์กุล, 2542)

จากวงกลมทั้ง 5 ข้างต้น จะเห็นว่าแต่ละวงกลมนั้นมีความสัมพันธ์กัน มีผลกระทบต่อกัน เป็นระบบลูกโซ่ ดังนั้น เพื่อความเข้าใจที่ดีว่าองค์ประกอบทั้ง 5 ข้อนั้น มีผลต่อคุณภาพชีวิตของประชากรอย่างไรบ้าง โดยจะศึกษาเพียงคร่าว ๆ ดังต่อไปนี้

1. มาตรฐานการครองชีพ (Standard of Living) คำว่า มาตรฐานการครองชีพนั้น หมายถึง มาตรฐานความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวันของประชากร ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับรายได้ต่อบุคคล สุขภาพ การศึกษา ที่อยู่อาศัย และการสังคมสงเคราะห์ซึ่งสิ่งต่างๆ ที่กล่าวมาข้างต้นเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้ มาตรฐานการครองชีพของคนเราเปลี่ยนไป จึงขอก้าวแต่ละปัจจัยดังนี้

1.1 รายได้ต่อบุคคล (Per Capita Income) หมายถึง รายได้โดยเฉลี่ยของประชากรต่อคนต่อปี โดยคิดจากGNA (Gross National Products) ตามสูตร ดังนี้

$$\text{Per. Capita Income} = \text{G.N.P.} = \frac{\text{มวลผลิตภัณฑ์ประชาชาติทั้งหมดภายใน 1 ปี}}{\text{จำนวนประชากร}}$$

$$\text{หรือ} = \frac{\text{N.I.}}{\text{P}} \quad (\text{คิด N.I. จาก G.N.P.})$$

ถ้าผลลัพธ์จากสูตรมีค่าสูง แสดงว่า ประเทศนั้นมีการอยู่ดีกินดี และเศรษฐกิจของประเทศดีด้วย ในทางตรงกันข้าม ถ้าผลลัพธ์ต่ำ สภาพความเป็นอยู่ของประชากรในประเทศนั้นย่อมแร้นแค้นและเศรษฐกิจของประเทศจะตกต่ำแต่การพิจารณารายได้ต่อบุคคลนี้ จะต้องไม่มองเพียงตัวเลขเพียงอย่างเดียวเท่านั้น ต้องมองถึงการกระจายรายได้อย่างทั่วถึงอีกด้วย เช่น ประเทศไทยถ้าจะพิจารณาเพียงตัวเลขแล้วรายได้ต่อบุคคลจะประมาณ 900 บาทต่อเดือน แต่ความเป็นจริงแล้ว รายได้จะสูงเฉพาะตามเมืองใหญ่ ๆ เท่านั้น ส่วนเมืองในรอบนอกออกไปแล้ว รายได้ต่อบุคคลต่ำกว่า 900 บาทต่อเดือนเป็นจำนวนมาก

1.2 สุขภาพ (Health) หมายถึง สุขภาพและสุขภาพิบาล สุขภาพของประชากรในสังคมใด เป็นปัจจัยสำคัญที่จะแสดงให้เห็นถึงคุณภาพชีวิตและสังคมนั้น เพราะบุคคลที่มีสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรงมีโอกาสที่จะทำงานได้สำเร็จและมีประสิทธิภาพสูง อันจะก่อให้เกิดความมั่นคงก้าวหน้าในชีวิต และเมื่อสุขภาพจิตดีก็จะสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมได้ดี มีความเสถียร ไม่เห็นแก่ตัว ไม่มีปัญหาและอุปสรรคต่อการอยู่ร่วมกับคนอื่น สิ่งเหล่านี้จะทำให้เราดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างราบรื่น และเป็นประโยชน์ต่อครอบครัวและส่วนรวมต่อไป สำหรับลักษณะสุขภาพของประชากรในสังคมจะดีหรือไม่ นั้น เรื่องของโรคระบาด เช่น พวกอหิวาตกโรค วัณโรค มาเลเรีย และโรคขาดอาหาร ฯลฯ จะเป็นตัวกำหนด นอกจากนี้ก็ดูได้จากสถิติการเข้ารับการรักษาจากโรงพยาบาล การใช้ยาได้อีกด้วย

1.3 การศึกษา (Education) การศึกษาเป็นรากฐานสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของแต่ละบุคคลในทุก ๆ ด้าน เพราะผู้ที่มีการศึกษาสูงย่อมรู้จักใช้ความคิดแก้ปัญหาชีวิต ปรับปรุงการประกอบอาชีพของตนเองให้ดีขึ้น เลื่อนสถานภาพทางสังคมให้สูงขึ้นกว่าเดิม ตลอดจนขัดเกลานิสัยให้เป็นคนดี มีศีลธรรมมีระเบียบวินัยในตนเอง ได้ลองมาพิจารณาเปรียบเทียบความก้าวหน้าทางการศึกษา ระหว่างประเทศที่พัฒนาแล้ว เช่น สหรัฐอเมริกา กับประเทศที่กำลังพัฒนา เช่น ประเทศไทยจะเห็นว่า สหรัฐอเมริกา การศึกษาภาคบังคับของเขาเท่ากับ Grade 12 (มัธยม 6) ส่วนประเทศไทยคือ Grade 9 เท่านั้นเอง เมื่อเป็นเช่นนี้ก็ย่อมแสดงว่า ประชากรของสหรัฐอเมริกา ย่อมมีความรู้ความสามารถที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตได้ดีกว่าประชากรในประเทศไทย แต่ถ้าเปรียบเทียบการศึกษภาคบังคับของไทยกับประเทศในเขตเอเชียด้วยกัน ก็นับว่าน่าพอใจ เพราะในบางประเทศ เช่น มาเลเซีย และสิงคโปร์ ไม่มีการศึกษภาคบังคับ แต่ผู้ที่เข้าศึกษาเล่าเรียนในชั้นประถมศึกษาจะศึกษาถึง Grade 6 (ประถม 6) ส่วนศรีลังกา มีการศึกษภาคบังคับถึง Grade 5 (ประถม 5) ประเทศเกาหลี และฟิลิปปินส์ มีการศึกษภาคบังคับถึง Grade 6 (ประถม 6) เช่นกัน

1.4 ที่อยู่อาศัย (Housing) คุณภาพชีวิตในแง่ที่อยู่อาศัยสามารถศึกษาได้ 2 ด้าน คือ สภาพการถือครอง พิจารณาในแง่ที่ว่า ประชากรในสังคมนั้น ๆ มีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง เป็นผู้มีสิทธิเด็ดขาดหรือไม่ ทั้งนี้ เพราะผู้ที่มิมีบ้านเป็นของตนเองนั้น ย่อมเกิดความรู้สึกอึดอัดใจ มั่นใจ มีความสุขตรงกันข้ามกับผู้ที่ไม่มีบ้านเป็นของตัวเอง ต้องอาศัยคนอื่นหรือเช่าบ้านคนอื่นอยู่ ย่อมเกิดความกังวลใจ ขาดสมาธิ ขาดกำลังใจในการทำงานด้านอื่น ๆ คุณภาพชีวิตย่อมจะดีไปไม่ได้ สภาพพื้นที่และวัสดุก่อสร้าง บ้านที่สร้างอยู่ในชุมชนแออัด มีน้ำขังไม่มีช่องว่างสำหรับให้อากาศถ่ายเท ย่อมมีผลต่อสุขภาพร่างกาย และจิตใจเป็นอย่างมาก เช่น สภาพของผู้ที่อยู่อาศัยตามแหล่งสลัมต่าง ๆ ในกรุงเทพมหานคร จะมีสภาพที่น่าสงสาร จิตใจจะหยาบกระด้างและนอกจากนี้ วัสดุที่นำมาก่อสร้าง ตลอดจนการตกแต่งล้วนแต่มีผลต่อคุณภาพชีวิตทั้งสิ้น เพราะบ้านที่สร้างแข็งแรงย่อมเกิดความมั่นคง อึดอัดใจ การจัดบ้านที่เป็นระเบียบถูกสุขลักษณะ จะทำให้สุขภาพร่างกายแข็งแรง เป็นผลทำให้สุขภาพจิตดีตามไปด้วย ดังนั้น เรื่องที่อยู่อาศัย จึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลอย่างมากต่อคุณภาพชีวิตที่ดีของประชากรในชุมชน

1.5 การสังคมสงเคราะห์ (Social Welfare) การสังคมสงเคราะห์เป็นปัจจัยสำคัญของมาตรฐานการดำรงชีวิต ในประเทศที่พัฒนาแล้วจะมีระบบประกันสังคม (Social Security) ที่ให้บริการแก่ผู้ที่ตกงาน คนชรา คนพิการ บุคคลเหล่านี้รัฐจะจัดสวัสดิการให้พอมีกินมีใช้ส่วนประเทศที่ยังพัฒนาประชากรส่วนใหญ่มีรายได้ต่ำ รัฐจึงไม่สามารถจัดสรรเงินจำนวนหนึ่งสมทบเป็นกองทุนสวัสดิการสังคมสงเคราะห์ได้ ดังนั้น เมื่อประชากรประสบปัญหาว่างงาน พิกัด ทูพพลภาพ ชราภาพ หรือประสบภัยพิบัติต่าง ๆ รัฐจึงไม่สามารถให้บริการอย่างทั่วถึงกันได้ เช่น ในประเทศไทยต้องอาศัย

ผู้มีจิตศรัทธาบริจาคเป็นครั้งคราวไป จะเห็นได้ว่า เรื่องการสังคมสงเคราะห์เป็นหลักประกันคุณภาพชีวิตของประชากรได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศด้อยพัฒนาหรือกำลังพัฒนา

2. การเปลี่ยนแปลงประชากร (Population Dynamics) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงประชากรอันเป็นผลจากการเกิด การตาย และการย้ายถิ่นที่อยู่อาศัย ซึ่งอาจมีผลให้ประชากรเปลี่ยนแปลงไปในทางที่เพิ่มจำนวนขึ้น หรือลดจำนวนลงก็ได้ การเปลี่ยนแปลงประชากรย่อมมีผลกระทบต่อสถานการณ์หลายด้าน ทั้งสถานะเศรษฐกิจ สังคม การให้บริการทางการแพทย์และสาธารณสุข อนามัย แม่และเด็ก สาธารณูปโภค ฯลฯ ซึ่งปัจจัยต่าง ๆ ดังกล่าวนี้นี้ ล้วนมีผลต่อคุณภาพชีวิตด้วยกันทั้งสิ้น ฉะนั้น ในเรื่องการเปลี่ยนแปลง ประชากรจะมีผลต่อคุณภาพชีวิตอย่างไรนั้น จะพิจารณาในหัวข้อต่อไป

2.1 ขนาดของประชากร (Population Size) การมีจำนวนประชากรสมมูลกับทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่หรือหามาได้ ย่อมไม่ก่อให้เกิดปัญหาอันจะเป็นผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชากรในสังคมนั้น เช่น ประเทศไทยในอดีต (ร.5) เรามีประชากรประมาณ 7-8 ล้านคน แต่ทรัพยากรของประเทศมีอุดมสมบูรณ์ จนพูดเป็นสำนวนติดปากว่า “ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว” มาจนทุกวันนี้ ในช่วงเวลาดังกล่าวจะไม่มีปัญหาการขาดแคลนอาหาร ปัจจุบันประเทศไทยมีประชากร 60 กว่าล้านคน แต่ทรัพยากรธรรมชาติมีน้อยกว่าเดิม ดังนั้น จึงทำให้เกิดปัญหาด้านเศรษฐกิจ มีอิทธิพลต่อปัญหาอาชญากรรม เช่น ปล้น จี้ ฆาตกรรม วิวาทกันไม่เว้นแต่ละวัน ดังปรากฏข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์และโทรทัศน์อยู่เสมอ

2.2 อัตราการเติบโตประชากร (Population Growth Rate) การเติบโตประชากรย่อมมีผลกระทบต่อสถานการณ์ต่าง ๆ ในครอบครัวและสังคม ซึ่งอาจจะเป็นไปได้ทั้งในทางที่ดีและทางที่ไม่ดี กล่าวคือ ถ้าอัตราการเติบโตประชากรสมมูลกับทรัพยากรที่มีอยู่ ก็จะทำให้สังคมไม่เกิดปัญหา แต่ถ้าอัตราการเติบโตประชากรกับทรัพยากรที่มีอยู่ไม่สมมูลกันแล้วก็จะเกิดปัญหาตามมาในประเทศไทยได้มีการสำรวจอัตราการเติบโตประชากร ปรากฏว่า เมื่อปี พ.ศ. 2453 มีประชากร 8,266,408 คน แต่ในปี 2526 มีประชากร 50.8 ล้านคน ซึ่งจัดเป็นลำดับที่ 17 ของประชากรโลก อัตราการเพิ่มของประชากรไทยประมาณ 1.9% ต่อปี ถ้าปล่อยให้อัตราการเพิ่มของประชากรเป็นไปในลักษณะนี้ จำนวนประชากรจะเพิ่มขึ้นเป็น 2 เท่า ในระยะเวลาประมาณ 35 ปี อัตราการเติบโตประชากรที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว และไม่ได้สัดส่วนพอดีกับทรัพยากรที่มีอยู่จะส่งผลกระทบต่อร่างกาย ชีวิตของทุกคนในสังคม เนื่องจากจำเป็นต้องมีอาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค สถานการศึกษา โรงพยาบาล ฯลฯ เพื่อรองรับจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น ดังนั้น ถ้าเราสามารถควบคุมหรือกำหนดอัตราการเติบโตของประชากร ให้สอดคล้องกับทรัพยากรและบริการสังคมที่มีอยู่แล้ว ย่อมจะทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในสังคมเป็นสุข และคุณภาพชีวิตที่ดีก็จะเกิดขึ้น

2.3 อัตราการเกิดการตาย (Birth Rate And Death Rate) การเกิด การตาย เป็นปัจจัยที่สำคัญในการทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงประชากร และส่งผลกระทบต่อสถานการณ์ต่าง ๆ ในสังคมอย่างมาก กล่าวคือ ถ้าอัตราการเกิดของประชากรสูงมาก ก็ย่อมมีโอกาสที่จะทำให้อัตราการเติบโตและขนาดของประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วด้วย และมีผลกระทบต่อครอบครัวและสังคมส่วนรวมที่จะต้องมีการเลี้ยงดูให้การศึกษา อบรม การให้บริการ และการรับผิดชอบต่อชีวิตที่เกิดขึ้นใหม่ให้มีคุณภาพที่ดีในเรื่องของอัตราการตายก็เช่นเดียวกัน ถ้าอัตราการตายของประชากรในสังคมสูงมากเป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่าการให้บริการทางด้านการแพทย์ สาธารณสุขและสาธารณสุขูปโภคต่าง ๆ ทำได้ไม่ทั่วถึงแสดงถึงคุณภาพชีวิตของคนในสังคมนั้นไม่ดีเท่าที่ควร

2.4 การย้ายถิ่น (Migration) การย้ายถิ่นเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงประชากร การย้ายถิ่นเกิดขึ้น เนื่องจากเหตุผลหลายประการ เช่น โอกาสในการศึกษา ดังคำกล่าวของไทยที่มีมาแต่โบราณ กล่าวว่า “วิชาคือสินค้าย่อมมีค่าจากเมืองไกล ต้องยากลำบากไปจึงจะได้สินค้ายา” นอกจากเรื่องการศึกษายังมีเรื่อง การหางานทำในประเทศไทย ซึ่งทำให้มีการย้ายถิ่นจากชนบทเข้าสู่เมือง จากเขตที่ไม่เจริญสู่เขตที่เจริญกว่า นอกจากนี้ยังมีการย้ายถิ่น เนื่องจากภัยสงคราม ปัจจุบันประเทศไทย ได้รับความเดือดร้อนจากปัญหาผู้อพยพลี้ภัยมากที่สุด ก่อให้เกิดปัญหาแก่ไทยอย่างมากมายในภายหลัง โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจและความมั่นคงของประเทศ อพยพลี้ภัยในประเทศไทยเกือบทั้งหมดคือชาวอินโดจีน ซึ่งได้เริ่มทยอยเข้ามาตั้งแต่ปี พ.ศ.2518 มีจำนวนถึง 74,000 คนโดยเฉพาะในช่วงปี พ.ศ. 2521-2523 เป็นระยะที่มีผู้อพยพลี้ภัยเข้ามามากที่สุด รัฐบาลไทยได้ให้ความช่วยเหลือด้านที่พัก อาหารและอื่น ๆ ล้วนแต่ต้องใช้งบประมาณจำนวนมาก ทำให้เป็นภาระหนัก รัฐบาลไทยมีนโยบายที่จะผลักดันผู้อพยพลี้ภัยให้ออกไปจากประเทศไทย แต่เท่าที่ได้กระทำไปนั้นจะไม่ค่อยได้ผลนัก นอกจากนี้เมื่อผู้อพยพลี้ภัยเหล่านี้เกิดความอดอยากอย่างมาก ก็เข้าปล้นสะดมทรัพย์สินและสิ่งของจากประชาชนชาวไทย นับว่าเป็นปัญหาสำคัญอีกอย่างหนึ่งที่รัฐบาลไทยจะต้องแก้ไข นอกจากนี้มีการย้ายถิ่น เนื่องจากการแต่งงานเหมือนดังคำกล่าวที่ว่า “Home Is Where The Family Is”

การย้ายถิ่นมีผลกระทบต่อระบบสังคมและวัฒนธรรม เช่น สหรัฐอเมริกามีคนหลายเผ่าพันธุ์ หลายภาษา หลายเชื้อชาติ และศาสนา เพราะมีการอพยพย้ายถิ่นเข้าสู่สหรัฐมากผลตามมาทำให้ประเทศสหรัฐมีประชากรที่มีประสิทธิภาพในลักษณะ (Brain Gain) และประเทศที่ด้อยพัฒนาบางประเทศต้องสูญเสียบุคคลที่เป็นทรัพยากรอันดี (Brain Drain) ไป แต่อย่างไรก็ตามลักษณะการย้ายถิ่นจะมีอยู่ทั่วโลก อย่างที่ John K. Galbraith ได้กล่าวไว้ว่า “Migration Is The Oldest Action Against Poverty” ที่ใดมีความยากจนที่นั่นก็จะมีคนย้ายถิ่น ที่ทำกันมาอย่างนี้ตั้งแต่สมัยโบราณแล้ว สำหรับปัญหาการย้ายถิ่นของคนไทยจะมีการอพยพจากชนบทเข้าสู่เมืองและจะมีมากในช่วงระยะเวลาที่ว่างจากการเกษตร โดยเข้ามาเป็นผู้ใช้แรงงานตามโรงงานต่าง ๆ ให้บริการ และขับรถโดยสาร สามล้อ แท็กซี่

ส่วนการย้ายถิ่นระหว่างประเทศในปัจจุบันประเทศไทยจะมีการย้ายถิ่นเพื่อไปขายแรงงานใน ตะวันออกกลาง เช่น เบนเนน คูเวต ซาอุดีอาระเบีย และกำลังจะไปเป็นแรงงานในประเทศบรูไน ในเขต อาเซียนนี้ด้วย

การย้ายถิ่นทำให้เกิดประสบการณ์ และทำให้เกิดรายได้ บางคนก็ประสบความสำเร็จ แต่บางคนก็ล้มเหลวไม่สามารถจะปรับตัวให้เข้ากับสังคมใหม่ที่ตนย้ายถิ่นเข้าไปอาศัยได้ นี่ก็เป็นจุดที่แสดงให้เห็นคุณภาพชีวิตว่าจะสามารถปรับตัวเข้ากับระบบสังคมและวัฒนธรรม กระบวนการพัฒนาทรัพยากร และมาตรฐานการครองชีพได้หรือไม่

2.5 โครงสร้างอายุของประชากร กล่าวคือ โครงสร้างอายุของประชากรเป็น องค์ประกอบที่สำคัญที่จะชี้ให้เห็นภาวะประชากร โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงประชากร การเติบโต ประชากรและอื่น ๆ การมีโครงสร้างอายุของประชากรที่ได้สัดส่วนกันระหว่างวัยเด็ก วัยทำงาน วัยชรา ย่อมทำให้สังคมนั้นพัฒนาไปในทางที่มีคุณภาพชีวิตที่ดี ตรงกันข้าม ถ้าสังคมใดก็ตามมีประชากร วัยเด็กและวัยชรา มาก ย่อมชี้ให้เห็นถึงการเลี้ยงดูมาก อันจะทำให้คุณภาพชีวิตของคนในสังคมนั้น ไม่ได้มาตรฐานประเทศที่พัฒนาแล้ว มีโครงสร้างอายุของประชากรที่เหมาะสมได้สัดส่วน ส่วน ประเทศไทย และประเทศที่กำลังพัฒนาโครงสร้างอายุของประชากรไม่เหมาะสม

3. ปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรม (Socio-Cultural Factors) มนุษย์เป็นสัตว์สังคมไม่สามารถจะแยกตัวอยู่อย่างโดดเดี่ยวได้ จึงต้องอยู่รวมกันเป็นกลุ่มก้อน เมื่อรวมกันอยู่มากเข้าก็จำเป็นต้อง มีระบบ มีกฎเกณฑ์ที่เรียกว่า รูปแบบการปกครอง กฎหมาย และมีแนวปฏิบัติอันเกิดจากความเชื่อ และ ศรัทธาในลักษณะเดียวกัน ที่เราเรียกว่า วัฒนธรรมนั่นเอง ดังนั้น ระบบสังคมและวัฒนธรรม จึงเป็น องค์ประกอบสำคัญของคุณภาพชีวิตอีกประการหนึ่ง ดังจะแยกกล่าวต่อไป

3.1 ระบบสังคม (Social System) ดังได้กล่าวแล้วว่าเมื่อนุษย์รวมกันเป็นจำนวนมาก ก็จำเป็นต้องมีการจัดระเบียบสังคมให้เป็นระบบ เพื่อให้สมาชิกของสังคมอยู่รวมกันได้อย่างสันติ ตลอดจนป้องกันไม่ให้เกิดความไม่เป็นธรรมในสังคมขึ้น ถ้าพิจารณาถึงระบบสังคมทางสังคมวิทยาแล้ว จะมี 2 ระบบ คือ

3.1.1 ระบบเปิด (Open System) เป็นลักษณะสังคมแบบประชาธิปไตย เช่น ประเทศไทย ลักษณะสังคมแบบนี้ จะเปิดโอกาสให้ประชากรได้เปลี่ยนสถานภาพความเป็นอยู่ของตนเองให้ดีขึ้นได้ เช่น เดิมเราเป็นชาวนา มีฐานะปานกลาง เราอาจเปลี่ยนอาชีพเป็นผู้ค้าขาย และมีเงิน มีทอง เลื่อนฐานะในทางสังคม เป็นผู้มีอันจะกินได้ ลักษณะนี้เรียกว่ามีการเคลื่อนไหวทางสังคมใน แนวตั้ง (Vertical Mobility)

3.1.2 ระบบปิด (Close Society) เป็นลักษณะสังคมแบบสังคมนิยม สังคมทาส และสังคมที่มีระบบชนชั้น เช่น ประเทศอินเดีย มีการแบ่งชั้นวรรณะของประชาชนบุคคลแต่ละวรรณะ

ไม่มีโอกาสที่จะเปลี่ยนแปลงฐานะของตนเองได้เลย เมื่อเป็นเช่นนี้ย่อมทำให้ขาดความกระตือรือร้นในการดำเนินชีวิตประจำวัน ลักษณะนี้ เรียกว่า มีการเคลื่อนไหวทางสังคมในแนวนอน (Horizontal Mobility)

นอกจากนี้ เราอาจมองระบบสังคมได้จากโครงสร้างทางเศรษฐกิจอีกทางหนึ่ง ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ระบบ คือ

1) ระบบอุตสาหกรรม (Industrial Society) ระบบสังคมแบบนี้ เปิดโอกาสให้ประชากรมีโอกาสแข่งขันกัน ชีวิตประจำวันจะต้องเต็มไปด้วยความกระตือรือร้น วางแผนแข่งขันกันเพื่อความอยู่ดีกินดีตลอดเวลา

2) ระบบกสิกรรม (Agrarian Society) ระบบสังคมแบบนี้ประชากรส่วนใหญ่มักจะวางทุกอย่างไว้กับธรรมชาติ ความเป็นไปในชีวิตประจำวันขึ้นกับธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่ เช่น การทำนา ถ้าฝนไม่ตกก็ต้องรอ น้ำท่วมก็ต้องรอให้น้ำแห้ง อย่างนี้ย่อมทำให้คุณภาพชีวิตลดลง ประเทศไทยมีลักษณะเป็นสังคมเกษตรกรรม ประชากรกว่า 80 % ประกอบอาชีพเกษตรกรรมจากที่กล่าวมาข้างบน จะเห็นว่า เรื่องระบบสังคมนั้นมีผลต่อคุณภาพชีวิตอย่างมาก

3.2 ค่านิยมทางศาสนา (Religious Values) เรื่องของศาสนาเป็นเรื่องของความเชื่อและศรัทธา (Faith and Beliefs) เป็นเรื่องของจิตใจ และอารมณ์จึงสามารถผูกใจคนไว้ได้อย่างเหนียวแน่น และเป็นระยะเวลาที่ยาวนาน จึงยากแก่การเปลี่ยนแปลงแก้ไข อย่างเช่น

3.2.1 ศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก ถือว่า การคุมกำเนิดเป็นบาป ผลคือ มีลูกมาก

3.2.2 ศาสนาอิสลาม อนุญาตให้ชายมีภรรยาได้ 4 คน ผลคือ มีลูกมาก

3.2.3 ศาสนาพุทธ ทำทุกอย่างเพื่อหวังกุศลภายภาคหน้า ผลคือ เกิดการฟุ่มเฟือยโดยใช่เหตุ เช่น ประเพณีการทำศพ ประเพณีบวชนาค และแม้แต่การให้ทานแก่คนขอทาน เป็นต้น และจากคำสอนของศาสนาทุกศาสนา ต้องการให้ประพฤติดแต่ความดีละเว้นการทำความชั่ว ไม่เบียดเบียน เมื่อเป็นเช่นนี้ย่อมลดอันตรายที่เกิดจากการเบียดเบียนซึ่งกันและกัน ประชาชนย่อมมีความเป็นอยู่ที่มีความสุขนั่นคือคุณภาพของชีวิตดีขึ้นจากตัวอย่างที่ยกมาข้างบน ซึ่งให้เห็นว่า เรื่องของศาสนานั้นมีผลต่อคุณภาพชีวิตมาก

3.3 ชีวิตความเป็นอยู่ (Way of Life) การดำเนินชีวิตในสังคมในแต่ละวันจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับความเชื่อทางศาสนา ค่านิยมของวัฒนธรรม และระบบการปกครองด้วย ยกตัวอย่างประเทศไทย ได้รับอิทธิพลทางศาสนาพุทธ มีลักษณะเด่นข้อหนึ่ง มีจิตใจโอบอ้อมอารี ไม่เบียดเบียนกันหวังประโยชน์ในภายภาคหน้า จึงทำให้เกิดประเพณีใครไปใครมาต้องต้อนรับขับสู้ เลี้ยงข้าวปลาอาหารโดยไม่หวังการตอบแทน นอกจากนี้ สังคมไทยยังมีลักษณะสืบเนื่องมาจากระบบการปกครองแบบ

ศักดิ์นา ถือเอาเกียรติฐานะทางสังคมเป็นเครื่องวัด นิยมเงินตราหยกย่องอำนาจ จนบางครั้งเมื่อฐานะทางเศรษฐกิจของตนเองไม่ดีพอที่จะสนับสนุนในเรื่องเหล่านี้ได้ก็ต้องไปกู้หนี้ยืมสินมาเพื่อพุงฐานะทางสังคมนั้นเอาไว้ จากตัวอย่างที่ยกมานี้ย่อมแสดงให้เห็นว่า เรื่องค่านิยมเกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่นั้นมีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิตของประชากรมาก

3.4 ค่านิยมทางวัฒนธรรม (Culture Values) คำว่า วัฒนธรรมมีความหมายครอบคลุมถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตมนุษย์ในสังคมใดสังคมหนึ่งหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง จากความหมายโดยย่อนี้ จะเห็นได้ว่าวัฒนธรรมทำให้เห็นความแตกต่างของแต่ละสังคม วัฒนธรรมจะกำหนดลักษณะ ชนิดของที่อยู่อาศัย อาหารที่ใช้ในการดำรงชีวิต ตลอดจนไปจนถึงความเชื่อในเรื่องต่าง ๆ ด้วย ซึ่งสิ่งเหล่านี้ จะมีผลต่อคุณภาพชีวิตของบุคคลในสังคมนั้น ๆ ยกตัวอย่างเช่น ตามชนบทแถบตะวันออกเฉียงเหนือ มีความเชื่อว่าผู้หญิงที่คลอดลูกใหม่ ๆ นั้น ต้องรับประทานอาหารประเภท ไข่ไก่ย่าง หรือกินข้าวเหนียวกับเกลือและข้าวอ่อนเผาเท่านั้น มิฉะนั้นจะเกิดการแสดงเป็นอันตรายถึงชีวิตได้ หรือในประเทศแคนาดา นิยมมีบุตรมาก เพราะการมีลูกมาก แสดงให้เห็นว่าชีวิตสมรสของเขานั้น ประสบผลสำเร็จ จึงเป็นผลให้อัตราการเพิ่มของประชากรสูงที่สุดในโลก คือ ปี พ.ศ. 2505 สตรีแคนาดา มีบุตรเฉลี่ย 6.8 คน แต่ปัจจุบันจะมีบุตรเฉลี่ยถึง 8.1 คน

จากตัวอย่างที่ยกมาข้างต้นย่อมชี้ให้เห็นว่า ค่านิยมทางวัฒนธรรมในสังคมใดย่อมมีผลต่อคุณภาพชีวิตของคนในสังคมนั้นด้วย

ดังนั้น ในปัจจุบันรัฐบาลได้ประกาศเชิญชวนให้ประชาชนปฏิบัติตามค่านิยมพื้นฐาน 5 ประการ เพื่อความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น คือ

- 1) การพึ่งตนเอง ขยัน หมั่นเพียร มีความรับผิดชอบ
- 2) การประหยัดและออม
- 3) การมีระเบียบวินัย และเคารพกฎหมาย
- 4) การปฏิบัติตามคุณธรรมทางศาสนา
- 5) มีความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์

3.5 ระบบการปกครอง (Political System) เป็นปัจจัยหรือองค์ประกอบย่อยของระบบสังคม และวัฒนธรรมที่สำคัญเช่นกัน เพราะระบบการปกครองแต่ละประเทศจะกำหนดความสำคัญในจุดหมายที่แตกต่างกันออกไป เช่น

3.5.1 การปกครองระบบสังคมนิยม จะให้ความสำคัญต่อรัฐมากกว่าประชาชน ถือว่ารัฐเจริญประชาชนก็เจริญด้วย ทรัพย์สินส่วนบุคคลไม่มีมีแต่ของรัฐ ในลักษณะการปกครองเช่นนี้ ประชาชนจะขาดความกระตือรือร้น ขาดความรู้สึกรักเป็นสุขทางใจ ขาดอิสระในการคิดการทำ

3.5.2 การปกครองระบบประชาธิปไตยให้ความสำคัญแก่ประชาชนเปิดโอกาส

เป็นเจ้าของในทรัพย์สินได้ เพราะถือว่าถ้าประชาชนเจริญ รัฐก็เจริญด้วย

สำหรับประเทศไทยมีการปกครองระบบประชาธิปไตย ที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข มีการสนับสนุนทั้งภาครัฐบาล และภาคเอกชน เป็นการส่งเสริมความสามารถของบุคคลซึ่งจะส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของคนในสังคมได้

4. กระบวนการพัฒนา (Process of Development) การพัฒนาเป็นกระบวนการที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น โดยจะต้องกระทำอย่างต่อเนื่องกัน และสัมพันธ์กับปัจจัยทางสังคม สภาพแวดล้อม และทรัพยากรในแง่คุณภาพชีวิต ทั้งระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชนและประเทศ ประชากรแต่ละกลุ่มจะต้องมีการพัฒนาอยู่เสมอ เพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายการมีคุณภาพชีวิตที่ดี ตามที่แต่ละกลุ่มกำหนดเกณฑ์มาตรฐานได้ กระบวนการพัฒนาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต จะต้องพิจารณาในสิ่งต่าง ๆ ดังนี้

4.1 ลำดับความสำคัญของการพัฒนา (Development Hierarchy) เป็นการชี้ให้เห็นความสำคัญของการพัฒนา และกำหนดขั้นตอนการพัฒนาว่า สิ่งใดควรจะได้รับพัฒนา ก่อนหลัง เช่น การกำหนดแผนพัฒนาฯ ของไทย ทั้ง 10 แผน ที่ผ่านมานั้น ให้ความสำคัญอย่างสูงกับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของสังคม (Infrastructure) ได้แก่ ด้านสาธารณสุข สาธารณูปโภค การเพิ่มผลผลิต การศึกษา เป็นต้น

4.2 ประสิทธิภาพและความสามารถของบุคคล (Individual Ability) ประชากรแต่ละบุคคลและแต่ละกลุ่มมีพื้นฐานของความสามารถ และประสิทธิภาพในการทำงานที่แตกต่างกัน ประชากรที่มีความสามารถ และประสิทธิภาพในการทำงานสูงเป็นสิ่งแสดงให้เห็นการมีคุณภาพชีวิตที่ดีด้วย ดังนั้น การพัฒนาประชากรจึงมุ่งไปสู่การเพิ่มความสามารถและประสิทธิภาพในการทำงาน เช่น ประเทศไทยที่กำลังพัฒนาประเทศในทุกด้าน และมุ่งขยายตลาดแรงงานไปสู่ต่างประเทศ ในขณะนี้ชีวิตต้องมุ่งพัฒนาฝีมือแสดงความสามารถเชิงช่างฝีมือให้กับแรงงานไทย เป็นต้น

4.3 การพัฒนาเศรษฐกิจ (Economic Development) เศรษฐกิจเป็นปัจจัยพื้นฐานที่จะทำให้ชีวิตอยู่รอดได้ การพัฒนาระบบเศรษฐกิจทุกประเทศจึงต้องพัฒนาเศรษฐกิจของตนให้ดีขึ้นเสมอ แนวโน้มในปัจจุบันจึงมักจะพัฒนาเศรษฐกิจไปสู่ระบบอุตสาหกรรม เพราะผลผลิตแน่นอนกว่ารายได้ดีกว่า และไม่ต้องอาศัยสภาพทางธรรมชาติเหมือนเศรษฐกิจแบบเกษตรกรรม ประเทศไทยปัจจุบันมีแนวทางการพัฒนามากขึ้น และพยายามเปลี่ยนระดับการผลิตเพียงเพื่อการยังชีพ (Subsistence Economic) มุ่งมาเป็นการผลิตเพื่อการค้า (Commercial Economic)

4.4 การพัฒนาทางสังคม (Social Development) เป็นการมุ่งพัฒนาลักษณะนิสัยและค่านิยมของสมาชิกในสังคม เช่น การรู้จักเสียสละ ประหยัด อดทน การมีระเบียบวินัยในตนเอง สำนึกในหน้าที่การเป็นพลเมืองดีของชาติ เป็นต้น สังคมที่มีความเป็นระเบียบ ประชากรรู้จักภาระหน้าที่ของ

ตนเอง ย่อมจะเป็นการเพิ่มศักยภาพของสังคมซึ่งจะนำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดี

4.5 การค้า (Trade Development) การหาทางเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับสังคมนั้นต้องอาศัยการค้าเป็นสำคัญ เพราะเป้าหมายของการค้าก็คือ รายได้โดยตรง แต่ขณะเดียวกัน ระบบการผลิต ระบบการขนส่ง การบรรจุหีบห่อ สถาบันทางการเงินก็จะต้องได้รับการพัฒนาควบคู่ไปด้วย การมีรายได้สูงของประเศนั้น หมายถึง การอยู่ดีกินดี และมีคุณภาพชีวิตที่ดีของประชากร

ระบบการค้าและการติดตามความเคลื่อนไหวในภาวะเศรษฐกิจของโลกที่ทันสมัยจะต้องอาศัยพื้นฐานทางการศึกษา การสื่อสารคมนาคมที่ทันสมัยและมีประสิทธิภาพ การพัฒนาระบบการค้า ถึงต้องมีการพัฒนาอื่น ๆ ประกอบด้วย

5. ทรัพยากร (Resources) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งของคุณภาพชีวิต คำว่าทรัพยากร หมายความว่า ทรัพยากรมนุษย์และทรัพยากรมนุษย์ที่มนุษย์ได้มาจากธรรมชาติ ประเทศที่มีทรัพยากรธรรมชาติสมบูรณ์ และทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพ จะมีผลให้มาตรฐานการดำรงชีวิตอยู่ในระดับสูงในทางตรงกันข้าม ประเทศที่ขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติ และยังขาดทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพแล้ว ย่อมมีผลทำให้มาตรฐานการดำรงชีวิตอยู่ในระดับที่ต่ำ ดังนั้น “ตัวทรัพยากร” จึงเป็นเครื่องกำหนดลักษณะประเทศที่ร่ำรวยและลักษณะประเทศที่ยากจนได้ การพิจารณาเรื่องทรัพยากรมีปัจจัยย่อยที่ต้องพิจารณา ดังนี้

5.1 มนุษย์ (Human Resources) หมายถึง ทรัพยากรที่มีสุขภาพดี มีความรู้ ความสามารถ มีระเบียบวินัย ประเทศที่มีทรัพยากรมนุษย์ดี เช่น สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น ฯลฯ จะสามารถสร้างสังคมให้เจริญก้าวหน้า พัฒนาประเทศไปได้อย่างรวดเร็ว เช่น รู้จักพัฒนาพลังงานจากแสงอาทิตย์ ให้เป็นพลังงานนิวเคลียร์มาใช้ในทางสันติ แต่ในทางกลับกันทรัพยากรมนุษย์ของประเทศที่ด้อยพัฒนา เช่น ประเทศไทยส่วนใหญ่จะมีความเจ็บไข้ ยากจน และขาดการศึกษา ถึงแม้จะมีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ก็ไม่สามารถจะนำมาใช้ได้หรือมีจะนั้นก็ใช้อย่างฟุ่มเฟือย รู้เท่าไม่ถึงการณ์ จึงถือเป็นความจำเป็นอย่างหนึ่งที่จะต้องพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้ได้มาตรฐานที่เหมาะสมในการดำรงชีวิต

5.2 อาหาร (Food) เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นตัวกำหนดหรือตัวบ่งชี้คุณภาพชีวิตของบุคคลด้วย กล่าวคือ ถ้าบุคคลได้รับอาหารอย่างเพียงพอจะทำให้ร่างกายแข็งแรงมีมาตรฐานการดำเนินชีวิตสูง ถ้าบุคคลขาดแคลนอาหารที่จะบริโภค ชีวิตก็จะขาดสุขลักษณะที่เหมาะสม อาหารจึงเป็นความจำเป็นต่อชีวิตมนุษย์และก่อให้เกิดเทคโนโลยีต่าง ๆ เกี่ยวกับอาหาร เช่น การแปรรูปอาหาร การถนอมอาหาร เป็นต้น ในประเทศไทย รัฐบาลพยายามสนับสนุนให้ประชาชนรู้จักการบริโภคอาหารที่ดีมีประโยชน์ เช่น ในชนบทที่ยากจน รัฐบาลพยายามให้สถาบันการศึกษานำเทคนิคการประกอบอาหารจากพืชตระกูลถั่วที่สามารถแทนโปรตีนได้ดี ไปเผยแพร่ประชาชนได้รับอาหารที่มีประโยชน์ต่อร่างกายแทนเนื้อสัตว์ที่มีราคาแพง ซึ่งประชาชนที่ยากจนจะสามารถบริโภคอาหารโปรตีนได้

5.3 ธรรมชาติ (Natural Resources) ถือเป็นทรัพยากรของแต่ละประเทศจะมีลักษณะไม่เหมือนกัน จะแตกต่างกันไปตามลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศของแต่ละประเทศ ประเทศที่ยากจน อาจมีทรัพยากรธรรมชาติมากแต่ขาดเงิน ขาดมนุษย์ที่มีความรู้ ความสามารถ ขาดเทคโนโลยีที่จะนำเอาทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่นั้นมาใช้ให้เป็นประโยชน์ได้ ในขณะเดียวกัน ประเทศบางประเทศที่มีบุคลากรที่มีคุณภาพ และพัฒนาเทคโนโลยีได้เจริญก้าวหน้า จะพัฒนาประเทศบ้านเมืองของตนได้อย่างรวดเร็ว

ประเทศไทยของเรามีทรัพยากรธรรมชาติอยู่มากพอสมควร แต่เรายังขาดความรู้ และขาดเทคโนโลยีที่จะนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ เช่น เราพบว่าประเทศของเรามีน้ำมัน แต่ต้องให้ต่างประเทศมาลงทุนขุดเจาะน้ำมัน และพัฒนาแหล่งก๊าซธรรมชาติ เรามีข้าว อ้อย ยางพารา ทุเรียน และผลไม้ที่อุดมสมบูรณ์ แต่ถ้ามมีการตัดไม้ทำลายป่าจนธรรมชาติขาดสมดุล ก็จะทำให้เกิดปัญหา ฝนฟ้าไม่ตกตามฤดูกาล นอกจากนั้น เรายังมีธรรมชาติที่สวยงาม เช่น น้ำตก ถ้ำ ภูเขา ชายหาด ฯลฯ แต่ทว่าขาดความรู้ความเข้าใจที่จะพัฒนาให้ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาพักผ่อนและขาดการจัดการที่ดี ก็ไม่สามารถจะช่วยให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีได้ และถ้าเราไม่รู้จักประหยัดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติด้านอาหารและแร่ธาตุ วันหนึ่งในอนาคตจะต้องประสบปัญหาภาวะ การขาดแคลนทรัพยากรด้วย

5.4 เทคโนโลยี (Technology) เป็นองค์ประกอบที่จะช่วยให้คุณภาพชีวิตของบุคคลดีขึ้น เพราะในปัจจุบันจะมีการพัฒนาเทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่จะช่วยลดต้นทุนในการผลิตประหยัดเวลาในการทำงาน และเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานให้ดีขึ้น แต่ขณะเดียวกันเทคโนโลยีที่เรานำมาใช้ก็ต้องรู้จักเลือกใช้ให้เหมาะสมกับสภาพของสังคม และกระบวนการพัฒนาประเทศของเราเอง สำหรับประเทศไทยเป็นที่น่าพิจารณาก็คือ ถ้าเราจะนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาใช้นั้นจะเป็นการลดจำนวนแรงงานของประชากรหรือไม่ เพราะประเทศของเรามีแรงงานประชากรอยู่มาก แต่ถึงอย่างไรก็ตาม เทคโนโลยีขั้นสูงใหม่ ๆ ที่เหมาะสำหรับการพัฒนาการอย่างเร่งด่วนก็เป็นสิ่งที่จะต้องพิจารณา เช่น เครื่องจักร การแปรรูปพืชผลทางการเกษตร มาเป็นอาหารสำเร็จรูปเพื่อการบริโภคหรือส่งขายต่างประเทศ เป็นต้น

5.5 เงินทุน (Capital) ถือเป็นส่วนประกอบที่สำคัญในเรื่องทรัพยากร ประเทศด้อยพัฒนา ถึงแม้จะมีทรัพยากรธรรมชาติมาก แต่ขาดแคลนเงินทุนใช้จ่ายก็ไม่สามารถพัฒนาสิ่งที่มีคุณค่าเหล่านั้นได้ เช่น ประเทศไทยถึงแม้เราจะมีทรัพยากรน้ำมัน ก๊าซธรรมชาติ แต่เราก็ไม่มีเงินทุนเพียงพอที่จะดำเนินการเอง ต้องให้บริษัทต่างประเทศลงทุนโดยยอมเสียผลประโยชน์ส่วนหนึ่ง (ซึ่งค่อนข้างสูง) เป็นค่าตอบแทน เมื่อเป็นเช่นนี้ก็เท่ากับว่าเราเสียทรัพยากรธรรมชาติไปโดยเปล่าประโยชน์ นอกจากนี้ ยังมีผลตามมาอีกหลายประการ เช่น เราต้องเสียพลังงานในการลงทุนเพื่อกิจการนั้น ต้องประสบภาวะสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ เนื่องจากความไม่รับผิดชอบหลังการทำงานอย่างนี้ เป็นต้น นอกจากนี้ การมีประชากรจำนวนมาก รายได้เฉลี่ยต่ำ การออมมีน้อย จึงส่งผลกระทบทำให้ขาดแคลนเงินทุนที่จะ

นำมาใช้ในการพัฒนาประเทศ ผิดกับประเทศด้อยพัฒนา จึงต้องแสวงหาแหล่งเงินกู้จากธนาคารโลก หรือจากประเทศที่พัฒนาแล้ว เช่น ประเทศไทยต้องกู้เงินจากมิตรประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส แคนาดา ออสเตรเลีย และธนาคารโลก เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาประเทศ เพื่อให้ประชาชนมีการกิน อยู่ดี มีคุณภาพชีวิตที่ดี ลักษณะเงินทุนที่นำมาใช้ส่วนหนึ่งเป็นเงินกู้ระยะยาว มีระยะปลอด ดอกเบี้ยและยังมีเงินช่วยเหลือให้เปล่าในด้านวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญ เป็นต้น

จากรายละเอียดขององค์ประกอบของคุณภาพชีวิตทั้ง 5 ประการ ที่กล่าวมาข้างต้นนี้ แต่ละ ปัจจัยส่วนมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันประจวบทุกข้อ ถ้าประชากรในสังคมใด ขาดคุณภาพในข้อใดข้อ หนึ่งย่อมมีผลกระทบถึงข้ออื่นด้วย เช่น ประเทศไทยมีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์แต่ขาด กระบวนการพัฒนาที่ดี ขาดบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถเพียงพอ และประการสำคัญขาดเงินทุน สำหรับนำมาใช้ในการที่พัฒนาประเทศด้วย จึงทำให้ประเทศไทยต้องอาศัยการลงทุนจากประเทศอื่น ซึ่งผลจากการที่ให้ต่างประเทศลงทุนนั้น ประเทศไทยต้องเสียทรัพยากรส่วนหนึ่งไปเพื่อเป็น ค่าตอบแทน และผลเสียที่ตามมาอีกข้อหนึ่งก็คือ ภาวะการขาดดุลการค้า ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญทาง เศรษฐกิจที่มีผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชากรไทย

สำหรับประเทศไทย ซึ่งเป็นประเทศกำลังพัฒนา และกำลังยกระดับมาตรฐานการ ดำรงชีวิตของประชาชนให้สูงขึ้นโดยการใช้แผนพัฒนา ฉะนั้น คณะกรรมการประเมินผลโครงการ พัฒนาชนบทยากจน ได้กำหนดเกณฑ์พิจารณาความจำเป็นพื้นฐาน (จ.ป.ฐ.) ของโครงการพัฒนาชนบท ซึ่งอาจถือเป็นเกณฑ์ประเมินคุณภาพชีวิตของคนไทยขึ้นพื้นฐานไว้ ดังนี้

1. กินอาหารที่ถูกสุขลักษณะในปริมาณที่เพียงพอ
2. มีที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม
3. มีงานทำอยู่ในสภาพแวดล้อมการทำงานที่เหมาะสม
4. ได้รับบริการพื้นฐานที่จำเป็น
5. มีความปลอดภัยในชีวิต ทรัพย์สิน
6. มีการผลิตที่พอเพียง
7. มีส่วนร่วมในการปกครองท้องถิ่น
8. สามารถควบคุมช่วงเวลาของการมีบุตรและจำนวนบุตร
9. ประพฤติปฏิบัติตามขนบธรรมเนียม ประเพณี และหลักธรรมของศาสนาและรักษา

ส่งเสริมกิจกรรมทางศิลปวัฒนธรรม

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า องค์ประกอบของคุณภาพชีวิต มีสองประการที่มีความสำคัญ ต่อมนุษย์ ได้แก่ ความพึงพอใจของมนุษย์ และความสำเร็จของคุณลักษณะบางประการของมนุษย์ เป็น รูปแบบที่แสดงออก มี 3 ลักษณะ คือ ความเป็นอยู่ ความเป็นเจ้าของ และความสำเร็จ นอกจากนี้

คุณภาพชีวิต มีความสำคัญทั้งต่อบุคคลและสังคม โดยผู้ที่มีคุณภาพชีวิตจะช่วยให้ตนเองและสังคมเกิดลักษณะต่าง ๆ เช่น บุคคลจะมีการดำรงชีวิตในแนวทางที่ดี มีการสร้างสรรค์ พัฒนาคิดปรับปรุงตนเอง สังคมและสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้นอยู่เสมอ มีการยอมรับในคุณค่าและความสำคัญของตนเอง ผู้อื่น สังคม และสิ่งแวดล้อม และเป็นพื้นฐานของครอบครัวและสังคมที่มีความสงบสุข เป็นต้น

ปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดคุณภาพชีวิต

สุทิน สายสงวน (อ้างถึงใน จิรกันต์ ปฐวิรัตน์ แทนทรัพย์, 2552 : 27-32) คนเราจะมีชีวิตอยู่อย่างมีคุณภาพ หรือคุณภาพชีวิตจะมีและยืนยงอยู่ได้ ย่อมขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ ต่อไปนี้

1. อาหารการกิน

อาหารเป็นปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นยิ่งในการดำรงชีวิต การรู้จักเลือกบริโภคอาหารที่ถูกหลักอนามัยและครบถ้วน ตามหลักโภชนาการจะช่วยให้ชาติของเรามีประชากรที่มีคุณภาพอย่างแท้จริง หากอาหารมีน้อย ไม่พอบริโภค คนก็จะได้รับอาหารไม่เพียงพอ ทำให้ภาวะโภชนาการไม่สมบูรณ์ สุขภาพ ความแข็งแรงและสมรรถภาพลดลงตามลำดับ ซึ่งปัญหานี้ย่อมกระทบกระเทือนต่อคุณภาพชีวิตของคนเราเป็นอย่างยิ่ง และเนื่องจากชีวิตเริ่มตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดา ดังนั้น ในการจะมีคุณภาพชีวิตที่ดีนั้น เราจะต้องบำรุงรักษาชีวิตตั้งแต่เริ่มแรก โดยการส่งเสริมโภชนาการที่ดีแก่มารดา รวมทั้งให้การเลี้ยงดูและส่งเสริมพัฒนาการของเด็กโดยคำนึงถึงอาหารและโภชนาการ ซึ่งมีผลต่อคุณภาพชีวิตของเด็กเป็นสำคัญด้วย

2. เครื่องนุ่งห่ม

การที่จะมีชีวิตอยู่อย่างมีคุณภาพได้นั้น เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มนับเป็นความจำเป็นที่สุด ที่จะต้องมีเพื่อสวมใส่ตามความเหมาะสม และเพื่อป้องกันความร้อนหนาวของอากาศ นอกจากนั้น การรู้จักเลือกใช้เครื่องนุ่งห่มได้อย่างถูกต้องตามกาลเทศะ โอกาสและกิจกรรมย่อมมีส่วนช่วยส่งเสริมบุคลิกภาพให้ผู้สวมใส่ เป็นที่นิยมชมชื่นแก่ผู้พบเห็น ทำให้ผู้สวมใส่เกิดความเชื่อมั่นในตนเอง มีความสุขสบายใจและยังถือเป็นการแสดงออกซึ่งความนับถือตัวเองและผู้อื่นด้วย ดังนั้น จึงเห็นได้ว่า เครื่องนุ่งห่มเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตที่สำคัญปัจจัยหนึ่ง

3. ยารักษาโรคและสุขภาพพลานามัย

บุคคลใดก็ตามที่นับได้ว่า เป็นผู้ที่มีคุณภาพชีวิตนั้นจะต้องเป็นผู้ที่มีสุขภาพอนามัยดี ทั้งสุขภาพกายและสุขภาพจิต สุขภาพ หมายถึง สุขภาพแข็งแรงดีมีความกระปรี้กระเปร่าเจ็บป่วยน้อยครั้ง การที่คนเราแม้จะเจ็บป่วยเล็กน้อย ๆ หรือต้องเจ็บป่วยทรมานเป็นเวลานาน ขาดความรู้ความเข้าใจในการรักษาให้หายเจ็บไข้ได้ป่วย สุขภาพอนามัยทั้งทางร่างกายและจิตใจก็เลวร้ายลงไปเรื่อย ๆ และในที่สุดก็จะทำให้คุณภาพชีวิตของบุคคลนั้นเสื่อมลงไปได้ ดังนั้น คุณภาพชีวิตจึงขึ้นอยู่กับสุขภาพพลานามัยและความสามารถในการใช้ยารักษาโรคบำบัด และบรรเทาความเจ็บไข้ได้ป่วยให้ทุเลาได้

4. ที่อยู่อาศัย

ชีวิตจะอยู่อย่างมีคุณภาพหรือไม่ นั่น ที่อยู่อาศัยนับเป็นปัจจัยจำเป็นอีกประการหนึ่ง เพราะที่อยู่อาศัยมีอิทธิพลต่อการปรับปรุงคุณภาพชีวิตอย่างมาก หมู่บ้านที่ห่างไกลความเจริญ โรงเรียนใกล้บ้านที่สุดก็อยู่ห่างไกลเป็นไมล์ ห่างไกลจากสถานอนามัย ตลาดและโรงพยาบาลนทร์ ได้รับการพิจารณาว่าเป็นสภาพที่มีคุณภาพชีวิตต่ำ ดังนั้น ที่อยู่อาศัยจึงนับเป็นปัจจัยที่จำเป็นสำหรับการมีชีวิตอยู่อย่างมีคุณภาพ

5. รายได้

รายได้ของครอบครัว ซึ่งเป็นตัวกำหนดสถานะเศรษฐกิจของครอบครัวก็นับเป็นปัจจัยสำคัญสำหรับชีวิตที่มีคุณภาพ เพราะคนทุกคนสามารถกำหนดคุณภาพชีวิตของตนได้ตามฐานะของครอบครัว บุคคลที่นับได้ว่าเป็นผู้มีคุณภาพชีวิตก็คือ บุคคลที่สามารถดำรงสถานภาพทางเศรษฐกิจได้อย่างสอดคล้องกับสภาพสิ่งแวดล้อมและค่านิยมของสังคม มีคำกล่าวที่ว่าคนที่ร่ำรวยไม่จำเป็นต้องมีคุณภาพชีวิตดีเสมอไป ในทางตรงกันข้าม คนที่ยากจนก็ไม่จำเป็นต้องมีคุณภาพชีวิตต่ำ แต่การที่คนเราจะมีชีวิตอยู่อย่างมีคุณภาพหรือไม่ องค์กรประกอบทางด้านเศรษฐกิจ อันได้แก่ รายได้และค่านิยมทางเศรษฐกิจก็นับเป็นปัจจัยสำคัญปัจจัยหนึ่ง

6. สิ่งอำนวยความสะดวกและสวัสดิการสังคม

การพัฒนาคุณภาพชีวิตนั้น ต้องประกอบด้วยการพัฒนาหลาย ๆ ด้าน และการพัฒนาด้านชีวิตความเป็นอยู่ก็เป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยให้คนเรามีชีวิตอยู่อย่างมีคุณภาพ ดังนั้น การจัดบริการทางด้านสาธารณูปโภคและบริการอื่น ๆ เพื่ออำนวยความสะดวกและเป็นสวัสดิการแก่สังคม เพื่อพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ จึงเป็นเรื่องสำคัญ ทั้งนี้ เพราะปัญหาการขาดแคลนในการบริการด้านสาธารณูปโภคและการบริการสังคม เป็นเหตุให้ประชาชนมีสุขภาพจิตเสื่อมและเคร่งเครียดด้านอารมณ์มากขึ้น เป็นสาเหตุให้ความสุขในชีวิตลดน้อยลงไปด้วย ซึ่งอาจสร้างปัญหาทั้งแก่ตัวเองและสังคมได้ ดังนั้น สิ่งอำนวยความสะดวก และสวัสดิการสังคม จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิต

7. การมีงานทำ

มนุษย์เราย่อมปรารถนาความสุข แต่ความสุขจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อบุคคลมีงานทำและขยันหมั่นเพียรในการประกอบกิจการงานตามหน้าที่ เพราะหากคนเราไม่มีงานทำหรือทำงานที่ไม่มี ความมั่นคงก็ย่อมจะมีผลทำให้ชีวิตดำเนินไปอย่างไม่ราบรื่น ขาดความมั่นคงทางจิตใจและไม่แน่ใจในอนาคตของตนเอง ทำให้คุณภาพชีวิตเสื่อมทรามลงได้ นอกจากนี้ การว่างงานไม่ว่าจะเป็นการว่างงานลักษณะใดก็ตาม ย่อมทำให้เกิดปัญหาของสังคมได้ เช่น ทำให้เกิดภาวะแรงงานสูญเปล่า ผลผลิตตกต่ำ ใช้เวลาที่ว่างมั่วสุมกันเล่นการพนัน เทียวเตร่ การว่างงานมาก ๆ อาจทำให้เกิดปัญหาสังคมที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตได้ทั้งสิ้น การมีงานทำจึงนับเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตอีกปัจจัยหนึ่ง

8. ชื่อเสียงเกียรติยศ

เมื่อกล่าวถึงชื่อเสียงเกียรติยศ ย่อมเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่า ชื่อเสียงเกียรติยศเป็นปัจจัยหนึ่งอันเป็นมูลเหตุจูงใจให้บุคคลประพฤติ และละเว้นประพฤติอย่างใดอย่างหนึ่งได้ ซึ่งทั้งนี้ ย่อมขึ้นอยู่กับค่านิยมในสังคมด้วย กล่าวคือ หากสังคมใดนิยมยกย่อง คนมีเงินหรือผู้มีสถานบรรดาศักดิ์ บุคคลผู้ต้องการมีชื่อเสียงเกียรติยศในสังคมนั้น ๆ ก็มักจะพยายามดำเนินการทุกวิถีทางเพื่อสร้างฐานะทางการเงิน โดยบางครั้งก็ลืมนึกถึงความถูกต้องของการได้มา ซึ่งสิ่งที่ปรารถนา จนเกิดมีคำพูดว่า ทำบุญเอาหน้าหรือทำบุญหวังเหรียญตรา เป็นต้น ดังนั้น คุณภาพชีวิตในทัศนะของบางคน จึงเห็นว่า คนที่มีคุณภาพชีวิตนั้นมิได้ขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้นเท่านั้น แต่ยังต้องการความมีชื่อเสียงของวงศ์ตระกูล มีอุดมคติ และอุดมการณ์ในทางสร้างสรรค์และไม่ขัดต่อสังคมด้วย

9. สิทธิและเสรีภาพ

สิทธิและเสรีภาพถือเป็นส่วนที่จำเป็นระดับพื้นฐานของคุณภาพชีวิตเพราะมนุษย์ทุกคนย่อมต้องการความมีอิสระเสรีตามสิทธิมนุษยชน ไม่อยู่ในสถานะถูกจองจำหรือคุมขังสามารถใช้สิทธิเสรีภาพในขอบเขตแห่งกฎหมายหรือประเพณีของสังคมที่ตนเป็นสมาชิกอยู่ และคุณภาพชีวิตจะมีไม่ได้ หากคนเรายังถูกจำกัดในเรื่องแนวความคิด เพราะโดยธรรมชาติแล้วมนุษย์ต้องการความมีศักดิ์ศรีของตนเอง และต้องการความมีอิสระในการที่จะเสนอแนวความคิดของตนออกมาเพื่อให้ผู้อื่นได้รับรู้ รับฟังและวิพากษ์วิจารณ์ ดังนั้น บุคคลที่นับได้ว่าเป็นผู้มีคุณภาพชีวิตจะต้องรู้จักสิทธิหน้าที่และปฏิบัติตามบรรทัดฐานของสังคม มีความเป็นอิสระในการดำรงชีวิตและแสดงความคิดเห็นตามที่ตนปรารถนาอย่างถูกต้องและชอบธรรม

10. การศึกษา

การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญอันหนึ่งที่จะเสริมสร้างความรู้ความสามารถให้แก่ประชาชนโดยทั่วไป และเชื่อได้ว่า การพัฒนาคนให้มีคุณภาพนั้นสามารถทำได้ด้วยการให้การศึกษาทั้งหลายต่างถือกันว่า การศึกษาคือพื้นฐานของการพัฒนาในด้านต่าง ๆ เพราะการให้การศึกษาถือเป็นหนทางหนึ่งที่จะแก้ปัญหาต่าง ๆ ของสังคมและประเทศอย่างได้ผล ช่วยให้ประเทศชาติมีการพัฒนาและช่วยเสริมสร้างความมั่นคงให้แก่ประเทศด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งแบบแผนและเป้าหมายของการพัฒนาประเทศ ซึ่งมุ่งสู่การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นนั้น จะสำเร็จลงได้ย่อมขึ้นอยู่กับกระบวนการทางการศึกษาเป็นสำคัญ ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าการศึกษามีอิทธิพลโดยตรงต่อคุณภาพชีวิตและเป็นรากฐานที่จำเป็นอย่างยิ่งในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของแต่ละคน

11. สังคม

มนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่แสวงหาความสุขจากการคบหาสมาคมกับมิตรสหาย และหากขาดสิ่งเหล่านี้แล้ว มนุษย์จะไม่มีความสุขเลย ดังนั้น มนุษย์จึงเพียรพยายามที่จะดำรงชีวิตอยู่ในสังคม

โดยประเพณีปฏิบัติคนในสิ่งที่สังคมยอมรับเพื่อให้ชีวิตดำเนินไปได้ดีที่สุด การที่มนุษย์ได้มีการพบปะกันอยู่เสมอ ได้รู้จักกัน มีความผูกพัน มีไมตรีซึ่งตรงต่อกัน มักจะก่อให้เกิดความอบอุ่นความมั่นคง รู้สึกว่าชีวิตมีค่า มีความหมาย ซึ่งสังคมใดก็ตามที่มีความไว้นับถือใจกัน สังคมนั้นย่อมมีความสงบและเมื่อใดก็ตามที่คนในสังคมมีพฤติกรรมแบบต่างคนต่างทำ ต่างคนต่างเป็น ย่อมเป็นผลให้เกิดความขัดแย้งในด้านพฤติกรรม ความเชื่อ ทศนคติ ค่านิยม จนทำให้สังคมวุ่นวายสับสนและย่อมทำให้คุณภาพชีวิตของคนเราย่ำแย่ลงไปมาก ดังนั้น พฤติกรรมการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตของคนเรา เพราะอิทธิพลทางสังคมมีความสำคัญในการกำหนดแบบแผนการดำเนินชีวิตของบุคคล

12. สิ่งแวดล้อม

บุคคลที่นับได้ว่าเป็นผู้ที่มีคุณภาพชีวิตนั้น จะต้องอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี และมีความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมได้อย่างเหมาะสมกลมกลืนกัน สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมนี้ หมายรวมทั้งสภาพแวดล้อมทางกายภาพ (Physical Environment) และสภาพแวดล้อมทางสังคม (Social Environment) ซึ่งสภาพแวดล้อมดังกล่าวจะเอื้ออำนวยต่อการเพิ่มพูนคุณภาพชีวิตได้ก็ต่อเมื่อเป็นสภาพแวดล้อมที่มีลักษณะ ดังนี้

12.1 มีภาวะมลพิษน้อยที่สุด และใกล้ชิดธรรมชาติมากที่สุด

12.2 สงบ สะอาดและยุติธรรม

12.3 เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาตนเอง

นอกจากนี้ สภาพแวดล้อมยังเป็นส่วนสำคัญในการกำหนดความคิดและการกระทำของคนในสังคมอีกด้วย ดังนั้น จึงถือเป็นหน้าที่ของทุกคนที่จะต้องรับผิดชอบ ดูแลรักษาและสร้างสรรค์สิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ให้เป็นสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมเพื่อสุขภาพจิต และสุขภาพกายของทุกคนนั่นเอง

13. ศาสนา

เนื่องจากมนุษย์มีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่สุดที่จะได้ติดต่อกับเพื่อนมนุษย์ด้วยกันและไม่มีวิถีทางใดที่มนุษย์จะติดต่อกับผู้อื่นสำเร็จได้ดีเท่ากับติดต่อโดยทางศาสนา เพราะศาสนาเป็นพันธะอันสำคัญที่จะผูกพันมนุษย์ให้เข้ามารวมกัน นอกจากนี้ศาสนายังเป็นตัวกำหนดคุณค่าทางจริยธรรมของบุคคลด้วย ซึ่งถือได้ว่าศาสนาเป็นตัวกำหนดแนวทางความประพฤติและการปฏิบัติเพื่อบรรลุถึงสภาพชีวิตอันทรงคุณค่าและพึงประสงค์หรือกล่าวสั้นๆ ได้ว่า เพื่อบรรลุถึงคุณภาพชีวิตนั่นเอง ดังนั้น การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนทางด้านศาสนาก็คือ การพัฒนาในด้านคุณธรรมและจิตใจ เป็นการสร้างคนให้มีสุขภาพที่ดี ทั้งนี้ เพราะการที่คนในสังคมมีคุณธรรม กระทำแต่ความดี ประพฤติปฏิบัติตามหลักศาสนา มีโอกาสไปร่วมกิจกรรมทางศาสนาตามสมควรแล้ว ย่อมเกิดความรู้สึกสบายใจ

สุขใจ ในหลาย ๆ ประเทศ ประชาชนนิยมการไปโบสถ์โดยมีเหตุผลว่า การไปโบสถ์ ทำให้รู้จักคุณค่าของชีวิต ทำให้จิตใจและสมองได้พักผ่อน คลายกังวล สำหรับคนไทยเองก็เช่นเดียวกัน การทำบุญด้วยวิธีต่าง ๆ รวมทั้งการไปวัดวาอารามเพื่อฟังเทศน์ ฟังธรรม ได้สนทนากับพระ ได้ทำบุญ ก็ทำให้จิตใจสบาย ดังนั้น ปัจจัยด้านศาสนา จึงเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตที่สำคัญ อีกปัจจัยหนึ่ง

14. ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม

ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม เป็นวิถีทางที่ทำให้มนุษย์อยู่ในโลกด้วยความผาสุก เพราะการที่คนในสังคมมีกรอบการประพฤติปฏิบัติเป็นแบบแผนเดียวกัน และยึดถือเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตของคนไทยในชาติแล้ว ทุกคนในสังคมก็ย่อมเกิดความรู้สึกมั่นคงปลอดภัยในชีวิต ซึ่งเป็นความสุขทั้งกายและใจ แต่หากสังคมใดไม่เห็นความสำคัญของขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของสังคมที่ตนอาศัยอยู่ สังคมนั้น ๆ ก็จะเกิดความสับสนวุ่นวายได้ ดังนั้น การมีขนบธรรมเนียมประเพณียึดถือปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันในสังคมจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับคุณภาพชีวิตของคนเรา เพราะโดยหลักการแล้วอิทธิพลทางวัฒนธรรมนี้เองที่ทำให้มนุษย์แต่ละคนกลายเป็นบุคคลที่สมบูรณ์ได้

เกณฑ์การประเมินคุณภาพชีวิต

สุวัฒน์ มหัตนรินทร์กุล และคณะ (2541) เกณฑ์การประเมินคุณภาพชีวิตนั้น ประกอบด้วย ส่วนที่สนองความต้องการด้านร่างกายและด้านจิตใจ โดยกำหนดปัจจัยที่บ่งถึงการมีคุณภาพชีวิตที่ดีไว้ 8 ประการ ดังนี้

1. อาหารและโภชนาการ

อาหารเป็นปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นอย่างยิ่งต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ การรู้จักเลือกรับประทานอาหารที่ถูกหลักอนามัย และครบถ้วนตามหลักโภชนาการ มีผลทำให้ร่างกายแข็งแรง ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ และมีคุณภาพชีวิตที่ดีด้วย เพราะอาหารเป็นส่วนประกอบที่บ่งถึงการมีคุณภาพชีวิตของบุคคล อาหารที่มนุษย์บริโภคเป็นประจำนั้น ประกอบด้วยอาหารหลัก 5 หมู่ เราต้องรับประทานอาหารให้ครบทั้ง 5 หมู่ในแต่ละวัน และให้ได้สัดส่วนเหมาะสมกับความต้องการของร่างกาย เราจึงควรรับประทานอาหารวันละ 3 มื้อ เพื่อร่างกายจะได้รับประโยชน์จากอาหารเต็มที่ ซึ่งการรู้จักบริโภคอาหารที่มีผลต่อสุขภาพจะช่วยให้ร่างกายเจริญเติบโตเต็มที่ โครงร่างได้ส่วนแข็งแรง ไม่แก่อนวัยและอายุยืน ซึ่งแสดงว่าบุคคลนั้นมีโภชนาการที่ดี แต่ลักษณะที่จะแสดงว่าบุคคลมีภาวะโภชนาการอย่างไรมัน ให้ดูจากน้ำหนักและส่วนสูง ถ้าเป็นเด็กน้ำหนักและส่วนสูงควรเพิ่มขึ้นสม่ำเสมอ น้ำหนักได้ส่วนสัมพันธ์กับส่วนสูง ถ้าเป็นผู้ใหญ่น้ำหนักควรได้ขนาดกับส่วนสูงไม่มากเกินไปหรือน้อยไปหรือให้ดูจากค่าดัชนีความหนาของร่างกายโดยใช้สูตรดังนี้

$$\text{ดัชนีความหนาแน่นของร่างกาย} = \frac{\text{น้ำหนักตัว (กิโลกรัม)}}{\text{ส่วนสูง (เมตร)}^2}$$

ผลการคำนวณควรได้ค่ามาตรฐานอยู่ระหว่าง 20-24.9 กิโลเมตร – ตารางเมตร ถ้าคำนวณได้ค่ามากกว่ามาตรฐาน แสดงว่า บุคคลนั้นเป็นโรคอ้วน แต่ถ้าคำนวณได้ค่าน้อยกว่าค่ามาตรฐาน แสดงว่าบุคคลนั้นได้รับสารอาหารบางหมู่ไม่เพียงพอ

การที่ร่างกายได้รับสารอาหารมากเกินไปหรือน้อยเกินไป จะก่อให้เกิดปัญหาทางด้านสุขภาพตามมา กองโภชนาการ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ได้จำแนกประเภทของอาหารออกเป็น 5 หมู่ เพื่อความเหมาะสมกับโภชนาการและชนิดของอาหารที่คนไทยบริโภค ดังนี้

หมู่ที่ 1 เนื้อสัตว์และสิ่งแทนเนื้อสัตว์ เช่น หมู วัว เป็ด ไก่ ปลา ส่วนที่แทนเนื้อสัตว์ ได้แก่ ผลผลิตจากสัตว์ ไข่ นม เนย เครื่องในสัตว์ ถั่วต่าง ๆ และผลผลิตจากถั่ว อาหารหมู่นี้ให้สารอาหารหลายชนิดคือ โปรตีนคุณภาพสูง เกลือแร่ วิตามิน ไขมัน ดังนั้น จึงช่วยในการเจริญเติบโต และซ่อมแซมร่างกาย ช่วยป้องกันและต้านทานโรค ช่วยควบคุมอวัยวะต่าง ๆ ภายในร่างกาย รวมทั้งให้พลังงานแก่ร่างกายอีกด้วย

หมู่ที่ 2 ข้าว แป้ง น้ำตาลและพืชจำพวกหัว ได้แก่ เผือก มัน ให้สารพวกคาร์โบไฮเดรต ซึ่งเป็นอาหารที่ให้พลังงานแก่ร่างกาย

หมู่ที่ 3 ไขมัน ได้จากพืชและสัตว์ ให้สารอาหารพวกไขมัน ให้พลังงานและความอบอุ่นแก่ร่างกาย ช่วยดูดซับวิตามินที่ละลายไขมันให้กรดไขมันที่จำเป็นแก่ร่างกาย

หมู่ที่ 4 ผักใบสีเขียวต่าง ๆ ให้สารอาหารพวกเกลือแร่ และวิตามิน ช่วยให้ร่างกายแข็งแรง และช่วยควบคุมการทำงานของอวัยวะต่าง ๆ

หมู่ที่ 5 ผลไม้ต่าง ๆ ให้สารอาหารพวกวิตามินและเกลือแร่ช่วยทำให้ร่างกายแข็งแรง และช่วยควบคุมการทำงานของอวัยวะต่าง ๆ

อาหารหมู่ต่าง ๆ เหล่านี้จะบริโภคเพียงหมู่เดียวไม่ได้ ต้องบริโภคอาหารหลาย ๆ หมู่ เพื่อให้ร่างกายได้รับสารอาหารครบถ้วน การบริโภคอาหารที่ไม่ได้สัดส่วนตามความต้องการของร่างกายจะทำให้ร่างกายเป็นโรคขาดสารอาหาร ปัจจุบันมีบุคคลจำนวนไม่น้อยรับประทานอาหารเพื่อขจัดความหิวเท่านั้น แต่คุณค่าอาหารขาดไป ซึ่งในระยะแรกผู้บริโภคจะรู้สึกว่าการขาดหายไปเพียงเล็กน้อยเท่านั้น แต่ถ้าระยะเวลาเป็นจำนวนปี จำนวนสารอาหารส่วนสำคัญที่ขาดหายไปก็จะมากขึ้น ทำให้เกิดการเจ็บป่วยที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพของบุคคลนั้นและส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตด้วย

จากที่ได้กล่าวถึง อาหารและโภชนาการมาแล้วนั้นจะเห็นได้ว่า อาหารเป็นปัจจัยพื้นฐานจำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตของมนุษย์ ตั้งแต่เกิดในครรภ์มารดาจนถึงวันตายมนุษย์

มนุษย์เราไม่สามารถจะขาดอาหารได้ แต่การบริโภคอาหารในแต่ละวันต้องคำนึงถึงความต้องการของร่างกายในแต่ละคน เพราะการที่ร่างกายได้รับสารอาหารไม่ครบถ้วนหรือได้รับสารอาหารบางหมู่มากเกินไป ทำให้สัดส่วนของร่างกายไม่เหมาะสม บางคนอ้วนเกินไปหรือผอมเกินไป เนื่องจากน้ำหนักและส่วนสูงของบุคคลนั้นไม่ได้สัดส่วนตามเกณฑ์มาตรฐานกำหนด

2. ที่อยู่อาศัย

ที่อยู่อาศัยเป็นปัจจัยพื้นฐานอีกปัจจัยหนึ่งที่สำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ เพราะที่อยู่อาศัยมีอิทธิพลต่อการปรับปรุงคุณภาพชีวิตเป็นอย่างมาก และยังเป็นองค์ประกอบขั้นพื้นฐานที่สัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตมนุษย์อีกด้วย เนื่องจากที่อยู่อาศัยเป็นสถานที่ที่สมาชิกทุกคนในครอบครัวได้พักอาศัย หลับนอนอย่างสะดวกสบาย มีอิสระในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ตลอดทั้งยังเป็นที่ทำให้ความอบอุ่นกับสมาชิกในครอบครัวอีกด้วย อาจกล่าวได้ว่าที่อยู่อาศัยเป็นสิ่งแวดล้อมที่สำคัญที่มีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่และสุขภาพของผู้อยู่อาศัย ผู้อยู่อาศัยจะมีความสุขทั้งร่างกายและจิตใจ ถ้าจัดที่พักอาศัยให้มีสภาพถูกต้องตามเกณฑ์ทางด้านสุขภาพโดยการพิจารณาเกี่ยวกับความเหมาะสม ความพอเพียง ความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ซึ่งทางสมาคมสาธารณสุขอเมริกันได้เสนอแนะหลักการพิจารณาจัดที่พักอาศัย โดยคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

2.1 ความต้องการขั้นพื้นฐานทางสรีรวิทยา (Fundamental Physiological Needs)

หมายถึง การจัดสิ่งแวดล้อมของอาคารที่พักอาศัย ให้มีความเหมาะสมกับความต้องการทางด้านสรีรวิทยาต่าง ๆ ของผู้พักอาศัย สิ่งสำคัญที่ควรพิจารณา คือ การระบายอากาศ แสงสว่าง ทัศนียภาพและบริเวณบ้าน

2.2 ความต้องการขั้นพื้นฐานทางจิตวิทยา (Fundamental Psychological Needs)

หมายถึง การจัดสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ของที่พักอาศัยให้ช่วยส่งเสริมสุขภาพจิตหรือสุขภาพทางใจของผู้พักอาศัย สิ่งสำคัญที่ควรพิจารณา คือ ความเป็นส่วนตัว ความสง่างาม ความสะอาด และความสะดวกสบาย

2.3 การป้องกันโรคติดต่อ (Provision Against Communicable Diseases) อาคารที่พักอาศัย จำเป็นจะต้องจัดสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ให้มีส่วนช่วยป้องกันโรคโดยเฉพาะโรคติดต่อต่าง ๆ และให้สามารถช่วยส่งเสริมสุขภาพของผู้พักอาศัยได้ด้วย สิ่งสำคัญที่ควรคำนึงถึงคือ น้ำดื่ม น้ำใช้ การกำจัดสิ่งขับถ่ายของร่างกาย การกำจัดขยะ การกำจัดน้ำโสโครก การเก็บรักษาอาหาร และห้องนอนมีพื้นที่ที่เพียงพอและเหมาะสม

2.4 การป้องกันอุบัติเหตุ (Provision Against Accidents) อุบัติเหตุเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยไม่คาดหมาย อาจทำให้ทรัพย์สินเสียหาย บาดเจ็บ ทุพพลภาพหรืออาจถึงแก่ชีวิตได้ ดังนั้นอาคารที่พักอาศัยที่ดีจะต้องมีการป้องกันอุบัติเหตุต่าง ๆ ไว้ล่วงหน้า สิ่งที่ต้องพิจารณาจัดทำ คือ ทำเลที่ตั้ง วัสดุและการก่อสร้าง การป้องกันอัคคีภัย ความเป็นระเบียบเรียบร้อยและการบำรุงรักษา

องค์การอนามัยโลก (WHO, 1981 : 25) ได้กล่าวถึง ลักษณะของที่อยู่อาศัยที่เหมาะสม ควรพิจารณาจากจำนวนสมาชิกในครัวเรือนต่อจำนวนห้องนอน ขนาดที่อยู่อาศัยที่เหมาะสมและมีอากาศถ่ายเทได้ดี สำหรับห้องนอนไม่ควรนอนเกินกว่า 2 คนต่อหนึ่งห้องนอน ซึ่งสูงกว่ารายงานการศึกษาของคณะกรรมการอนามัยของสมาคมสาธารณสุขอเมริกา พบว่า ที่อยู่อาศัยที่ต่ำกว่ามาตรฐานนั้น ห้องนอนมีคนเกินกว่า 1.5 คนต่อหนึ่งห้องนอน

3. การได้รับบริการทางสังคมขั้นพื้นฐาน

การได้รับบริการทางสังคมขั้นพื้นฐาน เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์อย่างมีคุณภาพ การบริการทางสังคม หมายถึง กิจกรรมหรือบริการต่างๆ ที่รัฐบาลหรือเอกชนหรือรัฐวิสาหกิจจัดขึ้นเพื่อช่วยเหลือบุคคล ครอบครัวและสังคม โดยส่วนรวมในการแก้ไขบำบัดและป้องกันปัญหาในระดับต่าง ๆ ทั้งปัญหาส่วนตัว ปัญหาครอบครัวและปัญหาสังคมตลอดจนการฟื้นฟู เสริมสร้างและพัฒนาบุคลิกภาพ ความสามารถหรือศักยภาพจิตใจ การจัดบริการทางด้านสาธารณสุข ปลูก และบริการอื่น ๆ เป็นการอำนวยความสะดวกและเป็นสวัสดิการแก่สังคม เพื่อพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของบุคคลที่ช่วยให้บุคคลมีชีวิตอยู่อย่างมีคุณภาพ ดังนั้น เป้าหมายของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จึงมุ่งสนอง บริการทางด้านสังคมขั้นพื้นฐานที่จำเป็นทางด้านวัตถุ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้บริการด้านสุขภาพ อนามัย การศึกษา และการคมนาคม เป็นต้น โดยการยกระดับและกระจายบริการทางสังคมออกไปอย่างกว้างขวาง เช่น ด้านสาธารณสุขมีโรงพยาบาลอำเภอที่เปิดบริการแล้วถึงร้อยละ 92 ของจำนวนอำเภอทั้งหมดและสถานีอนามัยร้อยละ 98 ของจำนวนตำบลทั้งหมด และด้านการคมนาคมได้ก่อสร้างถนนเพื่อความสะดวกสบายในการเดินทาง สำหรับหน่วยงานต่าง ๆ ได้คำนึงถึงการจัดบริการทางสังคม เพื่อจัดบริการช่วยเหลือบุคคลในหน่วยงานด้วยการจัดในรูปแบบของ “สวัสดิการ” ซึ่งเป็นสิ่งที่มีผลต่อการกินดี อยู่ดี และมีศักดิ์ศรีในการดำรงชีวิตในสังคม

4. ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ นอกจากมนุษย์จะต้องการเครื่องยังชีพ อันได้แก่ ปัจจัย 4 แล้ว มนุษย์ยังต้องการความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ที่ถือว่าเป็นคุณค่าเบื้องต้นที่มนุษย์ยึดถือร่วมกัน เนื่องจากสังคมไทยในปัจจุบันมีความเจริญก้าวหน้าทางด้านวัตถุมากมาย การดำเนินชีวิตของแต่ละบุคคลในสังคมเกิดการแข่งขัน แย่งชิงเพื่อพยายามสร้างความสำเร็จในชีวิตให้แก่ตนเองในทุกวิถีทาง โดยไม่คำนึงถึงวิธีการว่าจะเป็นไปในทางสุจริตหรือทุจริต เพียงแต่มุ่งย้ำความสำเร็จทางวัตถุเป็นจุดหมายปลายทางเชิงวัฒนธรรม ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่สนับสนุนให้เกิดปัญหาสังคมขึ้น และปัญหาอาชญากรรมเป็นปัญหาสังคมปัญหาหนึ่งที่มีความรุนแรง รวมทั้งได้มีส่วนทำลายชีวิตทรัพย์สินและความสงบสุขของประชาชนโดยทั่วไป (อานนท์ อาภาภิรมณ์, 2521 : 66) ตลอดทั้งการถูกจี้หรือถูกปล้นที่เป็นข่าวตามหน้าหนังสือพิมพ์เป็นปัญหาสังคม

ที่เชื่อมโยงไปสู่ปัญหาอาชญากรรมต่อไป

ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์ (อ้างถึงใน จิรกานต์ ปฐวีรัตน์ แท่นทรัพย์, 2552 : 35) ได้เสนอมาตรการที่สำคัญต่าง ๆ เพื่อให้สอดคล้องประสานในการป้องกันหรือควบคุมอาชญากรรม ทั้งสภาพแวดล้อมที่เป็นรูปธรรมและสภาพแวดล้อมที่เป็นนามธรรม เพื่อสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการลดช่องโอกาสของการประกอบอาชญากรรม ดังนี้

1. มาตรการของสภาพแวดล้อมที่เป็นรูปธรรม คือสภาพแวดล้อมที่มีรูปร่างตัวตนสัมผัสได้และห้อมล้อมรอบบุคคล โดยสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการลดช่องโอกาสของการประกอบอาชญากรรม แบ่งได้เป็น 2 ระดับ คือ

1.1 มาตรการระดับชุมชน ได้แก่ ส่วนที่เกี่ยวกับการวางผังเมืองและชุมชน การให้แสงสว่างตามท้องถนน การออกแบบอาคาร และบริเวณสาธารณะรวมถึงการสลักหมายเลขบนทรัพย์สิน

1.2 มาตรการระดับบ้านเรือนได้วิเคราะห์ในส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับประตูหน้าต่าง สัญญาณเตือนภัย การตั้งเวลาเปิดปิดอุปกรณ์ไฟฟ้า

2. มาตรการของสภาพแวดล้อมนามธรรมคือ สภาพแวดล้อมที่ไม่มีรูปร่างตัวตนแต่สามารถรับรู้ได้ โดยบุคคลทั้งทางตรงและทางอ้อม ตลอดจนสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการลดช่องว่าง โอกาสของการประกอบอาชญากรรม

นอกจากการเกิดปัญหาทางด้านอาชญากรรมที่มีผลกระทบต่อชีวิตและทรัพย์สินของบุคคลแล้ว ปัญหาเนื่องมาจากการจราจร เป็นอีกปัญหาหนึ่งที่มีผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของบุคคล เพราะการเกิดอุบัติเหตุเนื่องจากการจราจร อาจทำให้ผู้ขับขี่และผู้ใช้นถนนเกิดความเสียหายต่อร่างกายและชีวิต ตลอดทั้งทรัพย์สินด้วย ซึ่งมาตรการสำหรับแก้ปัญหารถจราจร คือ การปฏิบัติตามกฎจราจร การงดเว้นขับรถขณะมึนเมา และการสร้างนิสัยความไม่ประมาท จากสถิติของกองตำรวจจราจร พบว่าอุบัติเหตุการจราจรที่เกิดขึ้นนั้นร้อยละ 80 มีสาเหตุมาจากความประมาท (อานนท์ อาภาภิรมณ์, 2521 : 80 - 83) การที่บุคคลขาดความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ถือว่าเป็นบุคคลที่มีคุณภาพชีวิตต่ำ

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2525 : 5) ได้กำหนดให้ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินเป็นองค์ประกอบหนึ่งของความจำเป็นพื้นฐานที่เป็นเกณฑ์สำหรับวัดคุณภาพชีวิตของคนไทย ดังนั้น จะเห็นได้ว่า ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ เพราะการดำรงชีวิตที่มีความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินจะทำให้เกิดความสุขใจ สบายใจและไม่กังวลใจ ซึ่งมีผลต่อคุณภาพชีวิตของมนุษย์อย่างมาก

เสนาะ ดิยาว (2539 : 325 - 331) ได้กล่าวว่า การสร้างความปลอดภัยในการทำงาน เป็นการป้องกันการสูญเสียอันอาจเกิดในองค์กรจะต้องมีการดำเนินการ ดังนี้

1. นโยบายทางด้านการปลอดภัย ผู้บริหารจะต้องตระหนักและเห็นชอบสนับสนุนส่งเสริมในเรื่องความปลอดภัย
2. การคัดเลือกคนอย่างระมัดระวัง โดยการเลือกบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถและมีประสบการณ์
3. ผู้รับผิดชอบด้านการปลอดภัย องค์การจะต้องตั้งตำแหน่งผู้รับผิดชอบ
4. คณะกรรมการรักษาความปลอดภัย มีหน้าที่เกี่ยวกับแก้ปัญหา และวางแผนในเรื่องความปลอดภัย
5. อุปกรณ์ในการป้องกันความปลอดภัยจะต้องมีปริมาณที่เพียงพอและพร้อมที่จะใช้งาน
6. การวิเคราะห์อุบัติเหตุที่เกิดขึ้น และร่วมกันวางแผนแก้ไข
7. การจูงใจในการแข่งขันในด้านการปลอดภัย
8. การให้ข่าว และฝึกอบรมผู้ปฏิบัติงาน
9. การจัดโครงการด้านสุขภาพ
10. การวิจัยด้านความปลอดภัย

ในที่ทำงาน สิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย สถานที่ เครื่องมือ เครื่องใช้ แสง อุณหภูมิ เสียง และกระบวนการในการปฏิบัติงาน นับว่าเป็นสิ่งสำคัญที่สุดที่มีผลกระทบต่อสุขภาพและความปลอดภัยของผู้ปฏิบัติงาน การจัดสภาพแวดล้อมในที่ทำงานที่ดีและเหมาะสม จะมีส่วนช่วยให้บุคคลได้ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพลดอุบัติเหตุได้เป็นอย่างดี ดังนั้น การจัดสภาพการทำงาน จึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดความพึงพอใจในการทำงาน เพราะจะทำให้บุคคลมีความรู้สึก ว่า ไม่ต้องมีชีวิตอย่างหวาดระแวงวิตกกังวลต่อการเสี่ยงอันตรายต่าง ๆ จากการปฏิบัติงาน

มาสโลว์ (Maslow, 1970 : 81 อ้างถึงใน เสนาะ ดิยาวี, 2539) ได้กล่าวว่า ความต้องการความปลอดภัย เป็นความต้องการที่สำคัญของมนุษย์ที่ต้องการให้ตนเองปลอดภัยในชีวิต โดยหลีกเลี่ยงอันตรายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น อาจเตรียมป้องกันไว้ล่วงหน้าเพื่อให้มีการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างปลอดภัยด้วยการจัดระบบความปลอดภัยในการทำงานให้แก่บุคลากร

5. การทำงาน

การทำงานเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิตของมนุษย์ เพราะมนุษย์ที่มีคุณภาพชีวิตที่ดีจะมีความสำเร็จในหน้าที่การงาน (อวย เกตุสิงห์, 2525 : 1) การจะปฏิบัติงานให้ประสบความสำเร็จได้นั้น บุคคลจะต้องมีประสิทธิภาพในการทำงาน แต่พอเตอร์ (Porter) ยืนยันว่า ความพึงพอใจในการทำงานมีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพในการทำงาน ซึ่งความพึงพอใจในการทำงานนั้น หมายถึง ความรู้สึกที่ชอบหรือพอใจที่มีต่อองค์ประกอบและสิ่งจูงใจในด้านต่าง ๆ ของงาน

และผู้ปฏิบัติงานนั้นได้รับการตอบสนองความต้องการ ซึ่งจะมีผลทำให้ผู้ปฏิบัติงานนั้นๆ มีการเสียสละ อุทิศร่างกาย แรงใจ และสติปัญญาให้แก่งานอย่างเต็มความสามารถ ความพึงพอใจในการทำงานมีความเกี่ยวข้องกับความต้องการของมนุษย์ (Human Needs) และแรงจูงใจ (Motivation) ปัจจัยในการสร้างแรงจูงใจในการทำงานมี 2 ปัจจัย ดังนี้

5.1 ปัจจัยการกระตุ้น เป็นปัจจัยที่ทำให้บุคคลเกิดความพึงพอใจในการทำงาน ปัจจัยนี้มักเกิดจากตัวงานเอง ซึ่งประกอบด้วยความสำเร็จในการทำงาน การยอมรับนับถือ ความก้าวหน้าในตำแหน่งการงาน ลักษณะของงาน ความรับผิดชอบ

5.2 ปัจจัยค่าจ้าง เป็นปัจจัยที่ป้องกันมิให้การปฏิบัติงานของบุคคลลดหย่อนประสิทธิภาพลง ซึ่งประกอบด้วยนโยบายและการบริหาร การปกครองบังคับบัญชา สภาพแวดล้อมในการทำงาน ความมั่นคงปลอดภัยในการทำงาน

จากการที่ได้กล่าวถึงด้านการงานมาแล้ว จะเห็นได้ว่า การทำงานเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิต เพราะบุคคลต้องการประสบความสำเร็จในหน้าที่การงานด้วยการได้รับการยกย่องและได้รับการยอมรับจากบุคคลทั่วไป

6. ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว

ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวเป็นปัจจัยหนึ่ง ที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิตของมนุษย์ ครอบครัว คือกลุ่มคนที่รวมอยู่ในบ้านเดียวกัน อาจเกี่ยวหรือไม่เกี่ยวพันทางสายโลหิตหรือทางกฎหมาย แต่มีปฏิริยาสัมพันธ์กัน ให้ความรักและความเอาใจใส่ต่อกัน มีความปรารถนาดีต่อกัน และครอบครัวเป็นสถาบันมูลฐานที่ทำหน้าที่วางรากฐานให้แก่สถาบันอื่น ๆ ในสังคม เนื่องจากมนุษย์เกิดมาได้รับการเลี้ยงดู การเรียนรู้ทางสังคม และสร้างบุคลิกภาพแห่งความเป็นมนุษย์จากครอบครัว บรรยากาศภายในครอบครัว จึงมีอิทธิพลต่อการเลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัวอย่างมาก เพราะการให้การเลี้ยงดูบุตรหรือสมาชิกในครอบครัวด้วยการเอาใจใส่ซึ่งกันและกัน การให้ความรักความอบอุ่น โดยเฉพาะบุตรหรือเด็กในความปกครองจะทำให้บุคคลเหล่านั้นเจริญเติบโตมีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ ไม่ก่อให้เกิดปัญหาสังคมและเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพในอนาคตอีกด้วย

จากสภาพปัจจุบันพบว่า เด็กวัยรุ่นที่ก่อให้เกิดปัญหาสังคมด้วยการมั่วสุมตามแหล่งต่าง ๆ เช่น ศูนย์การค้า หรือลานสเก็ต ฯลฯ มีสาเหตุมาจากผู้ปกครองห่างเหินกับเด็กจนเด็กรู้สึกว่าเป็นบ้านไม่มีความสุขและนอกจากนี้ จากสถิติของผู้ติดยาเสพติดให้โทษ ซึ่งส่วนมากเป็นเยาวชนมีประมาณร้อยละ 70 ที่มาจากครอบครัวที่มีปัญหา ขาดความอบอุ่นหรือครอบครัวที่แตกแยก จากตัวอย่างดังกล่าวได้ชี้ให้เห็นว่า บรรยากาศภายในครอบครัวมีอิทธิพลต่อการเลี้ยงดูบุคคลในครอบครัวเป็นอย่างยิ่ง การปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชากรนั้นต้องมาจากครอบครัว จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการประสานสัมพันธ์กันภายในครอบครัวระหว่างบุคคล การไม่มีปัญหา การขัดแย้งระหว่างบุคคลภายใน

ครอบครัวเป็นสิ่งที่สมาชิกภายในครอบครัวต้องการ เพราะการมีปัญหากันจะทำให้เกิดความไม่สบายใจด้วยกันทุกฝ่าย ดังนั้น การมีบรรยากาศภายในครอบครัวที่อบอุ่นและสดชื่น จึงเป็นส่วนหนึ่งของการมีคุณภาพชีวิตที่ดีได้จากการที่ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ภายในครอบครัวมาแล้วนั้น แสดงให้เห็นว่าการดำเนินชีวิตของสมาชิกแต่ละคนภายในครอบครัวที่อยู่บ้านเดียวกันต้องมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะ พ่อ แม่ และลูก ควรรู้จักหน้าที่ที่พึงปฏิบัติต่อกัน มีความเข้าอกเข้าใจกันและเอาใจใส่ซึ่งกันและกัน อันจะนำไปสู่ความสุขและการมีคุณภาพชีวิตที่ดี

7. การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม

การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิตมนุษย์ เพราะมนุษย์รับรู้ว่าการเข้าร่วมกิจกรรมสังคม เป็นองค์ประกอบสำคัญที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิต คุณภาพชีวิตของบุคคลจะเป็นอย่างไรขึ้นอยู่กับ การได้รับการยอมรับของสังคม บุคคลจะดำรงชีวิตอยู่อย่างโดดเดี่ยวในสังคมไม่ได้ ต้องอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม มีกิจกรรมร่วมกันในสังคม การดำเนินชีวิตในสังคม จึงต้องการให้สังคมยอมรับด้วยความผูกพัน มิใช่ตรีและซื้อตรงต่อกัน รวมทั้งการให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นอิทธิพลทางสังคมที่มีความสำคัญในการกำหนดแบบแผนการดำเนินชีวิตของบุคคล จากการศึกษาของ ศักดิ์ชัย ทวีศักดิ์ (2529 : บทคัดย่อ) เรื่อง การรับรู้เกี่ยวกับคุณภาพชีวิต : ศึกษาเฉพาะในเขตอำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ พบว่า ปัจจัยที่บ่งถึงคุณภาพชีวิตของประชาชน คือ ความสัมพันธ์กับเพื่อนเป็นสิ่งที่แสดงถึงการยอมรับในความรู้ ความสามารถ และศักดิ์ศรีของบุคคลนั้น

8. การพัฒนาจิตใจให้ดีขึ้น

การพัฒนาจิตใจให้ดีขึ้นเป็นปัจจัยที่สำคัญปัจจัยหนึ่ง ต่อการมีคุณภาพชีวิตของมนุษย์ ทั้งนี้จากการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในสังคมไทยในปัจจุบัน นักวิชาการและนักพัฒนาทรัพยากรมนุษย์มีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า ความเปลี่ยนแปลงนี้เริ่มมาจากมนุษย์ คุณภาพของมนุษย์เริ่มเสื่อม เริ่มเสื่อมลงมนุษย์ห่างไกลจาก “ธรรม” (พรหมทิพย์ ศิริวรรณบุศย์, 2551 : 11) สังคมปัจจุบันเป็นสังคมของวัตถุมากกว่าจิตใจ ซึ่งการคบค้าสมาคมของบุคคลในสังคมจะพิจารณาส่วนประกอบของบุคคลในส่วนของวัตถุ เช่น เสื้อผ้า เครื่องใช้ต่างๆ ตามลักษณะของที่อยู่อาศัย ฯลฯ มากกว่าที่จะพิจารณาในด้านจิตใจของบุคคล จึงทำให้เกิดมีปัญหา โดยเฉพาะสภาพเศรษฐกิจและสังคม สภาพเศรษฐกิจในปัจจุบันที่ค่าครองชีพสูงทำให้บุคคลต้องดิ้นรนอย่างหนักในการดำรงชีวิต ไม่ว่าจะเป็นสังคมในเมืองหรือชนบทเพื่อเป็นการยกฐานะของตนเองให้สูงขึ้น จึงมีลักษณะของการเห็นแก่ตัว เอาใจเอาเปรียบซึ่งกันและกัน ใครมือยาวสาวได้สาวเอา ทำให้จิตใจของประชาชนบางคนตกต่ำ มุ่งกอบโกยผลประโยชน์เพื่อตัวเอง นิยมการดื่มเหล้า เล่นการพนัน และเสพสิ่งเสพติดต่าง ๆ การมัวเมาในอบายมุขต่าง ๆ เป็นเหตุให้ก่อคดีอาชญากรรมต่าง ๆ ด้วย ซึ่งจากสาเหตุดังกล่าวนี้เองทำให้คุณภาพชีวิตของคน

ไทยในปัจจุบันจึงไม่มีคุณภาพชีวิตที่ดีนัก ทั้งนี้ เพราะคุณภาพชีวิตของคนจะสมบูรณ์มากน้อยเพียงใด อยู่ที่คุณธรรมของคนเป็นสำคัญ ซึ่งคุณธรรมดังกล่าวนี้ มุ่งเน้นให้บุคคลยึดเป็นหลักสำหรับประพฤติปฏิบัติเพราะบุคคลที่บำเพ็ญคุณความดีจนได้รับการยกย่อง ชมเชย ดังนั้น การมีคุณธรรมเป็นปัจจัยที่บ่งถึงคุณภาพชีวิตของบุคคลด้วย การยึดคุณธรรมเป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติตามหลักของคุณธรรมนี้จะช่วยให้จิตใจพัฒนาขึ้น เพราะประเทศไทย เรามีศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ บุคคลที่ประพฤติปฏิบัติตามหลักของพุทธศาสนาจะช่วยให้มีความสงบสุขทางใจ (พรหมทิพย์ ศิริวรรณบุษย์, 2551 : 90 - 91) การทำบุญด้วยวิธีต่าง ๆ รวมทั้งไปวัดวาอารามเพื่อฟังเทศน์ฟังธรรม ได้สนทนากับพระ ได้ทำบุญทำให้จิตใจสบาย ซึ่งน่าจะเป็นปัจจัยสำคัญของการมีคุณภาพชีวิตที่ดีได้ ซึ่งการพัฒนาจิตใจเป็นเรื่องสำคัญมากที่จะทำให้คน ละลด เลิกอบายมุขและมีการประหยัดเพื่อลดค่าใช้จ่ายที่ฟุ่มเฟือย และสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2525 : 5) ได้กำหนดให้การปฏิบัติตามหลักสูตรพุทธศาสนา และการถือปฏิบัติตามค่านิยมพื้นฐานเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาจิตใจให้ดีขึ้น เพื่อการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนด้วย จากการที่ได้กล่าวถึงการพัฒนาจิตใจให้ดีขึ้นมาแล้วนั้น จะเห็นว่า การพัฒนาจิตใจให้ดีขึ้นมีอิทธิพลต่อการมีคุณภาพชีวิตที่ดี

คุณภาพชีวิตเป็นคำที่ได้รับการใช้อย่างแพร่หลาย และได้ถูกนิยามในความหมายต่าง ๆ แต่โดยทั่วไปจะหมายถึง “อยู่ดี กินดี” (Well-Being) (สายลดา ลดาวัลย์ ณ อยุธยา, 2542 : 6-7) ในความหมายนี้ คุณภาพชีวิตของแต่ละบุคคลจะมีความแตกต่างกัน เนื่องจากความต้องการของมนุษย์ โดยเฉพาะด้านความรู้สึกลึกซึ้งก็มีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับสถานะด้านต่าง ๆ ของมนุษย์ เช่น อายุ เชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรม ระบบสังคม ระบบเศรษฐกิจ ระบบการเมือง ระดับการพัฒนาเทคโนโลยี ตลอดจนประสบการณ์ชีวิตของแต่ละบุคคลนั้น จึงเป็นการยากที่จะกำหนดความหมายของคุณภาพชีวิตที่สามารถใช้ในการอธิบายได้ในหลักสากล แต่อย่างไรก็ตามในเชิงทฤษฎีอาจจะสามารถสร้างแบบจำลองคุณภาพชีวิตจากแนวทฤษฎีลำดับขั้นของความต้องการตามแบบของมาสโลว์ (Maslow's Hierarchy of Needs)

สรุป แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต มนุษย์ต้องสามารถปรับตัวเองให้เข้ากับธรรมชาติ สังคม สิ่งแวดล้อมที่เราอาศัยอยู่ และมีวิธีการดำเนินชีวิตให้มีความสุขทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ตลอดจนปฏิบัติตนให้เป็นคนดี และเป็นประโยชน์แก่สังคมต่อไป

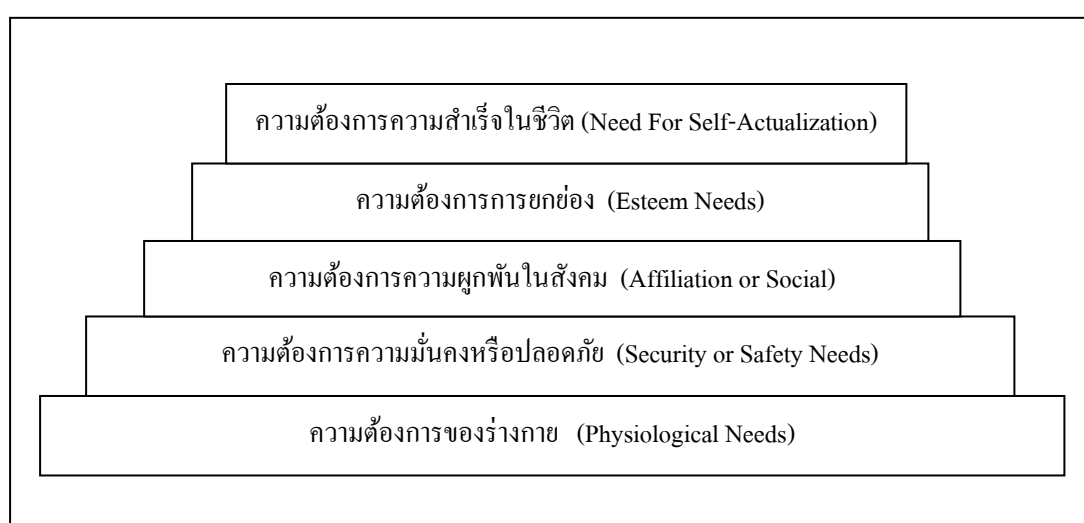
ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ (Maslow's Hierarchy of Needs)

เป็นทฤษฎีการจูงใจที่มีชื่อเสียงมากที่สุดทฤษฎีหนึ่ง โดยเขาได้ตั้งสมมติฐานของทฤษฎีการจูงใจของเขาไว้ 4 ประการคือ

1. มนุษย์มีความต้องการอยู่ตลอดเวลาไม่มีวันสิ้นสุด ตราบใดที่ยังมีชีวิตอยู่

2. ความต้องการที่ยังไม่ได้รับการตอบสนองเท่านั้นที่มีอิทธิพลต่อการจูงใจได้
3. ความต้องการที่ได้รับการตอบสนองแล้วจะไม่เป็นแรงกระตุ้นสำหรับพฤติกรรมนั้นอีกต่อไป
4. ความต้องการของคนจะมีลักษณะเป็นลำดับขั้นจากต่ำไปหาสูงตามลำดับความสำคัญ ในขณะที่ความต้องการลำดับต่ำได้รับการตอบสนองแล้วความต้องการในลำดับที่สูงขึ้นจะตามมาทันที

ภาพที่ 2.2 ลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ (Maslow's Hierarchy of Needs)

(Wehrich and Kooniz, 1993 อ้างถึงใน สายลดา ลดาวัลย์ ณ อยุธยา, 2542 : 6 - 7)

มาสโลว์ได้ลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์ออกเป็น 5 ลำดับขั้น ดังนี้

1. ความต้องการของร่างกาย (Physiological Needs) เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานเพื่อความอยู่รอด เช่น อาหาร น้ำ ความอบอุ่น ที่อยู่อาศัย และการนอน การพักผ่อน มาสโลว์ได้กำหนดตำแหน่งซึ่งความต้องการเหล่านี้ได้รับการตอบสนองไปยังระดับที่มีความจำเป็นเพื่อให้ชีวิตอยู่รอดและความต้องการอื่นที่จะกระตุ้นบุคคลต่อไป
2. ความต้องการความมั่นคงหรือความปลอดภัย (Security or Safety Needs) ความต้องการเหล่านี้เป็นความต้องการที่จะเป็นอิสระจากอันตรายทางกาย และความกลัวต่อการสูญเสียงาน ทรัพย์สิน อาหาร หรือ ที่อยู่อาศัย
3. ความต้องการความผูกพันของสังคม (Affiliation or Acceptance Needs) เนื่องจากบุคคลอยู่ในสังคมจะต้องการยอมรับจากบุคคลอื่น ทั้งนี้เพื่อเป็นการสร้างความอบอุ่นทางใจจึงต้องการ

ที่จะเข้าเป็นสมาชิกและมีส่วนร่วมในกลุ่มสังคมต่าง ๆ เช่น ครอบครัว เพื่อนฝูง และเกิดความรู้สึกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มสังคมเหล่านั้น

4. ความต้องการการยกย่อง (Esteem Needs) ตามทฤษฎีมาสโลว์ เมื่อบุคคลได้รับการตอบสนองความต้องการการยอมรับแล้ว จะต้องการการยกย่องจากตัวเองและจากบุคคลอื่น ความต้องการนี้เป็นการพึงพอใจในอำนาจ (Power) ความภาคภูมิใจ (Prestige) สถานะ (Status) และความเชื่อมั่นในตนเอง (Self-Confidence)

5. ความต้องการความสำเร็จในชีวิต (Need for Self-Actualization) มาสโลว์คำนึงว่าความต้องการในระดับสูงสุดเป็นความปรารถนาของมนุษย์ที่จะสามารถประสบความสำเร็จ สามารถใช้ความสามารถที่ตนมีอยู่อย่างเต็มที่ ทั้งนี้เพื่อที่จะมีศักยภาพและบรรลุความสำเร็จในสิ่งใดสิ่งหนึ่งในระดับสูงสุด

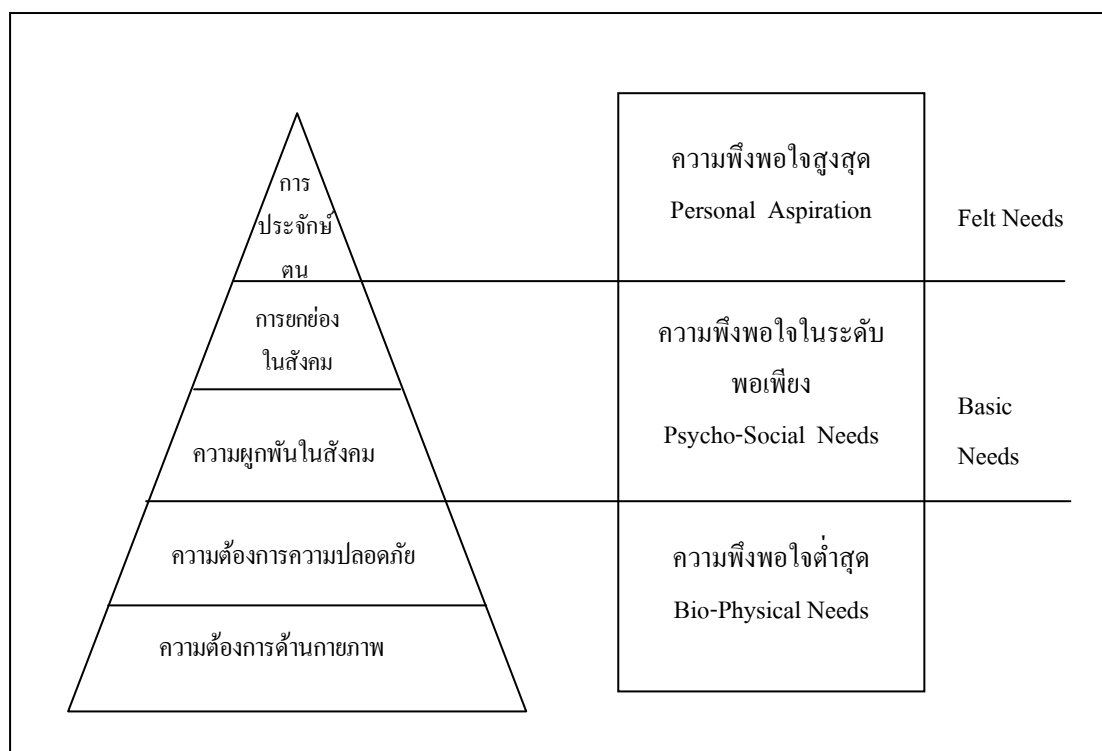
คำถามเกี่ยวกับทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการ (Questioning The Needs Hierarchy) ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ ได้ใช้ในงานวิจัยพบเหตุการณ์ซึ่งสนับสนุนทฤษฎีของมาสโลว์น้อย ที่ว่าความต้องการของมนุษย์เป็นลำดับขั้นความต้องการ ตั้งข้อสังเกตว่ามีเพียง 2 ระดับ ความต้องการคือ 1) ความต้องการด้านร่างกายและ 2) ความต้องการด้านอื่น จุดแข็งของความต้องการด้านอื่นนี้จะเกิดขึ้นเมื่อความต้องการได้รับการตอบสนองแล้ว เขาพบว่าในระดับสูงขึ้น จุดแข็งของความต้องการจะแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล บางคนมีความต้องการด้านสังคมสูงและมีความต้องการประสบความสำเร็จสูงสุดในชีวิตมาก

อย่างไรก็ตาม มาสโลว์ ก็ได้ให้การยอมรับว่าบุคคลอาจจะมีความต้องการพร้อม ๆ กันหลายระดับได้ และสามารถที่จะได้รับสิ่งที่ต้องการหลายระดับนั้นพร้อม ๆ กันได้ แต่บุคคลอาจจะไม่ได้รับสิ่งตอบแทนในระดับสูงกว่า ถ้าความต้องการในระดับต่ำกว่ายังไม่ได้รับการตอบสนอง ทั้งนี้เพราะการได้รับสิ่งที่ต้องการใด ๆ ขึ้นอยู่กับการกระทำของบุคคล และบุคคลจะไม่มีแรงจูงใจให้กระทำการใด ๆ เพื่อให้ได้รับสิ่งที่ต้องการระดับสูงขึ้น ยกตัวอย่างเช่น บุคคลอาจจะยอมกระทำการต่าง ๆ รวมทั้งการกระผิดกฎหมายเพื่อให้ได้มาซึ่งอาหาร ซึ่งเป็นความต้องการขั้นแรกของมนุษย์แต่เมื่อได้รับการตอบสนองในเรื่องอาหาร เขาก็จะมีความต้องการในระดับต่อไปคือ ความปลอดภัย และมั่นคงในชีวิต ซึ่งเป็นความต้องการในระดับที่ 2

การที่บุคคลได้รับการตอบสนองทางกายภาพที่เหมาะสมก็จะทำให้บุคคลมีสุขภาพกายดี และเขาได้รับการตอบสนองต่อความต้องการด้านจิตใจอย่างเหมาะสมเพียงพอ จะทำให้เป็นบุคคลที่มีสุขภาพจิตดี การมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตดีก็จะทำให้บุคคลมีความสุข มีความพอใจในชีวิต นั่นคือการได้รับสิ่งที่ต้องการ นำไปสู่ความพอใจของมนุษย์ แนวความคิดนี้สอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับ

คุณภาพชีวิตโดย ชาร์มา (Sharma, 1998 : 149 อ้างถึงใน สายลดา ลดาวัลย์ ณ อยุธยา, 2542 : 8 - 9) ได้แสดงในภาพดังนี้

ภาพที่ 2.3 ความสัมพันธ์ระหว่าง Maslow's Needs และ Sharma's Quality of Life

ชาร์มา (Sharma, 1998 : 149 อ้างถึงใน สายลดา ลดาวัลย์ ณ อยุธยา, 2542 : 8 - 9)

ความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการของบุคคลกับระดับคุณภาพชีวิตตามแนวคิดของชาร์มา (Sharma, 1998) โดยแบ่งคุณภาพชีวิตออกเป็น 2 ส่วน คือ

1. ความต้องการพื้นฐาน (Basic Needs) ได้แก่ ความต้องการด้านชีวะ-กายภาพ (Bio-Physical Needs) ซึ่งเป็นความต้องการทางชีวะภาพจำเป็นพื้นฐานของการดำรงชีวิต ปัจจัยเหล่านี้ ได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค อากาศบริสุทธิ์ น้ำสะอาด สภาพแวดล้อมที่ดี ฯลฯ การได้รับปัจจัยเหล่านี้จะทำให้บุคคลมีคุณภาพชีวิตในระดับต่ำสุด (Minimal Level) การขาดหรือความไม่สมดุลของสิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นการขาดคุณภาพชีวิตของบุคคล

2. ความต้องการด้านความรู้สึกและจิตใจ (Felt Needs) ได้แก่ ความใฝ่ฝันของบุคคล (Personal Aspiration) ซึ่งถือเป็นความต้องการสูงสุดของบุคคล เป็นความทะเยอทะยานเฉพาะบุคคล

เช่น ความต้องการชื่อเสียง เกียรติยศ ความมั่นคง การเป็นที่ยอมรับในสังคม และการได้แสดงความรู้ความสามารถ ฯลฯ ความต้องการประเภทนี้มักจะสัมพันธ์กับสถานภาพของบุคคลมากกว่าเป็นความต้องการที่แน่ชัด การมิได้รับตอบสนองในสิ่งเหล่านี้อาจจะไม่มีผลต่อคุณภาพชีวิตของบุคคล เช่น บุคคลอาจมีความต้องการที่จะเป็นผู้นำชุมชน แต่การไม่ได้รับการยอมรับไม่ได้ส่งผลทำให้เขาขาดคุณภาพชีวิตที่ดี

จากภาพที่ 2.3 ซึ่งแสดงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของคุณภาพชีวิต จำแนกตามขั้นของความต้องการของมนุษย์ ตามแนวคิดของ Maslow และระดับคุณภาพชีวิตตามแนวคิดความต้องการด้านความปลอดภัย (ระดับ 1 และ 2 ของ Maslow) บุคคลก็จะบรรลุระดับขั้นต่ำของคุณภาพชีวิต และเมื่อได้รับการตอบสนองในความต้องการในทางสังคม และการได้รับฐานะและการยกย่องในทางสังคม (ระดับ 3 และ 4 ของ Maslow) บุคคลนั้นก็สามารถเรียกว่ามีคุณภาพชีวิตในระดับที่พึงพอใจตามฐานะของตนเอง และการที่จะมีคุณภาพชีวิตในระดับสูงสุดนั้น ก็ต่อเมื่อเขาได้รับการตอบสนองในความต้องการระดับ 5 ซึ่งจะขึ้นอยู่กับความทะเยอทะยานของแต่ละบุคคล

จากแนวคิดนี้สรุปได้ว่าที่บุคคลจะมีคุณภาพชีวิตในระดับที่พอใจนั้น เขาจะต้องได้รับการตอบสนองความต้องการ 4 ระดับ ได้แก่ระดับ 1 ถึง 4 ตามแนวคิดของ Maslow

แนวคิดและทฤษฎีการมีส่วนร่วม

อकिन รพีพัฒน์ (2527 : 107 - 11) ได้กล่าวไว้โดยสรุป คือ

1. ทฤษฎีการสร้างผู้นำ (Leadership)

การสร้างผู้นำจะช่วยให้ประชาชนทำงานด้วยความเต็มใจ เพื่อบรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ร่วมกัน ทั้งนี้เพราะผู้นำเป็นปัจจัยของการรวมกลุ่มคน จูงใจคนไปยังเป้าหมายโดยทั่วไปแล้วผู้นำอาจจะเป็นทั้งผู้นำที่ดีเรียกว่า ผู้นำปฏิฐาน ผู้นำพลวัตร คือเคลื่อนไหว ทำงานอยู่เสมอ และผู้นำทางไม่ดี ไม่มีผลงานสร้างสรรค์ที่เรียกว่าผู้นำนิเสธ

ผลของการใช้ทฤษฎีการสร้างผู้นำ จึงทำให้เกิดการระดมความร่วมมือปฏิบัติงานอย่างมีขวัญ งานมีคุณภาพ มีความคิดสร้างสรรค์และร่วมกันรับผิดชอบ ดังนั้นการสร้างผู้นำที่ดีย่อมจะนำไปสู่การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยดีนั่นเอง

2. ทฤษฎีการติดต่อสื่อสาร (Communication Theory)

โรเจอร์ส (อ้างถึงใน อकिन รพีพัฒน์, 2527 : 107 - 111) ได้ระบุถึงความสัมพันธ์ระหว่างการรับของใหม่กับกระบวนการติดต่อสื่อสารไว้ว่า การที่บุคคลจะมีการรับของใหม่นั้นขึ้นอยู่กับกระบวนการติดต่อสื่อสาร ช่องทางการสื่อสารและปัจจัยที่เกี่ยวกับลักษณะส่วนตัว ดังนี้

2.1 ปัจจัยที่เกี่ยวกับลักษณะส่วนตัวซึ่งได้แก่ อายุของบุคคล สถานภาพของทางสังคมฐานะทางเศรษฐกิจ ซึ่งรวมถึงรายได้ ขนาดของที่ดิน การถือครองที่ดิน และความสามารถเฉพาะอย่าง ซึ่งรวมถึงระดับการศึกษา

2.2 ช่องทางการสื่อสาร ความรู้หรือกระบวนการสื่อสารซึ่งประกอบด้วยผู้ส่งสารหรือแหล่งกำเนิดสาร ช่องทางการสื่อสารและผู้รับสาร

ส่วนช่องทางการสื่อสารซึ่งเป็นวิธีการที่ผู้สื่อสารไปยังผู้รับสารแยกได้เป็น

2 ลักษณะ คือ

2.2.1 ช่องทางสื่อสารมวลชน เป็นวิธีการในการถ่ายทอดข่าวสาร ที่เกี่ยวข้องกับสื่อมวลชน เช่น หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสารหรือสิ่งตีพิมพ์อื่น ๆ

2.2.2 ช่องทางสื่อสารระหว่างบุคคลเป็นการติดต่อระหว่างบุคคลเพื่อถ่ายทอดข่าวสารระหว่างผู้ส่งกับผู้รับ

โรเจอร์ส (อ้างถึงใน อकिन รพีพัฒน์, 2527 : 107 - 111) ยังได้กล่าวอีกว่า สื่อสารมวลชนมีความสำคัญในการเพิ่มสิ่งรับรู้ การแพร่กระจายข่าวสารรวมทั้งสามารถ ในการปรับเปลี่ยนทัศนคติของบุคคลได้และสื่อมวลชนมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของบุคคลได้มากกว่า

สรุปว่าการติดต่อสื่อสารมีอิทธิพลต่อการเพิ่มความรู้เปลี่ยนแปลงทัศนคติของบุคคลได้ ส่งผลให้มีความรู้ความเข้าใจเพิ่มขึ้น สร้างความตระหนักให้บุคคลมากขึ้น นำไปสู่การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ มากขึ้น

3. ทฤษฎีการสร้างความรู้ศึกษาตินิยม (Nationalism)

ปัจจัยประการหนึ่งที่น่าไปสู่การมีส่วนร่วม คือ การสร้างความรู้ศึกษาตินิยมให้เกิดขึ้น หมายถึง ความรู้สึกเป็นตัวของตัวเอง ที่จะอุทิศหรือเน้นค่านิยมเรื่องผลประโยชน์รวมของชาติ มีความพอใจในชาติของตัวเอง พอใจเกียรติภูมิ จงรักภักดีผูกพันต่อท้องถิ่น

สรุปว่าการที่ประชาชนมีความรักชาติ และนิยมในชาติของตัวเองจะเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนา โดยการเข้าร่วมด้วยจิตสำนึกเสียสละ มีความภาคภูมิใจ รับผิดชอบ ทำให้การพัฒนาประสบความสำเร็จได้รวดเร็ว

แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา

ความหมายของการพัฒนา (Development) ได้มีการให้ความหมายไว้ดังนี้

การพัฒนา (Development) ตามพจนานุกรม หมายถึง ความเจริญหรือการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น ในกรณีที่พัฒนาคน หน่วยงานหรือประเทศ คือ การทำให้สิ่งเหล่านี้ดีขึ้นเจริญขึ้นเพื่อ

สนองต่อความต้องการของประชาชนแต่ถ้าในการปฏิบัติการพัฒนา หมายถึง การแก้ปัญหาที่ไม่เพียงประสงค์และการไปสู่เป้าหมายที่ดีกว่า คือ การแก้ปัญหา และการทำให้บรรลุเป้าหมาย

สถานี บุญชู (2530 : 3) ได้ให้ความเห็นว่า การพัฒนาก็คือสิ่งที่มีผลกระทบต่อเราทุกคนไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง ไม่ใช่เป็นเพียงสิ่งที่ปัจเจกชนแต่ละคนต้องการที่จะยกระดับของตนเองให้ดีขึ้นเท่านั้น เป้าหมายสูงสุดของการพัฒนา ก็คือ การยกระดับคุณภาพชีวิตของทุกๆ คน ให้มีบทบาทสูงขึ้นและบรรลุเป้าหมายในทิศทางให้เกิดประโยชน์กับคนส่วนใหญ่

ปกรณั ปรียากร (2535 : 5) ได้ให้ความหมายการพัฒนาไว้ว่า เป็นการเปลี่ยนแปลงทีละเล็กละน้อยโดยผ่านลำดับขั้นตอนต่าง ๆ ไปสู่ระดับที่สามารถขยายตัวขึ้น เติบโตขึ้น มีการปรับปรุงให้ดีขึ้นและเหมาะสมไปกว่าเดิม หรืออาจกล่าวหาว่าไปถึงขั้นอุดมสมบูรณ์ พัฒน์ สุจำนง (อ้างถึงใน อภินิธิพัฒน์, 2527 : 107 - 111) กล่าวว่า การพัฒนาหมายถึง การปรับปรุงสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน รวมทั้งสภาพแวดล้อมรอบตัวเราให้ดีขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ เป็นการกระทำให้ดีขึ้นที่ต่อเนื่องโดยเน้นความเสมอภาค และกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมและทั่วถึงทั้งด้านการศึกษา สังคม อาชีพ รายได้ และการปกครอง ได้กล่าวถึงการพัฒนาว่าต้องเน้นที่ตัวคนด้วยการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของมนุษย์ให้ดีขึ้นโดยตรง

โรเจอร์ส (อ้างถึงใน อภินิธิพัฒน์, 2527 : 107 - 111) ได้ให้ความเห็นของการพัฒนาว่าหมายถึง ประเภทหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ซึ่งนำเอาความคิดใหม่ ๆ เข้าไปสู่ระบบสังคมเพื่อที่จะยกระดับต่อหัวของรายได้ของประชาชน และยกระดับความเป็นอยู่ของคนในสังคมให้สูงขึ้นกว่าเดิม โดยผ่านวิธีการ 2 อย่าง คือ การผลิตด้วยวิธีการทันสมัย และด้วยองค์การทางสังคมที่ปรับปรุงให้ดีขึ้นกว่าเดิม นอกจากนั้น โรนาสเสน (อ้างถึงใน อภินิธิพัฒน์, 2527 : 107 - 111) กล่าวว่า การพัฒนาหมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับระบบต่าง ๆ ของสังคม เช่น ระบบทางวัฒนธรรม สังคม และบุคลิกภาพ และดอง คิม (อ้างถึงใน อภินิธิพัฒน์, 2527 : 107 - 111) ให้ความหมายของการพัฒนาไว้ว่า คือ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมซึ่งหมายถึง การเปลี่ยนแปลงรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและกลุ่มในสังคม

จากทรรศนะของนักวิชาการดังกล่าวข้างต้น พอสรุปได้ว่า การพัฒนา หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงกลุ่มคนหรือชุมชนไปในทางที่ดีขึ้น เจริญขึ้น มีเป้าหมายและทิศทางที่แน่นอน

ปรัชญาของการพัฒนา

ปรัชญาพื้นฐานของการพัฒนา เป็นปรัชญาเดียวกับการพัฒนาชุมชน และการพัฒนาทรัพยากรบุคคล ซึ่งปกรณั ปรียากร (2535 : 5) ได้กล่าวถึงปรัชญาพื้นฐานไว้ 3 ประการ คือ

1. บุคคลแต่ละคนย่อมมีศักดิ์ศรีและเอกลักษณ์เป็นของตัวเอง ดังนั้น นอกจากมีสิทธิพึงได้รับการปฏิบัติอย่างสมศักดิ์ศรี ในฐานะที่เป็นมนุษย์ผู้หนึ่งแล้วยังมีสิทธิในการกำหนดวิถีการดำรงชีวิตของตนไปในทิศทางที่ตนเองต้องการ
2. บุคคลแต่ละคนหากได้รับโอกาส ย่อมสามารถที่จะเรียนรู้เปลี่ยนแปลงทักษะประพฤติปฏิบัติและพัฒนาขีดความสามารถในการรับผิดชอบต่อสังคมสูงขึ้นไป
3. บุคคลแต่ละคนมีพลังในความคิดริเริ่ม มีความเป็นผู้นำ และความคิดใหม่ ๆ ซึ่งซ่อนเร้นอยู่หากได้รับการกระตุ้นและพัฒนา พลังความสามารถเหล่านี้จะเจริญเติบโตและนำออกมาใช้ได้

อนุชาติ พวงสำลี และอรรถ ออาจอ (2541 : 125) ได้เสนอเงื่อนไขที่ว่าการพัฒนาต้องมาจากประชาชนความคิดในแนวนี เช่น ประเวศ วะสี และ โกทม อารียา เห็นว่าจุดเน้นของการพัฒนาอยู่ที่สร้างองค์กรประชาชนให้มีกำลังแข็งแกร่งที่กระบวนการเรียนรู้ของตนเองมีพลังมากขึ้น ซึ่งเป็นเรื่องเนื้อหาและคุณภาพไม่ใช่เรื่องของการปลุกกระดมจัดตั้งองค์กรประกอบและปัญหาที่สังคมเผชิญมีความซับซ้อนขึ้น การพัฒนาต้องเสริมสร้างให้องค์กรประชาชนมีเพียงพอที่จะแก้ปัญหาที่ซับซ้อนเหล่านี้รู้เท่าทันกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่ทำให้ชาวบ้านต้องเป็นฝ่ายเสียผลประโยชน์

กล่าวโดยสรุปปรัชญาการพัฒนา คือ การพัฒนาที่พึ่งพาตนเอง มีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และร่วมกันสร้างองค์กรประชาชนให้มีความเข้มแข็งในการร่วมกันสร้างคุณค่าให้เกิดประโยชน์ในการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา

1. ทฤษฎีจิตวิทยา - สังคม (Social - Psychological Theory)

จากแนวความคิดด้านจิตวิทยาสังคม เสนอว่า การพัฒนาทางสังคมเกิดจากการทำงานของปัจจัยทางจิตวิทยาที่เป็นแรงขับให้ประชาชน มีการกระทำ มีความกระตือรือร้น มีการประดิษฐ์ มีการค้นพบ มีการสร้างสรรค์ มีการแข่งขัน มีการก่อสร้างและพัฒนาสิ่งต่าง ๆ ภายในสังคม นักสังคมวิทยาที่ใช้ปัจจัยทางจิตวิทยาอธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ดังนี้

แมก เวเบอร์ (Max Weber) เป็นนักสังคมวิทยาคนแรกที่ใช้หลักจิตวิทยาใช้ในการอธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และในผลงานที่ชื่อว่า The Protestant Ethic And The Spirit Of Capitalism เสนอว่า การพัฒนาของสังคมอุตสาหกรรมสมัยใหม่ตามลัทธิทุนนิยม มีสาเหตุมาจากปัจจัยด้านจิตวิทยาที่เกิดขึ้นหลังสมัยศตวรรษที่ 16 เมื่อในยุโรปตะวันตกมีการแพร่กระจายคำสอนของศาสนาคริสต์ ลัทธิโปรเตสแตนต์ (Protestant Ethic) ที่สอนให้ศาสนิกชนเกิดจิตวิญญาณแบบทุนนิยม (Spirit Of Capitalism) เป็นนักแสวงหาสิ่งใหม่ มุ่งสู่ความสำเร็จเพื่อให้เกิดการยอมรับ ทำงานหนักเพื่อสะสมความร่ำรวย เก็บออมเพื่อนำไปใช้ในการลงทุน สร้างกำไรอย่างต่อเนื่อง

เวเบอร์ ยังเสนอว่า การพัฒนาของจิตวิญญาณแบบทุนนิยมทำให้เกิดลัทธิความมีเหตุผล (Rationalism) ซึ่งภายใต้สังคมที่ใช้ความมีเหตุผลจะทำให้บุคคลมีความน่าเชื่อถือ เชื่อมั่นในข้อเท็จจริง ยอมรับสิ่งใหม่และสามารถเปลี่ยนแปลงเข้าสู่สภาวะแวดล้อมใหม่ ๆ เวเบอร์เชื่อว่า อิทธิพลของความคิด ความเชื่อ และบุคลิกภาพของคนในสังคมนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมตามมา

2. ทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Cultural Ecology Theory)

งามพิศ สัตย์สวางน (2542 : 36 - 40) ได้กล่าวถึง กรอบแนวคิดนิเวศวิทยาวัฒนธรรมนี้ มองวัฒนธรรมว่า เป็นการปรับตัวต่อปัญหาเบื้องต้นเกี่ยวกับการดำรงชีพและการผลิต โดยใช้ตอบคำถามที่ว่า สังคมมนุษย์พัฒนาแบบแผนพฤติกรรมที่เฉพาะอย่างไร นั่นคือการมองว่าวัฒนธรรมเป็นระบบหนึ่งของพฤติกรรมที่ถ่ายทอดทางสังคม และมีหน้าที่เชื่อมโยงคนในชุมชนต่าง ๆ ให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมที่เฉพาะ เป็นการเน้นวัฒนธรรมว่า เป็นระบบพฤติกรรมที่รวมเอาเทคโนโลยี การจัดระเบียบทางเศรษฐกิจและการเมือง การตั้งถิ่นฐาน กลุ่มคนกลุ่มต่าง ๆ ศาสนา ความเชื่อ การปฏิบัติ และค่านิยมต่าง ๆ ไว้ด้วยกัน นับว่าเป็นการเน้นการมีชีวิตอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เฉพาะในชุมชนหรือสังคมนั้น ๆ ในการเน้นการปรับตัวในด้านต่าง ๆ ของระบบวัฒนธรรมทฤษฎีนี้สามารถแสดงให้เห็นว่า ความเชื่อและการปฏิบัติต่าง ๆ ที่ดูเหมือนไร้สาระไม่มีเหตุผล อาจมีผลในด้านการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพได้ ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงระดับของเทคโนโลยีที่เฉพาะด้วย

อย่างไรก็ตาม ทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรม ช่วยให้เราเข้าถึงความสัมพันธ์ระหว่าง
 ประชากรมนุชย์ สิ่งแวดล้อมทางสังคมและทางกายภาพของชุมชน หรือของสังคมนั้น ๆ ได้อย่างแท้จริง
 การนำเอาทฤษฎีนี้มาใช้เป็นกรอบในการวิจัย โดยนำมาใช้เพื่อศึกษาและเป็นกรอบสำหรับ วิเคราะห์
 ถึงการปรับตัวของคนในสังคมชนบท ให้เข้ากับสภาพแวดล้อมทางกายภาพ และทางสังคมที่เปลี่ยนไป
 เพื่อการมีชีวิตรอยู่ในสังคม สภาพแวดล้อมทางกายภาพและสังคมเหล่านั้น ได้แก่ ครอบครัวและญาติ
 เพื่อนบ้าน กลุ่มต่าง ๆ ชุมชน สังคม เป็นต้น

3. ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ (Structural And Functional Theory)

ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ได้รับอิทธิพลจากทฤษฎีวิวัฒนาการทางชีววิทยาของชาร์ล ดาร์วิน (Charles Darwin) นักชีววิทยาชาวอังกฤษ ได้อธิบายว่าร่างกายของสิ่งมีชีวิตประกอบด้วยอวัยวะต่าง ๆ ซึ่งทำหน้าที่แตกต่างกัน เมื่อแต่ละอวัยวะทำหน้าที่ของตนก็จะเกิดการประสานกันทำให้ร่างกายของสิ่งมีชีวิตดำรงอยู่ได้เช่นเดียวกับสังคมเมื่อโครงสร้างหรือส่วนประกอบต่าง ๆ ของสังคมทำหน้าที่ของตนก็จะเกิดการประสานกันทำให้สังคมอยู่รอดได้

สรุปว่า การพัฒนาทำให้สังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งกลุ่มคนหรือชุมชนไปในทางที่ดีขึ้น เจริญขึ้น มีเป้าหมายและทิศทางที่แน่นอน สังคมใดเกิดการพัฒนา ก็ทำให้คนในสังคมพัฒนาขึ้นไป ในทางที่ดีขึ้นเพื่อสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในสังคมนั้นด้วย

การนำนโยบายไปปฏิบัติ

การนำนโยบายไปปฏิบัติ เป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องมาจากการกำหนดนโยบายสาธารณะ โดยมีผลงานเริ่มต้นในครั้งแรก ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการศึกษาการนำนโยบายไปปฏิบัติอย่างมาก คือ ผลงานของ Jeffrey Pressman และ Aaron Wildavsky ในงานชื่อ “The Implementation” ในปี ค.ศ. 1973 สารสำคัญของงานชิ้นนี้ คือ ให้ความสำคัญกับการนำนโยบายไปปฏิบัติว่าเป็นเงื่อนไขที่สำคัญที่สุดของการดำเนินนโยบาย ทั้งสองได้ศึกษาเชิงประจักษ์จากโครงการสร้างงานของหน่วยบริหารการพัฒนา เศรษฐกิจ (Economic Development Administration) ที่นำไปปฏิบัติที่เมืองโอ๊คแลนด์ (Oakland) รัฐแคลิฟอร์เนีย สหรัฐอเมริกา โดยข้อสรุปที่ได้จากงานนี้ คือ การนำนโยบายไปปฏิบัติแยกจากขั้นตอนแบบไม่ได้ และปัญหาของการนำนโยบายไปปฏิบัติเกิดขึ้นเพราะกำหนดขั้นตอนไว้ซับซ้อนและไม่สนใจสร้างกลไกองค์การรองรับการปฏิบัติ รวมไปถึง การไม่สนใจว่านโยบายนั้นมีทฤษฎีสาเหตุและผล (Causal Theory) รองรับเพียงพอหรือไม่ และปัจจัยสำคัญที่เขาพบ คือ “ผู้นำของการนำนโยบายไปปฏิบัติ” โดยระบุว่า หากขาดผู้นำที่สามารถทำงานได้อย่างต่อเนื่องแล้ว งานที่ดำเนินตามนโยบายก็ไม้อาจจะสำเร็จได้ และปัจจัยอีกอย่าง คือ ต้องทำให้วิธีการทำงานมีความง่ายต่อการปฏิบัติ และไม่ควรสร้างระเบียบให้ซับซ้อนยุ่งยากเกินความจำเป็น

จากการศึกษาพบว่า การวิจัยการนำนโยบายไปปฏิบัติได้เริ่มต้นมาตั้งแต่ทศวรรษ 1970 โดยได้สร้างทฤษฎีและองค์ความรู้เอาไว้หลายด้าน ปัจจุบันอาจแบ่งทฤษฎีการศึกษานำนโยบายไปปฏิบัติเป็น 3 รุ่น (Generation) หรือ 3 แนว (Approaches) คือ (วรเดช จันทรศร, 2543 และเรืองวิทย์ เกษสุวรรณ, 2551)

1. ทฤษฎีการนำนโยบายไปปฏิบัติจากบนลงล่าง (Top-Down Theories Of Implementation) เน้นความสามารถของผู้กำหนดนโยบายที่จะกำหนดวัตถุประสงค์ของนโยบายให้ชัดเจนและควบคุมการนำนโยบายไปปฏิบัติ ทฤษฎีนี้เริ่มจากสมมติฐานที่ว่า การนำนโยบายไปปฏิบัติเริ่มต้นมาจากการตัดสินใจของรัฐบาลกลาง ทฤษฎีนี้ได้รับอิทธิพลจากการวิเคราะห์ระบบ เน้นที่กล่องดำที่อยู่ตรงกลาง และถือว่านโยบายมีผลต่อผลลัพธ์โดยตรง และมักไม่สนใจผลกระทบของผู้นำนโยบายไปปฏิบัติที่มีต่อการให้บริการตามนโยบาย การศึกษาตามแนวนี้จะมองว่านโยบายเป็นปัจจัยนำเข้า (Inputs) และการนำ

นโยบายไปปฏิบัติเป็นผลผลิต (Outputs) ดังนั้น จึงให้ความสำคัญกับการตัดสินใจกำหนดนโยบาย บางครั้งจึงถูกมองว่า เป็นแนวการศึกษาที่เน้นบทบาทการใช้อำนาจของผู้นำ

2. ทฤษฎีการนำนโยบายไปปฏิบัติจากล่างขึ้นบน (Bottom-Up Theories Of Implementation) มีจุดเน้นที่ผู้ปฏิบัติระดับพื้นที่ในฐานะผู้ให้บริการและมองว่า การนำนโยบาย ไปปฏิบัติเป็นกระบวนการ ต่อรองที่เกิดในเครือข่ายของผู้นำนโยบายไปปฏิบัติ ทฤษฎีนี้เกิดขึ้นช่วงปลายทศวรรษ 1970 ถึงทศวรรษ 1980 เนื่องจากต้องการตอบโต้ทฤษฎีการนำนโยบายไปปฏิบัติจากบนลงล่าง โดยมีผลงานหลายชิ้นใน ทฤษฎีนี้ได้แสดงให้เห็นว่าผลลัพธ์ทางการที่เกิดขึ้นไม่จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ของนโยบาย และการเชื่อมโยงเชิงสาเหตุและผลตาม ความเชื่อของทฤษฎีจากบนลงล่างขึ้นนั้นก็อาจจะไม่เป็นจริงได้ ด้วย นักทฤษฎีในกลุ่มนี้สนใจศึกษาสิ่งที่เกิดขึ้นจริงในระดับของการรับบริการ และสาเหตุที่แท้จริงที่มี ผลต่อการปฏิบัติในระดับล่าง วิธีการศึกษาจะเริ่มจากระดับล่าง โดยระบุว่าเครือข่ายของตัวแสดงในการ ให้บริการที่แท้จริงเป็นอย่างไร ทฤษฎีนี้ปฏิเสธแนวคิดที่ว่านโยบายเริ่มมาจากระดับบนและส่งนโยบาย ลงมาให้ผู้ปฏิบัติเพื่อปฏิบัติตามระดับบนให้มากที่สุด แต่มองว่าการใช้ดุลพินิจในการให้บริการระดับ ล่างเป็นปัญหาที่แท้จริงมากกว่า

3. ทฤษฎีการนำนโยบายไปปฏิบัติแบบผสม (Hybrid Theories Of Implementation) ทฤษฎีการนำนโยบายไปปฏิบัติจากบนลงล่าง และจากล่างขึ้นบน เป็นประเด็นโต้แย้งทางวิชาการ อยู่หลายปี ทำให้นักวิจัยหลายคนได้พยายามสังเคราะห์ทฤษฎีทั้งสองเข้าด้วยกัน โดยทฤษฎีผสมนี้ได้ รวมเอาองค์ประกอบทั้งสองฝ่ายเข้าด้วยกันเพื่อปิดจุดอ่อนของแต่ละฝ่าย เช่น ทฤษฎีจากบนลงล่างที่เน้น การเริ่มต้นจากข้างบน มีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างทฤษฎีทั่วไป ยึดถือตามแนวกระบวนการและขั้นตอนนโยบาย เน้นการนำการตัดสินใจระดับบนไปปฏิบัติ ยึดประชาธิปไตยแบบตัวแทนหรือตัวแทนผู้นำ ส่วนทฤษฎี จากล่างขึ้นบนเริ่มต้นจากล่างและขยายออกไปทางข้าง มีจุดมุ่งหมายที่จะพรรณนาและอธิบายปฏิกิริยา ของตัวแสดงในการให้บริการถือว่าขึ้นการนำนโยบายไปปฏิบัติแยกไม่ออกจากขั้นการก่อรูป หรือยึด ตามหลักการหลอมรวม (Fusionist Model) มากกว่าจะกระจายออกไป นอกจากนั้นยังปฏิเสธขั้นตอน ของนโยบาย โดยถือว่าไม่มีทางที่ระดับบนจะคุมระดับล่างได้หมด เพราะระดับล่างมีดุลพินิจและ ผลประโยชน์เป็นของตัวเอง ส่วนด้านประชาธิปไตยนั้น ทฤษฎีล่างขึ้นบนยึดประชาธิปไตยแบบมี ส่วนร่วมนอกจากผู้นำแล้วยังต้องคำนึงถึงเจ้าหน้าที่ระดับท้องถิ่น ภาคเอกชนและกลุ่มเป้าหมายด้วย การผสมตามทฤษฎีใหม่ข้างต้น ทำให้เกิดแนวทางบูรณาการขึ้นมาจำนวนมาก

ความหมายของการนำนโยบายไปปฏิบัติ (Policy Implementation)

เจฟฟรี และอารอน (Jeffrey & Aaron, 1979 : 1) ได้กล่าวถึง ความหมายของการนำนโยบาย สาธารณะไปปฏิบัติว่า เป็นการดำเนินการ ทำให้สำเร็จ ทำให้เสร็จสมบูรณ์ โดยตัว วัตถุประสงค์ที่ ถูกกระทำก็คือ นโยบาย แต่ไม่ได้หมายความว่านโยบายทุกนโยบาย มีนโยบายบางเรื่องเท่านั้นที่มีเรื่อง

การนำนโยบายไปปฏิบัติให้เรารู้ว่า นโยบายนั้นจะต้องมีลักษณะเป็นข้อสมมติฐานอันหนึ่ง ซึ่งประกอบด้วยเงื่อนไขเบื้องต้นจำนวนหนึ่งที่พึงมีกับผลที่คาดว่าจะเกิดตามมา นโยบายประเภทหนึ่งนี้ เมื่อเงื่อนไขเบื้องต้นถูกระทำให้เป็นจริงเช่นมี กฎหมายรองรับ มีงบประมาณให้ นโยบายก็จะถูกเปลี่ยนแปลงไปเป็นโครงการเป็นการกระทำของรัฐบาลแล้วก็จะเกิดผลที่คาดหมายตามมา ระดับของการเกิดผลนี้เราจะเรียกว่า “การนำนโยบายไปปฏิบัติ”

แวน มีเตอร์ และ แวนฮอร์น (Van & Van, 1975 : 447) ได้ให้คำนิยามว่า การนำนโยบายไปปฏิบัติ หมายความว่า การดำเนินการโดยบุคคลหรือกลุ่มบุคคลทั้งในภาครัฐ และภาคเอกชน โดยมุ่งที่จะก่อให้เกิดความสำเร็จตามวัตถุประสงค์จากการตัดสินใจดำเนินนโยบายที่ได้กำหนดไว้ ก่อนหน้านั้นแล้ว

มาร์ติน และเฟรนชิน (Martin and Francine, 1983 : 113-114) ได้กล่าวถึง การศึกษา การนำนโยบายไปปฏิบัติไว้ว่า เป็นการเสริมช่องว่างของความสนใจเรื่องการพัฒนา นโยบาย (Policy Development) กับการประเมินผลนโยบาย (Policy Evaluation) ซึ่งตั้งแต่เดิมนั้นเมื่อพบว่า นโยบายสาธารณะไม่สามารถบรรลุผลตามที่กำหนดไว้มักจะสรุปกันว่าหน่วยงานที่นำนโยบายไปปฏิบัติขาดความสามารถที่จะแปลงนโยบายไปสู่การปฏิบัติให้เป็นจริงได้ โดยที่ไม่ได้มีการศึกษาหาปัจจัยนำเข้า (Inputs) กับผลลัพธ์ (Outcomes) ว่านโยบายถูกเปลี่ยนแปลงอย่างไร เขาจึงได้เสนอให้มี การศึกษากระบวนการที่เกิดขึ้นในขั้นตอนดังกล่าว ซึ่งเขาเรียกว่า การเมืองของการนำนโยบายไปปฏิบัติ

วรเดช จันทรศร (2540 : 3) กล่าวว่า การนำนโยบายไปปฏิบัติเป็นเรื่องที่ศึกษาว่าองค์กรที่รับผิดชอบสามารถนำและกระตุ้นให้ทรัพยากรทางการบริหารตลอดจนกลไกที่สำคัญทั้งมวลปฏิบัติงานให้บรรลุตามนโยบายที่ระบุไว้หรือไม่ แต่ไหน เพียงใดหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งการนำนโยบายไปปฏิบัติให้ความสนใจเกี่ยวกับเรื่องของความสามารถที่จะผลักดันให้การทำงานของกลไกทั้งหมดสามารถบรรลุผลลัพธ์ที่ได้ตั้งเป้าหมายเอาไว้

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า การนำนโยบายไปปฏิบัติ หมายถึง การดำเนินกิจกรรมทั้งมวลที่กระทำโดยรัฐบาลและหรือเอกชน เพื่อบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของนโยบายที่กำหนดไว้ล่วงหน้าจากการตัดสินใจนโยบาย

ตัวแบบการนำนโยบายไปปฏิบัติ

วรเดช จันทรศร (2548 : 135 - 154) ได้เสนอตัวแบบทางทฤษฎีของการนำนโยบายไปปฏิบัติไว้ 6 ตัวแบบ ได้แก่

1. ตัวแบบที่ยึดหลักเหตุผล ตัวแบบนี้ยึดถือฐานคติที่ว่านโยบายที่ประสบความสำเร็จจะต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์และการกิจที่ชัดเจน มีการมอบหมายงานและกำหนดมาตรฐานการทำงานให้แก่หน่วยย่อยต่าง ๆ ขององค์กร มีระบบวัดผลการปฏิบัติงาน ตลอดจนระบบให้ทุนให้โทษ เนื่องจากผลสำเร็จของการนำนโยบายไปปฏิบัติจำเป็นต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์ที่แน่ชัด

มีการแปลงวัตถุประสงค์ออกเป็นภารกิจย่อยภายใต้ความรับผิดชอบเฉพาะเพื่อความสะดวกในการตรวจสอบ ควบคุม และประเมินผล

2. ตัวแบบทางด้านการจัดการ ตัวแบบนี้ตั้งอยู่บนแนวคิดพื้นฐานของทฤษฎีองค์การที่ให้ความสำคัญกับสมรรถนะขององค์การ เพราะเชื่อว่าความสำเร็จของการนำนโยบายไปปฏิบัติขึ้นอยู่กับองค์การที่รับผิดชอบว่ามีขีดความสามารถที่จะปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับความคาดหวังได้เพียงใด ดังนั้นนโยบายจะบรรลุเป้าหมายได้จะต้องอาศัยโครงสร้างขององค์การที่เหมาะสม บุคลากรมีความสามารถทั้งทางด้านการบริหารและเทคนิคอย่างเพียงพอ นอกจากนี้องค์การยังต้องมีการเตรียมการหรือมีความพร้อมทางด้านวัสดุอุปกรณ์ สถานที่ เครื่องมือเครื่องใช้ และงบประมาณ

3. ตัวแบบทางด้านการพัฒนาองค์การ เน้นศึกษาปัญหาของการนำนโยบายไปปฏิบัติในแง่ของความผูกพันและการยอมรับ เพื่อมุ่งตอบสนองความต้องการทางจิตวิทยาและทางสังคมของมนุษย์ โดยเน้นการมีส่วนร่วมขององค์การเป็นสำคัญภายใต้ฐานคิดที่ว่าการมีส่วนร่วมจะทำให้เกิดการทำงานที่มีประสิทธิภาพ นอกจากนี้การนำนโยบายไปปฏิบัติให้ประสบความสำเร็จจะเกี่ยวข้องกับการจูงใจ การใช้ภาวะผู้นำที่เหมาะสม ความผูกพันของสมาชิกในองค์การ การมีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดการยอมรับตลอดจนสร้างทีมงานมากกว่าใช้การควบคุม ซึ่งกระบวนการที่ให้ผู้ปฏิบัติเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดหรือวางกรอบนโยบายจะถือว่านโยบายเหล่านั้นมาจากผู้ปฏิบัติโดยตรง

4. ตัวแบบทางด้านการกระบวนกรของระบบราชการ ตัวแบบนี้เชื่อว่าอำนาจขององค์การไม่ได้อยู่ที่ตำแหน่งทางรูปนัย (Formal Positions) แต่มีอยู่กระจัดกระจายในองค์การ กล่าวคือ สมาชิกทุกคนขององค์การมีอำนาจในแง่ของการใช้วิจารณ์ญาณ โดยที่ผู้บังคับบัญชาไม่อาจจะควบคุมได้ ดังนั้นในบางครั้งความล้มเหลวของการนำนโยบายไปปฏิบัติจึงไม่ใช่เรื่องของการบริหารที่ขาดประสิทธิภาพ แต่เกิดจากผู้กำหนดนโยบายหรือผู้บริหารไม่ทราบถึงสภาพความเป็นจริงของการปฏิบัติมากกว่า ดังนั้นการกำหนดนโยบายจำเป็นต้องพัฒนาจากเบื้องล่างคือประชาชน หรือผู้ปฏิบัติโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้เกิดความเข้าใจในสภาพที่เกิดขึ้น

5. ตัวแบบทางการเมือง ตัวแบบนี้เชื่อว่าความสำเร็จของการนำนโยบายไปปฏิบัติเกิดจากความสามารถของผู้เล่นหรือบุคคลที่เป็นตัวแทนองค์การ กลุ่ม หรือสถาบัน และความสัมพันธ์กับปัจจัยภายนอกองค์การ เนื่องจากมีความเห็นว่าการมีส่วนร่วมและการสร้างการยอมรับเป็นสิ่งที่ยากที่จะเกิดขึ้น แต่ความขัดแย้งเป็นปรากฏการณ์ที่สามารถพบเห็นได้ทั่วไป ดังนั้นการสร้างความสำเร็จของการนำนโยบายไปปฏิบัติจึงขึ้นอยู่กับความสามารถในการเจรจา สถานะของอำนาจ และทรัพยากรของหน่วยงานในฐานะที่จะใช้เป็นเครื่องมือต่อรองของบุคคลที่เป็นตัวแทนขององค์การ จำนวนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องการสนับสนุนจากนักการเมือง สื่อมวลชน กลุ่มอิทธิพลและกลุ่มผลประโยชน์ รวมถึงสภาพ

ความแตกต่างทางด้านบุคลิกภาพ ความรู้ความสามารถ ความชำนาญในการต่อรองของผู้เล่นแต่ละคน เป็นสำคัญ

6. ตัวแบบเชิงบูรณาการ เป็นตัวแบบที่รวบรวมแนวคิดของทั้ง 5 ตัวแบบมาไว้โดยมุ่งแสวงหาผลกระทบของตัวแปรต่าง ๆ ที่มีต่อการนำนโยบายไปปฏิบัติให้ประสบความสำเร็จ โดยพิจารณาถึง สมรรถนะขององค์กร ประสิทธิภาพในการวางแผนและการควบคุม ภาวะผู้นำและความร่วมมือ และการเมืองและการบริหารสภาพแวดล้อมภายนอก

ผู้เกี่ยวข้องในการนำนโยบายไปปฏิบัติ

องค์กรและบุคคลผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการนำนโยบายไปปฏิบัติ ประกอบด้วย ฝ่ายการเมือง ระบบราชการ ตัวบุคคลที่เป็นข้าราชการ และผู้ได้รับผลจากนโยบาย

1. ฝ่ายการเมือง

มีบทบาทที่สำคัญมากในกระบวนการนำนโยบายสาธารณะไปสู่การปฏิบัติ นโยบายที่ฝ่ายการเมืองเอาใจใส่ นโยบายนั้นจะได้รับความเอาใจใส่ติดตามผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง หน่วยงานราชการหรือองค์กรอื่น ๆ จะให้ความสนใจและถือปฏิบัติตามอย่างจริงจัง การกำหนดขอบเขตในการนำนโยบายไปปฏิบัติของระบบราชการ โดยการออกกฎหมายหรือกำหนดขึ้น เช่น มติคณะรัฐมนตรีกฎกระทรวง ตลอดจนวางระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ เพื่อให้หน่วยงานราชการถือปฏิบัติ

องค์กรของฝ่ายการเมืองที่มีบทบาทมากที่สุดคือ รัฐสภา และคณะรัฐมนตรีเมื่อดำเนินการตามนโยบายไปช่วงระยะหนึ่ง ฝ่ายการเมืองจะเป็นผู้พิจารณาว่า ควรปรับปรุงนโยบายหรือยุตินโยบาย ดังเช่น กรณีนโยบายของรัฐบาลที่ประกาศใช้ จะส่งผ่านหรือถ่ายทอดการถือปฏิบัติจากระทรวงไปสู่ส่วนภูมิภาค คือ จังหวัด อำเภอ และราชการส่วนท้องถิ่นทั้งในส่วนองค์กรบริหารส่วนจังหวัด องค์กรบริหารส่วนตำบล และเทศบาล ฯ

2. ระบบราชการ

หน่วยงานของรัฐจัดเป็นองค์กรที่สำคัญที่สุดในการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ โดยเฉพาะระบบราชการในประเทศกำลังพัฒนาเนื่องจากระบบราชการเป็นหน่วยงานที่เก็บรวบรวมวิเคราะห์และเสนอข้อมูลให้ฝ่ายการเมืองพิจารณาดัดสนนโยบาย ขณะเดียวกันระบบราชการก็เป็นหน่วยงานที่นำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ ข้าราชการผู้อยู่ในระบบราชการเป็นบุคคลผู้มีบทบาทในความสำเร็จหรือความล้มเหลวของการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ

3. ตัวบุคคลที่เป็นข้าราชการ

ข้าราชการผู้บริหารระดับสูงของส่วนราชการมีบทบาทในการให้การสนับสนุนและการอุทิศตนให้กับนโยบายสาธารณะ ส่วนข้าราชการระดับล่างซึ่งเป็นผู้ให้บริการหรือดำเนินการตามโครงการที่เป็นไปตามนโยบายสาธารณะของรัฐบาล จำเป็นต้องมีปฏิสัมพันธ์กับประชาชนผู้รับบริการ

หรือกลุ่มประชาชนผู้รับผลประโยชน์จากนโยบายสาธารณะโดยตรง บรรดาข้าราชการระดับล่าง ผู้ปฏิบัติงานมีความเป็นอิสระในการใช้วิจารณญาณของตัวเองในการตัดสินใจหรือเป็นบุคคลผู้ตีความกฎระเบียบข้อบังคับ หรือกำหนดแนวทางข้อปฏิบัติตามนโยบายโดยเฉพาะอย่างยิ่งนโยบายใดที่ขาดความชัดเจน มีปัญหาในการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติให้บรรลุผลจึงเป็นเรื่องที่ข้าราชการพึงตระหนักในบทบาทและหน้าที่ของตนเองให้ถ่องแท้และรัดกุม ยิ่งโครงการ/นโยบายสาธารณะที่ไม่มีผลกระทบหรือเปลี่ยนแปลง วิถีปฏิบัติในชีวิตประจำวันของข้าราชการกลุ่มนี้แล้ว ย่อมเป็นความยากลำบากในการที่จะบังคับให้ข้าราชการเหล่านี้ยอมรับหรือบางครั้ง ข้าราชการเหล่านี้จะหาทางเพิกเฉย หลีกเลียงไม่เอาใจใส่ในนโยบาย ด้วยเหตุนี้การศึกษาการนำนโยบายสาธารณะไปสู่การปฏิบัติจึงต้องเน้นการศึกษาพฤติกรรมข้าราชการระดับปฏิบัติและการสร้างปฏิสัมพันธ์ของข้าราชการที่มีต่อผู้รับบริการ คือ ประชาชนจึงเป็นเรื่องสำคัญที่ควรได้รับการปรับปรุง แก้ไขโดยเร่งด่วน

4. ผู้ได้รับผลจากนโยบาย

ผู้รับผลจากนโยบาย คือ ผู้รับบริการ (Clients) ผู้ได้รับประโยชน์ (Beneficiaries) หรือผู้เสียประโยชน์ในกระบวนการนำนโยบายไปปฏิบัติ ผู้รับบริการหรือผู้ได้รับประโยชน์ในฐานะที่เป็นบุคคลจะเป็นผู้ที่ติดต่อกับข้าราชการระดับปฏิบัติ หากผู้รับบริการหรือผู้ได้รับประโยชน์คอยรับบริการแต่ไม่มีองค์กรใดตรวจสอบการส่งมอบบริการให้แก่ประชาชนหรือลูกค้า ย่อมทำให้นโยบายสาธารณะนั้น ๆ เกิดปัญหาอุปสรรคในการนำไปสู่การปฏิบัติ ตรงกันข้ามหากผู้รับบริการหรือผู้ได้รับประโยชน์ได้รวมตัวเป็นกลุ่มเพื่อพิทักษ์ผลประโยชน์ บทบาทของกลุ่มผลประโยชน์เหล่านี้เมื่อใช้สิทธิเรียกร้องขึ้นมาย่อมจะมีผลกระทบต่อการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติมีมากขึ้น เป็นการสร้างอำนาจต่อรองกับฝ่ายการเมืองและระบบราชการให้ตระหนักถึงภารกิจของฝ่ายตนเองในการปฏิบัติตามนโยบายสาธารณะมากยิ่งขึ้น

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการนำนโยบายไปปฏิบัติ

ความสำเร็จของการนำนโยบายไปปฏิบัติขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญหลายประการ (สมบัติ ธำรงธัญวงศ์, 2548 : 432 - 446) ได้แก่

1. แหล่งที่มาของนโยบาย นโยบายจะต้องผ่านกระบวนการกำหนดนโยบายและการตัดสินใจที่ถูกต้องตามกฎหมาย ขอบธรรม สอดคล้องกับค่านิยมของสังคม เป็นที่ยอมรับของประชาชนส่วนใหญ่
2. ความชัดเจนของนโยบาย ถือได้ว่าเป็นรากฐานสำคัญของความมุ่งหมายของนโยบาย ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ หากนโยบายใดมีเป้าประสงค์ หรือวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนมากเพียงใด ก็จะยิ่งส่งเสริมให้มีการนำนโยบายไปปฏิบัติมีความสอดคล้องประสานกัน และนำไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์ที่พึงปรารถนาอย่างมีประสิทธิภาพ

3. การสนับสนุนนโยบาย การได้รับการสนับสนุนจากผู้ปฏิบัติ และผู้ที่ได้รับผลจากการปฏิบัติตามนโยบายนั้นถือว่ามีความสำคัญต่อการนำนโยบายไปปฏิบัติ ดังนั้นผู้กำหนดนโยบายจะต้องวิเคราะห์ให้ชัดเจนว่า การกำหนดนโยบายควรจะมีกลุ่มผู้สนับสนุนนโยบายมากกว่าผู้คัดค้าน และกลุ่มคัดค้านต้องไม่มีพลังมากพอที่จะขัดขวางการนำนโยบายไปปฏิบัติ เพื่อมิให้เกิดการสูญเสียทรัพยากรการบริหาร

4. ความซับซ้อนในการบริหารงาน การนำนโยบายไปปฏิบัติให้ประสบความสำเร็จมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับโครงสร้างการบริหารงานขององค์กร ดังนั้นผู้บริหารควรพิจารณาอย่างน้อยเพียงใด เพราะยังมีจำนวนที่มีความเกี่ยวข้องมากก็จะยิ่งทำให้กระบวนการดังกล่าวมีความยุ่งยาก และซับซ้อนมากขึ้นอันจะส่งผลเสียต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติและการบรรลุผลตามที่กำหนดไว้

5. สิ่งจูงใจของผู้ปฏิบัติ การนำนโยบายไปปฏิบัติของหน่วยงานภาครัฐนั้นจะมีความยากลำบากในการกำหนดว่าอะไรคือสิ่งจูงใจสำหรับผู้นำนโยบายไปปฏิบัติอย่างไรก็ตามนักวิเคราะห์นโยบายต้องตระหนักเสมอว่าการนำนโยบายไปปฏิบัติที่คาดหวังต่อความสำเร็จสูงนั้นอย่างน้อยจะต้องไม่ทำให้ผู้กำหนดนโยบายและผู้นำนโยบายไปปฏิบัติเกิดความรู้สึกสูญเสียประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับตนเองนำไปสู่การต่อต้านและความล้มเหลวในการกำหนดนโยบายในที่สุด

6. การจัดสรรทรัพยากร ทรัพยากรเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อความสำเร็จของการนำนโยบายไปปฏิบัติ ซึ่งทรัพยากรนั้นหมายความรวมถึงทั้งเงินทุน เวลา และบุคลากรตลอดจนเทคโนโลยีและอุปกรณ์ต่าง ๆ อย่างไรก็ตามเป็นที่ทราบกับดีว่าทรัพยากรมักมีไม่เพียงพอต่อการพัฒนาโครงการต่าง ๆ ดังนั้น ควรมีการใช้ทรัพยากรอย่างถูกต้องเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

การที่จะดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ ตามนโยบายที่ได้กำหนดไว้นั้นจะต้องประกอบด้วย ปัจจัยหลายประการ ซึ่ง มยุรี อนุมานราชชน (2548 : 211 - 217) ได้อธิบายไว้ดังนี้

1. สภาพแวดล้อมภายนอกของหน่วยงานที่เอื้ออำนวยต่อการนำนโยบายไปปฏิบัติ อุปสรรคในการนำนโยบายไปปฏิบัติเป็นสิ่งที่อยู่นอกเหนือการควบคุมของผู้บริหาร เพราะอุปสรรคนั้นอยู่ในสภาพแวดล้อมภายนอกนโยบาย และอยู่ภายนอกหน่วยงานที่นำไปปฏิบัติ ได้แก่ อุปสรรคทางกายภาพ เช่น ภาวะภัยแล้ง หรือการระบาดของโรคพิษเป็นต้น และอุปสรรคทางการเมือง ซึ่งได้แก่แนวทางหรือมาตรการที่จำเป็นต้องใช้ในการนำนโยบายไปปฏิบัติไม่เป็นที่ยอมรับและถูกคัดค้านโดยกลุ่มที่มีผลประโยชน์เกี่ยวข้องหรือกลุ่มที่มีอำนาจขณะนั้น เช่น กลุ่มนักการเมืองสหภาพแรงงาน ทหาร และผู้เปลี่ยนนโยบายไปปฏิบัติไม่อาจดำเนินการอะไรได้ นอกจากให้ข้อมูลแก่ผู้กำหนดนโยบายได้รับทราบปัญหา เพื่อนำไปปรับปรุง เปลี่ยนแปลงนโยบายนั้น

2. เวลาและทรัพยากรที่เพียงพอสำหรับดำเนินงาน ตามแนวทาง แผนงาน โครงการ เวลา และทรัพยากร จัดเป็นข้อจำกัดภายนอกตัวนโยบาย นโยบายที่มีความเป็นไปได้ ทางด้านกายภาพและ

ด้านการเมืองอาจจะไม่สัมฤทธิ์ผล ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด เนื่องจากทัศนคติของผู้เกี่ยวข้อง คาดหวังจากนโยบายมากเกินไปในระยะเวลาอันสั้น อีกสาเหตุหนึ่งคือ ข้อจำกัดด้านงบประมาณ อาจทำให้แนวทาง แผนงาน โครงการต้องเผชิญกับปัญหาด้าน ทรัพยากร ไม่เพียงพอสิ่งที่ควรคำนึงถึงคือ งบประมาณ ไม่ใช่ทรัพยากร กระบวนการแปลงงบประมาณ ให้เป็นทรัพยากรความกลัวที่ต้องคืนงบประมาณที่ไม่ได้นำไปดำเนินงาน ในตอนสิ้นงบประมาณ ทำให้หน่วยงานภาครัฐใช้งบประมาณอย่างเร่งรีบ บางครั้งใช้จ่ายงบประมาณไปในแผนงาน โครงการที่ไม่เกิดประโยชน์

3. การวางแผนจัดทรัพยากรที่ต้องการใช้ ในการนำนโยบายไปปฏิบัติต้องมีการผสมผสาน ทรัพยากร การไม่มีงบประมาณในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งก่อความเสียหายที่ร้ายแรงกว่าน้อยกว่า การไม่มี ทรัพยากรที่ต้องการใช้เพราะงบประมาณอาจจะไม่สามารถ แปรเปลี่ยนไปเป็นทรัพยากรที่ต้องการ เช่น ที่ดิน วัสดุ อุปกรณ์หรือแรงงาน ในขณะที่ดำเนินงานตามแผนงานโครงการ ผู้บริหารโครงการ และ ผู้กร่างโครงการ จึงต้องใช้เทคนิค โครงร่างในการวางแผน และควบคุมกำลังคน และสินค้าคงคลัง เทคนิคเหล่านี้ช่วยแก้ไขปัญห การมีทรัพยากรมากเกินไปและจัดสรรทรัพยากรให้เหมาะสม ในขณะที่ดำเนินงานโครงการ

4. นโยบายที่มีพื้นฐานอยู่บนทฤษฎี หลักสาเหตุและผลลัพธ์ที่เชื่อถือได้ นโยบายที่ ประสบความสำเร็จ อาจเนื่องจากผู้กำหนดนโยบายไม่เข้าใจปัญหาที่นโยบายต้องการแก้ไข อย่าง เพียงพอว่าอะไรเป็นสาเหตุ อะไรเป็นทางแก้ไขปัญหา อะไรเป็นโอกาส หรืออะไรเป็นอาการของปัญหา เพรสแมน และวิลเดวสกี (Pressman And Wildavsky, อ้างถึงใน มยุรี อนุমানราชชน, 2548 : 212 - 213) กล่าวว่า นโยบาย คือ สมมติฐาน เกี่ยวกับเงื่อนไข ที่ต้องเกิดขึ้นก่อนผลลัพธ์ที่คาดหวัง ถ้า นโยบาย ล้มเหลว อาจเป็นเพราะทฤษฎี หลักเหตุผลที่เป็นพื้นฐานของนโยบายไม่ถูกต้องมากกว่าที่จะเป็นเพราะ การดำเนินงานตามนโยบายไม่มีปัญหาของการนำนโยบาย ไปปฏิบัติอาจจะแก้ไขให้ถ้าทำการวิเคราะห์ นโยบายอย่างดีตั้งแต่ในขั้นนิยามประเด็นปัญหา และวิเคราะห์ทางเลือก การคัดสรรทางเลือก ไม่ใช่ ขึ้นตอนสุดท้ายของการกระบวนการกำหนดนโยบาย และการนิยามประเด็นปัญหา เป็นการยอมรับเงื่อนไข ของผลลัพธ์ ที่ต้องการสำหรับใช้กำหนดทางเลือกของนโยบาย

5. ความสัมพันธ์ระหว่างสาเหตุ และผลลัพธ์ เป็นความสัมพันธ์ทางตรงโดยไม่มี ความสัมพันธ์อื่นใดมาแทรก เพรสแมน และวิลเดวสกี (Pressman And Wildavsky, อ้างถึงใน มยุรี อนุমানราชชน, 2548 : 212 - 213) กล่าวว่า นโยบายอาศัยความสัมพันธ์ แบบสาเหตุ และผลลัพธ์ ตามลำดับของเหตุการณ์ที่ต่อเนื่องกันยิ่งหลายฝ่ายเข้ามาเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน ตามสาเหตุและผลลัพธ์ มากเท่าใดความสัมพันธ์จะยิ่งสลับซับซ้อน เป็นไปได้ที่ฝ่ายต่าง ๆ อาจจะไม่ได้สนใจนโยบายนั้นอย่างดี และทำให้นโยบายไปปฏิบัติได้ไม่ด้นัก หรือมีแนวโน้มที่จะล้มเหลว

6. ความสัมพันธ์แบบพึ่งพาระหว่างหน่วยงานอยู่ในระดับต่ำในการนำนโยบายไปปฏิบัติ จนสัมฤทธิ์ผลระดับสูง ต้องอาศัยหน่วยงานเดียวเท่านั้นที่รับผิดชอบในการนำนโยบายไปปฏิบัติ การนำนโยบายไปปฏิบัติที่ประสบความสำเร็จต้องไม่พึ่งพาหน่วยงานอื่น ถ้ามีหน่วยงานอื่นมาเกี่ยวข้อง ความสัมพันธ์ที่มีต้องเป็นความพึ่งพาในระดับต่ำ และความสัมพันธ์นั้นต้องมีความสำคัญกับการนำนโยบายไปปฏิบัติมีความยุ่งยากสลับซับซ้อน เพราะต้องทำให้ผู้เกี่ยวข้องเห็นพ้องกัน หรือยอมรับ ตัวยุทธนโยบายนั้น ปัจจัยนี้ทำให้ผลลัพธ์ที่คาดหวัง เกิดขึ้นได้ยาก

7. ความเข้าใจและความเห็นพ้องกันในวัตถุประสงค์อย่างสมบูรณ์ เป็นสิ่งจำเป็นตลอดระยะเวลาที่มีการนำนโยบายไปปฏิบัติ วัตถุประสงค์ของนโยบาย ควรจะกำหนดในลักษณะเฉพาะเจาะจง และในลักษณะที่วัดได้เป็นตัวเลข เชิงปริมาณ วัตถุประสงค์นั้นควรเป็นที่เข้าใจและเห็นพ้องกันในองค์การรวมทั้งควรสอดคล้องและสนับสนุนซึ่งกันและกัน เพื่อนำวัตถุประสงค์มาเป็นแนวทางกำหนดทิศทาง

8. การจัดกิจกรรมตามลำดับอย่างเหมาะสม เพื่อให้วัตถุประสงค์ ของนโยบายบรรลุ สัมฤทธิ์ผลจะต้องกำหนดกิจกรรมต่าง ๆ ที่ผู้นำนโยบายไปปฏิบัติต้องดำเนินการกำหนดรายละเอียด และลำดับของกิจกรรมทั้งหมด ในการนำนโยบายไปปฏิบัติมักมีปัญหาหรืออุปสรรค ต่าง ๆ แต่เทคนิค โครงข่ายอาจนำมาใช้เป็นกรอบในการวางแผนโดยระบุกิจกรรมที่ต้องการ ผูกความสัมพันธ์ของ กิจกรรมต่าง ๆ และจัดลำดับของกิจกรรมอย่างเป็นเหตุเป็นผล และต้องมีการจัดการเพื่อให้เกิดความ แน่ใจว่ากิจกรรมต่าง ๆ ได้ดำเนินการอย่างถูกต้อง ตามตารางเวลา และถ้าไม่ถูกต้องก็ต้องแก้ไขให้ เหมาะสม

9. การติดต่อสื่อสารและการประสานงานอย่างเต็มที่ การติดต่อสื่อสารและการ ประสานงานอย่างเต็มที่ ระหว่างฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในบริหารโครงการเป็นสิ่งจำเป็น ฮูด (Hood 1976, อ้างถึงใน มยุรี อนุমানราชชน, 2548 : 216) กล่าวว่า การนำนโยบายไปปฏิบัติ อย่างเต็มรูปแบบ จะเกิดขึ้นได้ ต้องมีระบบการจัดการที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันการติดต่อสื่อสารเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ เกิดการประสานงานในการนำนโยบายไปปฏิบัติ โดยทั่วไปมักไม่มีการติดต่อสื่อสารที่สมบูรณ์ แม้ระบบสารสนเทศอาจช่วยให้ได้ข้อมูลที่ต้องการ แต่ไม่ได้ให้หลักประกันว่าข้อมูลและคำสั่งของ ผู้ส่งข้อมูล จะมีการนำไปปฏิบัติตามที่กำหนดหรืออย่างที่เราเข้าใจกันทั้งนี้เนื่องมาจากการประสานงาน สัมพันธ์กับการใช้อำนาจส่วนตัวของผู้ที่เกี่ยวข้องซึ่งส่งผลต่อการนำนโยบายไปปฏิบัติการประสานงาน จึงไม่ใช่การติดต่อสื่อสารกันด้วยข้อมูล หรือการจัดโครงสร้าง การบริหารที่เหมาะสมเท่านั้น

10. ผู้มีอำนาจหน้าที่นำนโยบายไปปฏิบัติต้องได้รับการยอมรับอย่างแท้จริง ฮูด (Hood 1976, อ้างถึงใน มยุรี อนุমানราชชน, 2548 : 216) ได้ให้ความหมายของ ความเชื่อฟัง การยอมรับโดย สิ้นเชิงว่า หมายถึง การไม่ต่อต้านคำสั่งใด ๆ ถ้าการนำนโยบายไปปฏิบัติ เกิดการต่อต้านจากผู้

เกี่ยวข้อง ระบบข้อมูลที่มีอยู่ทั้งหมดจะต้องช่วยให้ทราบล่วงหน้าถึงการต่อต้าน เพื่อให้สามารถเข้ามาจัดการควบคุม การต่อต้านได้ทันที เงื่อนไขที่ทำให้การนำนโยบายไปปฏิบัติเกิดขึ้นอย่างเต็มรูปแบบคือ ผู้มีอำนาจหน้าที่นำนโยบายไปปฏิบัติต้องมีอำนาจบารมีในการทำให้บุคคลอื่นทั้งภายในและภายนอกองค์กรยอมรับตนเองเพื่อผู้ที่มีอำนาจหน้าที่นั้น จะได้รับความเห็นชอบ และสามารถประสานงาน นโยบาย แผนงาน โครงการ ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นต่อความสำเร็จของนโยบาย แผนงานโครงการนั้น

ปัญหาและอุปสรรคในการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ

วรเดช จันทรศร (2551 : 98 - 103) ได้กล่าวถึงปัญหาของการนำนโยบายไปปฏิบัติ จากการสำรวจวรรณกรรมของนักวิชาการหลาย ๆ ท่าน โดยจำแนกออกเป็นปัญหาหลัก ๆ 5 ด้าน

1. ปัญหาทางด้านสมรรถนะ

ความสำเร็จของการนำนโยบายไปปฏิบัติ ย่อมขึ้นอยู่กับหน่วยงานที่รับผิดชอบในการนำนโยบายไปปฏิบัติมีความสามารถในการดำเนินการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของนโยบายนั้น ได้มากน้อยแค่ไหนเพียงใด ดังนั้น ปัญหาหลักของการนำนโยบายไปปฏิบัติจึงได้แก่ ปัญหาทางด้านสมรรถนะของหน่วยงาน ซึ่งหมายถึง ปัจจัยอื่นๆ ที่ประกอบกันเป็นสมรรถนะของหน่วยงานได้แก่ ปัจจัยทางด้านบุคลากร ปัจจัยทางด้านเงินทุน และปัจจัยทางด้านวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ หรือเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับนโยบาย

2. ปัญหาทางการควบคุม

ความสำเร็จของการนำนโยบายไปปฏิบัติขึ้นอยู่กับความสามารถในการควบคุม ซึ่งหมายถึง ความสามารถในการวัดความก้าวหน้าหรือผลการปฏิบัติของนโยบาย แผนงาน หรือโครงการ มีผลงานจำนวนมากที่แสดงให้เห็นว่า ปัญหาของการนำนโยบายไปปฏิบัติจะเพิ่มมากขึ้น ถ้าหากผู้รับผิดชอบในนโยบายขาดความสามารถที่จะทำการวัดผลหรือควบคุมผลงานของหน่วยปฏิบัติ ปัญหาทางการควบคุมมีมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับเงื่อนไข หลายประการ อาทิเช่น

2.1 ความสามารถของหน่วยงานที่รับผิดชอบในการแปลงนโยบายว่าจะสามารถแปลงนโยบาย ออกมาเป็นแนวทางปฏิบัติ แผนงาน หรือโครงการที่สอดคล้องกับความต้องการของนโยบาย

2.2 กิจกรรมของนโยบาย แผนงาน หรือโครงการนั้นมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนเพียงใด

2.3 การกำหนดภารกิจตลอดจนมาตรฐานในการปฏิบัติงานที่สอดคล้องกับแนวทางปฏิบัติงาน แผนงาน หรือโครงการ เงื่อนไขทั้งสามจะมีผลโดยตรงต่อการสร้างความสามารถในการควบคุมหรือการวัดความก้าวหน้าของการทำงานที่จะสามารถสนองตอบต่อความต้องการของนโยบายได้ ขณะเดียวกันก็มีผลโดยตรงต่อปัญหาในการนำนโยบายไปปฏิบัติด้วย

ปัญหาและอุปสรรคในการควบคุม ดูแลการปฏิบัติตามนโยบาย ของหน่วยงานภาครัฐของประเทศไทย ในช่วงก่อนปี พ.ศ.2501 - 2540 ประสบปัญหาในการกำกับติดตาม นโยบาย หรือ

โครงการภาครัฐอย่างจริงจัง การกำกับนโยบายสาธารณะในอดีตส่วนใหญ่จัดทำในรูปแบบการตรวจราชการของข้าราชการจากส่วนกลางที่เดินทางมาตรวจเยี่ยมโครงการ หรือ ติดตามความคืบหน้าของนโยบายที่มอบหมาย หน่วยงานที่นำนโยบายไปปฏิบัติก็จัดทำสรุปรายงานผลการดำเนินงานตามนโยบาย โดยที่เนื้อหาสาระของการปฏิบัติตามนโยบายมิได้นำเสนอให้เห็นการดำเนินงานโดยละเอียดชัดเจนมากเท่าที่ควร ประกอบกับสภาพการณ์ทางการเมืองไทยที่มีการผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนการเข้าสู่อำนาจ จากคณะทหาร หรือจากรัฐบาลพลเรือนที่สับเปลี่ยนกันตลอดเวลา จากช่วงปี พ.ศ.2475 – 2540 ส่งผลให้การนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติขาดความต่อเนื่อง ขาดการกำกับ ควบคุม การติดตามนโยบายของรัฐ บทบาทการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติที่แท้จริง จึงเป็นภาระของข้าราชการประจำที่ต้องแบกรับในการควบคุม กำกับนโยบาย สาธารณะของประเทศมาโดยตลอด

3. ปัญหาทางด้านการร่วมมือและการต่อต้านการเปลี่ยนแปลง

จากการสำรวจผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัญหาในการนำนโยบายไปปฏิบัติ อาจกล่าวได้ว่า มีเงื่อนไขหรือเหตุผลหลัก อย่างน้อย 7 ประการที่ส่งผลให้สมาชิกในองค์กรหรือหน่วยปฏิบัติไม่ให้ความร่วมมือหรือต่อต้านการเปลี่ยนแปลงที่เป็นผลมาจากนโยบาย กล่าวคือ

3.1 สมาชิกหรือหน่วยปฏิบัติเห็นว่า นโยบายไม่ได้มีรากฐานความต้องการของตนที่แท้จริง (Felt Need) หรือการไม่เห็นความสำคัญของนโยบายนั้น ผลการวิจัยพบว่า การนำระบบคอมพิวเตอร์มาใช้ปรับปรุงวิธีการจัดสรรทรัพยากรของโรงเรียนรัฐบาลในมลรัฐแคลิฟอร์เนียต้องประสบความล้มเหลว เนื่องจากสมาชิกในหน่วยปฏิบัติเห็นว่าถึงจะนำระบบคอมพิวเตอร์มาใช้ก็ไม่ได้ทำให้การปฏิบัติงานดีขึ้น

3.2 สมาชิกในองค์กรหรือหน่วยปฏิบัติทำการต่อต้านเพราะเห็นว่านโยบายนั้นมีผลทำให้ดุลยพินิจในการปฏิบัติงานตลอดจนพฤติกรรมในการปฏิบัติงานประจำของตนต้องเปลี่ยนแปลงไป

3.3 หัวหน้าของหน่วยปฏิบัติไม่ได้ให้การสนับสนุนในนโยบายนั้น ดังที่พบว่านโยบายการพัฒนาจำนวนมากต้องประสบความล้มเหลว เพราะหัวหน้าหน่วยปฏิบัติไม่ให้ความร่วมมือการปฏิบัติตามนโยบายจึงเป็นแบบทำไปให้พ้นมือ

3.4 สมาชิกในองค์กรหรือหน่วยปฏิบัติทำการต่อต้าน เพราะเห็นว่าการปฏิบัติตามนโยบายนั้นจะส่งผลทำให้งบประมาณ อัตราค่าจ้างของหน่วยต้องลดลงในระยะยาว อีกทั้งยังอาจจะก่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนในภารกิจและหน้าที่ของบุคลากรเป็นอย่างมาก

3.5 สมาชิกในองค์กรหรือหน่วยปฏิบัติเห็นว่า นโยบายนั้นถูกกำหนดขึ้นโดยฝ่ายบริหารที่ไม่เข้าใจว่าสภาพความเป็นจริงในการปฏิบัติงานหรือการให้บริการของผู้ปฏิบัติเป็นอย่างไร เช่น ในกรณีที่มีประชาชนเป็นจำนวนมากฝ่าฝืนไม่ยอมข้ามถนนตามทางม้าลายที่ทางราชการกำหนดไว้ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยสั่งการให้เจ้าหน้าที่ตำรวจจราจรจับกุมประชาชนที่ไม่ข้าม

ทางม้าลายอย่างเคร่งครัด ผู้ปฏิบัติซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจจราจรประจำสถานีตำรวจต่าง ๆ อาจเห็นว่านโยบายนั้นเป็นการแก้ไขปัญหที่ปลายเหตุ หากประชาชนไม่ให้ความร่วมมือกับตำรวจจะจับกุมอย่างไรก็ไม่มีความหมาย ยิ่งตำรวจทำหน้าที่มากเท่าไรก็อาจทำให้ประชาชนที่ถูกจับกุมไม่พอใจมากขึ้น ดังนั้นการแก้ไขปัญหจึงควรมุ่งนโยบายที่ให้การศึกษและอบรมประชาชนเป็นหลักเสียก่อน เมื่อประชาชนส่วนใหญ่เข้าใจหรือให้ความร่วมมือแล้วก็อาจใช้นโยบายปราบปรามเป็นมาตรการสุดท้าย

3.6 สมาชิกในองค์กรหรือหน่วยปฏิบัติไม่เห็นด้วยกับสาระหรือวิธีการปฏิบัติในโครงการหรือนโยบาย เพราะไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ดังที่พบว่า นโยบายพัฒนาการเรียนการสอนต้องประสบความล้มเหลว เนื่องจากครูผู้ปฏิบัติไม่ได้มีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดวิธีการเรียนการสอนด้วย ผลก็คือ วิธีการเรียนการสอนแบบใหม่ที่ถูกยึดเหี่ยจากผู้บริหารในระดับสูงไม่ได้ถูกนำไปใช้โดยครูผู้ปฏิบัติ

3.7 สมาชิกในองค์กรหรือหน่วยปฏิบัติไม่ให้ความร่วมมือและทำการต่อต้านเนื่องจากขาดความรู้ความเข้าใจที่จะปฏิบัติตามนโยบาย นโยบายทางเทคโนโลยีเป็นจำนวนมากประสบความล้มเหลวในการนำไปปฏิบัติ ถูกต่อต้านจากสมาชิกของหน่วยปฏิบัติ ในทางตรงกันข้ามนโยบายประเภทเดียวกันประสบความสำเร็จและได้รับความร่วมมืออย่างดีจากผู้เกี่ยวข้องในหน่วยปฏิบัติบางหน่วย เพราะการฝึกอบรมและสร้างการเรียนรู้ให้ผู้ปฏิบัติสามารถมีความรู้ความเข้าใจในวิธีการใช้เทคโนโลยีได้อย่างชัดเจน

ปัญหาและอุปสรรคในการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติในการให้ความร่วมมือและการต่อต้านการเปลี่ยนแปลงนั้น สาระสำคัญที่เป็นปัญหาคงทอดมาจนถึงปัจจุบันคือการขาดความร่วมมือจากประชาชน บางครั้งประชาชนก็รวมกลุ่ม รวมพลังกันต่อต้าน ดังเช่นในช่วงปี พ.ศ. 2541-2542 การรวมกลุ่มคัดค้านต่อต้านการวางท่อก๊าซจากมาเลเซียซึ่งรัฐบาลมีแนวนโยบายที่จัดซื้อจากประเทศมาเลเซีย ซึ่งทำให้รัฐบาลต้องทบทวนเส้นทางวางท่อใหม่ หรือการรวมกลุ่มพลังประชาชนคัดค้านการปิดประตูระบายน้ำเขื่อนปากมูล ประชาชนที่ได้รับผลกระทบ ความเดือดร้อนได้เรียกร้องให้เปิดประตูระบายน้ำ จนในที่สุดรัฐบาลต้องปรับนโยบายอนุญาตให้เปิดประตูระบายน้ำเขื่อนปากมูลตามข้อเรียกร้องของประชาชน นอกจากนี้ กรณีตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจน อีกประเด็นหนึ่งและจะเป็นประเด็นที่สำคัญในอนาคต คือการรวมกลุ่มพลังประชาชนของจังหวัด และอำเภอขนาดใหญ่ที่มีกำลังซื้อจำนวนมากได้คัดค้านนโยบายเปิดการค้าเสรีที่รัฐบาลอนุญาตให้ห้างสรรพสินค้าข้ามชาติขนาดใหญ่เข้ามาตั้งในเขตพื้นที่ ดังกล่าว ที่จะส่งผลกระทบต่อการประกอบอาชีพของประชาชนในท้องถิ่น นโยบายสาธารณะที่รัฐบาลดำเนินการโดยที่ประชาชนมิได้มีส่วนร่วมริเริ่มโครงการ ย่อมได้รับการต่อต้าน และขาดความร่วมมือ จนกระทั่งรัฐธรรมนูญฉบับ ปี พ.ศ.2550 ต้องมีบทบัญญัติให้หน่วยงานภาครัฐ หรืออื่นใดที่จะ

ดำเนินการโครงการในท้องถิ่นของประเทศไทย หากเป็นโครงการที่จะก่อให้เกิดโทษ หรือมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม โครงการนั้นจะต้องได้รับความยินยอมจากประชาชนในพื้นที่ก่อนเสมอ

4. ปัญหาทางด้านการนำนโยบายและความสัมพันธ์กับองค์กรอื่นที่เกี่ยวข้อง

ปัญหาในการนำนโยบายไปปฏิบัติซึ่งเกิดจากเรื่องอำนาจและความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรที่รับผิดชอบในการนำนโยบายไปปฏิบัติกับองค์กรอื่นที่เกี่ยวข้อง จะมีมากขึ้นเพียงใดขึ้นอยู่กับเงื่อนไขหลายประการ คือ

4.1 การติดต่อและความสัมพันธ์ที่หน่วยปฏิบัติมีกับหน่วยงานที่ควบคุมนโยบาย ดังกล่าวการนำนโยบายไปปฏิบัติจะมีความยากลำบากยิ่งขึ้นหากการทำงานของหน่วยปฏิบัติต้องผ่านขั้นตอนการควบคุมกลั่นกรองจากหน่วยงานที่ควบคุมนโยบาย เช่น สำนักงานประมาณ กรมบัญชีกลาง หรือสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน เป็นต้น ที่มีมากจนเกินความจำเป็น หรือจนทำให้การปฏิบัติงานขาดความยืดหยุ่น เช่น หากสำนักงานประมาณกำหนดข้อบังคับให้หน่วยปฏิบัติในนโยบายต้องเสนอขออนุมัติในการใช้งบประมาณผ่านมายังตนในทุกเรื่อง ทั้งๆ ที่ได้มีการจัดสรรวงเงินงบประมาณไว้ให้แล้ว ความล่าช้าและไม่คล่องตัวย่อมเกิดขึ้น ในบางครั้งปัญหาจะยิ่งมีมากขึ้นถ้าหากความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานไม่ราบรื่นเท่าที่ควร กล่าวคือ การขออนุมัติดำเนินการ ของหน่วยปฏิบัติ อาจจะไม่ได้รับความเห็นชอบจากหน่วยเหนือ ซึ่งจะมีผลทำให้หน่วยปฏิบัติไม่สามารถดำเนินการได้นโยบายในภาพรวมก็จะเกิดความเสียหาย

4.2 ความจำเป็นที่หน่วยปฏิบัติต้องแสวงหาความร่วมมือ หรือทำความตกลงกับหน่วยงานอื่น ปัญหาของการนำนโยบายไปปฏิบัติขึ้นอยู่กับระดับความจำเป็นที่หน่วยปฏิบัติต้องแสวงหาความร่วมมือ พึ่งพาหรือทำความตกลงกับหน่วยงานอื่น ยิ่งนโยบายใดมีความจำเป็นที่จะต้องอาศัยความร่วมมือ พึ่งพาหรือทำความตกลงกับหน่วยงานอื่น มากเท่าใด โอกาสที่จะนำนโยบายไปปฏิบัติจะประสบความสำเร็จก็จะมีน้อยลง ทั้งนี้เพราะหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะมีวิสัยทัศน์ วัตถุประสงค์หลักตลอดจนการให้ความสำคัญในความเร่งด่วนของนโยบายที่แตกต่างกัน บางครั้งแม้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะมีความเห็นที่สอดคล้องกันในวัตถุประสงค์ของนโยบาย แต่ก็อาจมีความเห็นที่ไม่สอดคล้องต้องกันในด้านวิธีการที่จะบรรลุ นโยบาย ซึ่งอาจจะทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างหน่วยงาน และนำความล้มเหลวมาสู่ นโยบาย ตัวอย่างจากการศึกษาเกี่ยวกับความจำเป็นที่หน่วยปฏิบัติต้องแสวงหาความร่วมมือ หรือทำความตกลงกับหน่วยงานอื่นปัญหาของการนำนโยบายไปปฏิบัติขึ้นอยู่กับระดับความจำเป็นที่หน่วยปฏิบัติต้องแสวงหาความร่วมมือ พึ่งพาหรือทำความตกลงกับหน่วยงานอื่น ยิ่งนโยบายใดมีความจำเป็นที่จะต้องอาศัยความร่วมมือ พึ่งพาหรือทำความตกลงกับหน่วยงานอื่นมากเท่าใด โอกาสที่จะนำนโยบายไปปฏิบัติให้ประสบผลสำเร็จ ก็จะมีน้อยลง ทั้งนี้เพราะหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะมีวิสัยทัศน์ วัตถุประสงค์หลักตลอดจนการให้ความสำคัญในความเร่งด่วนของนโยบายที่

แตกต่างกัน บางครั้งแม้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะมีความเห็นที่สอดคล้องกันในวัตถุประสงค์ของนโยบาย แต่ก็อาจมีความเห็นที่ไม่สอดคล้องต้องกันในด้านวิธีการที่จะบรรลุนโยบาย ซึ่งอาจจะทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างหน่วยงาน และนำความล้มเหลวมาสู่นโยบาย

4.3 ความเป็นไปได้ที่เจ้าหน้าที่ของแต่ละหน่วยงานจะสามารถทำงานร่วมกันได้ หากเป็นการทำงานร่วมกันของหน่วยงานที่รับผิดชอบในการนำนโยบายไปปฏิบัติ โดยวิธีการบรรลุนโยบายนั้นกำหนดให้มีหลายหน่วยงานที่ต้องปฏิบัติงานร่วมกัน ความล้มเหลวของการนำนโยบายไปปฏิบัติจะมีแนวโน้มสูงขึ้นถ้าหากเจ้าหน้าที่ของแต่ละหน่วยไม่สามารถทำงานร่วมกันได้ ปัจจัยที่เป็นผลที่ทำให้เกิดปัญหาดังกล่าวมีหลาย ๆ ปัจจัย นับตั้งแต่ความแตกต่างกันระหว่างสภาพแวดล้อมของหน่วยงานแต่ละแห่ง รูปแบบของการบริหารที่แตกต่างกันของแต่ละหน่วยงาน เป้าหมายหลักของหน่วยงานที่แตกต่างกันและโครงสร้างของระบบการให้รางวัลที่แตกต่างกัน เป็นต้น

ปัญหาและอุปสรรค ที่สำคัญในการนำนโยบายสาธารณะไปสู่การปฏิบัติที่เกิดจากการขาดการประสานงาน ขาดความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน หรือองค์การภาคเอกชน ในประเทศไทย นั้นเป็นประเด็นปัญหาการบูรณาการในการปฏิบัติ เพราะหน่วยราชการมักจะวางแผนภารกิจ ตีกรอบ ไม่อยากให้หน่วยงานอื่นเข้ามามีส่วนร่วมในภารกิจของตนเอง ในบางครั้งจะพบว่าหน่วยงานงานที่รับผิดชอบการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติต้องจัดทำภารกิจด้วยตนเอง จนแล้วเสร็จ ไม่ยอมฟังพาอาศัยเครื่องมือวัสดุอุปกรณ์ ข้ามหน่วยงาน ทั้งที่มีเป้าประสงค์เพื่อสร้างความผาสุกให้กับประชาชน เช่นเดียวกันตัวอย่างเช่นในอดีต นโยบาย หรือ โครงการจัดหา น้ำดื่ม น้ำใช้ให้ประชาชนในชนบท พอเพียงต่อการอุปโภค บริโภค มีหน่วยงานที่รับผิดชอบ กล่าวอ้างภารกิจด้านนี้ หลายหน่วยงาน เช่น กรมพัฒนาชุมชนศูนย์เร่งรัดพัฒนาชนบท กรมทรัพยากรธรณี องค์การบริหารส่วนจังหวัด ล้วนแล้วแต่เป็นหน่วยงานที่ขุดเจาะน้ำบาดาล ให้ประชาชนทั้งสิ้น แทนที่จะรวมกลุ่มภารกิจดำเนินการในกิจกรรม ขุดเจาะน้ำเป็นหน่วยงานเดียว ในปัจจุบันรัฐบาลไทยจึงได้กำหนดให้มีการยุบรวมหน่วยงานที่มีภารกิจซ้ำซ้อนเข้าไว้ด้วยกัน และพยายามวางระบบการบูรณาการ โครงการเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนให้มีลักษณะเป็นการประสานงานการปฏิบัติจากหลายหน่วยงานเพื่อบรรลุเป้าประสงค์ในการแก้ไขปัญหาให้เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น

5. ปัญหาทางด้านความสนับสนุนและความผูกพันขององค์การหรือบุคคล ความยากลำบากของการนำนโยบายไปปฏิบัติจะมีมากขึ้นอยู่กับเงื่อนไข ดังต่อไปนี้

5.1 ผู้รับผิดชอบหรือหน่วยราชการที่รับผิดชอบในการนำนโยบายไปปฏิบัติมีความสัมพันธ์ที่ดีกับฝ่ายการเมืองและฝ่ายบริหารหรือไม่ บางครั้งพบว่าเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงตัวบุคคลในฝ่ายการเมืองหรือฝ่ายบริหาร ความผูกพันของกลุ่มบุคคลเหล่านี้ต่อนโยบายจะเปลี่ยนแปลงไป การขาดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันจึงเป็นเงื่อนไขที่นำมาซึ่งอุปสรรคของนโยบายนั้นไม่มากนัก ซึ่งถ้า

นักการเมืองหรือฝ่ายบริหารผู้ใดมีอำนาจทางการเมืองสูงพอที่จะมีอิทธิพลต่อนโยบายก็จำเป็นจะต้องระวังและเอาใจใส่อย่างจริงจังมากขึ้น

5.2 กลุ่มอิทธิพล กลุ่มผลประโยชน์ที่เกี่ยวข้องทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่นมีความเข้าใจตลอดจนสูญเสียประโยชน์ในนโยบายเพียงใด ในบางครั้ง การสูญเสียประโยชน์และการขาดความเข้าใจในนโยบายอย่างเพียงพออาจนำมาซึ่งปัญหา หรือทำให้กลุ่มเหล่านั้นทำการต่อต้านคัดค้านนโยบายได้

5.3 เงื่อนไขของระดับความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานที่รับผิดชอบในนโยบายกับสื่อมวลชนมีความสำคัญมาก หากขาดความสัมพันธ์หรือความเข้าใจอันดีต่อกัน สื่อมวลชนก็อาจจะใช้อิทธิพลของตนที่มีอยู่โจมตีหรือทำลายความน่าเชื่อถือของนโยบายได้

5.4 การให้ความสนับสนุนในนโยบายของบุคคลสำคัญในระดับท้องถิ่นและในระดับชาติตัวอย่างเช่น กรณีประเทศไทย โครงการวางแผนครอบครัวที่ดำเนินการอยู่ต่างจังหวัด บางจังหวัดในระยะแรกไม่ได้รับการยอมรับจากประชาชน เพราะประชาชนมีความเชื่อหรือความเข้าใจว่าการวางแผนครอบครัวหรือการคุมกำเนิดเป็นบาป บางครั้งผู้บริหารโครงการก็จำเป็นต้องอาศัยบุคคลสำคัญในท้องถิ่นได้แก่ ครู อาจารย์ หมอ และพระภิกษุ คือเจ้าอาวาสประจำวัดในชุมชนนั้น ทำการเทศน์หรือประชาสัมพันธ์สร้างความเข้าใจกับประชาชนให้รับทราบแนวทางการดำเนินงานของนโยบาย / โครงการ

สภาพปัญหา และอุปสรรคในการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติที่แสดงออกถึงความผูกพันขององค์กรที่เป็นกลุ่มผลประโยชน์และหน่วยงานท้องถิ่น ที่ปรากฏชัดเจน คือช่วงปี พ.ศ.2550 กรณีตัวอย่าง การขยายตัวของธุรกิจข้ามชาติที่ขยายสาขามาจัดตั้งที่อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย ของห้างเทสโก้โลตัส ปรากฏว่า ด้วยการสนับสนุนของกลุ่มนักการเมืองท้องถิ่น และกลุ่มผลประโยชน์ของอำเภอท่าบ่อ และในจังหวัดหนองคาย ได้รวมตัวกันเพื่อคัดค้านมิให้มีการก่อสร้างอาคารห้างสรรพสินค้าในเขตอำเภอท่าบ่อ ซึ่งการร่วมแรงร่วมใจคัดค้านครั้งนี้ แสดงออกถึงความสัมพันธ์ที่เหนียวแน่นของกลุ่มนักการเมืองท้องถิ่นผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่น และ กลุ่มพ่อค้ารายย่อยในเขตอำเภอท่าบ่อที่ผนึกกำลังกันคัดค้านอย่างเข้มแข็ง ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นตามมาคือ การที่ภาครัฐต้องหันกลับมาทบทวนนโยบายการเปิดการค้าเสรี ที่มีเหตุผลในการปรับปรุงรายละเอียดบางประการ เพื่อมิให้ท้องถิ่น และประชาชนในพื้นที่เกิดความรู้สึกว่าเขาสูญเสียผลประโยชน์ และลูกหลานของพวกเขาต้องหมดทางทำมาหากินไร้อาชีพในอนาคต และการคัดค้านโครงการลักษณะเดียวกันนี้นับวันจะขยายตัวออกไปในทุกท้องถิ่นของประเทศไทย จึงเป็นนโยบายที่รัฐควรจะต้องปรับปรุงรายละเอียดของนโยบาย หรือทบทวนผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อชุมชน และวิถีชีวิตของประชาชนในชุมชน หากจำเป็นต้องดำเนินการตามนโยบายต่อไป ควรปรับปรุงวิธีการเข้าถึง และประชาสัมพันธ์ชี้แจงผลประโยชน์ที่ท้องถิ่นจะพึงได้รับในอนาคต ทั้งนี้

ต้องคำนึงถึงว่ากลุ่มผลประโยชน์ที่แท้จริงของชุมชนคือกลุ่มใด และจะเข้าชี้แจงประชาสัมพันธ์ให้ได้ผลต้องใช้วิธีการใด และในระยะเวลาใดจึงจะมีความเหมาะสม

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 - 2554)

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544) เป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของการวางแผนพัฒนาประเทศที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม และมุ่งให้ “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” และใช้เศรษฐกิจเป็นเครื่องมือช่วยพัฒนาให้คนมีความสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นพร้อมทั้งปรับเปลี่ยนวิธีการพัฒนาแบบแยกส่วนมาเป็นบูรณาการแบบองค์รวม เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม อย่างไรก็ตามในปีแรกของแผนฯ ประเทศไทยต้องประสบวิกฤตเศรษฐกิจอย่างรุนแรง และส่งผลกระทบต่อคนและสังคมเป็นอย่างมาก จึงต้องเร่งฟื้นฟูเศรษฐกิจให้มีเสถียรภาพมั่นคง และลดผลกระทบจากวิกฤตที่ก่อให้เกิดปัญหาการว่างงานและความยากจนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 - 2549) ได้ัญเชิญ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาและบริหารประเทศ ควบคู่ไปกับกระบวนการทศวรรษ การพัฒนาแบบบูรณาการเป็นองค์รวมที่มี “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” ต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่สมดุลทั้งด้านตัวคน สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมเพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของคนไทย ผลการพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 สรุปได้ว่า ประสบความสำเร็จที่น่าพอใจ เศรษฐกิจของประเทศขยายตัวได้อย่างต่อเนื่องในอัตราเฉลี่ยร้อยละ 5.7 ต่อปี เสถียรภาพทางเศรษฐกิจปรับตัวสู่ความมั่นคง ความยากจนลดลง ขณะเดียวกันระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนดีขึ้นมาก อันเนื่องมาจากการดำเนินการเสริมสร้างสุขภาพอนามัย การมีหลักประกันสุขภาพที่มีการปรับปรุงทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ โดยครอบคลุมคนส่วนใหญ่ของประเทศ และการลดลงของปัญหาอาชญากรรมในระยะเวลาของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 - 2554) ประเทศไทยยังคงต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในหลายบริบท ทั้งที่เป็นโอกาสและข้อจำกัดต่อการพัฒนาประเทศ จึงต้องมีการเตรียมความพร้อมของคนและระบบให้มีภูมิคุ้มกัน พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น โดยยังคงัญเชิญ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นแนวปฏิบัติในการพัฒนาแบบบูรณาการเป็นองค์รวมที่มี “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” ต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 และแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 และให้ความสำคัญต่อการรวมพลังสังคมจากทุกภาคส่วน ให้มีส่วนร่วมดำเนินการในทุกขั้นตอนของแผนฯ พร้อมทั้งสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาสู่การปฏิบัติ รวมทั้งการติดตามตรวจสอบผลการดำเนินงานตามแผนอย่างต่อเนื่อง

การเปลี่ยนแปลงของบริบทการพัฒนาและสถานะของประเทศไทย

1. การเปลี่ยนแปลงของบริบทการพัฒนาในกระแสโลกาภิวัตน์

ประเทศไทยยังต้องเผชิญกับบริบทการเปลี่ยนแปลงของโลกในหลายด้านที่สำคัญ ซึ่งมีผลกระทบทั้งที่เป็นโอกาสและข้อจำกัดต่อการพัฒนาประเทศเป็นอย่างมาก ซึ่งแนวโน้มของบริบทการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญมี 5 บริบท ดังนี้

1.1 การรวมตัวของกลุ่มเศรษฐกิจและการเปลี่ยนแปลงในตลาดการเงินของโลก ทำให้การเคลื่อนย้ายเงินทุน สินค้า และบริการ รวมทั้งคนในระหว่างประเทศมีความคล่องตัวมากขึ้น ประกอบกับการก่อตัวของศตวรรษแห่งเอเชีย ที่มีจีนและอินเดียเป็นตัวจักรสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจโลกส่งผลให้ประเทศไทยต้องดำเนินนโยบายการค้าในเชิงรุก ทั้งการหาตลาดเพิ่มและการผลักดันให้ผู้ผลิตในประเทศปรับตัวให้สามารถแข่งขันได้บนฐานความรู้ ฐานทรัพยากรธรรมชาติ และความเป็นไทย นอกจากนี้ ปัญหาความไม่สมดุลทางเศรษฐกิจของโลกที่สะสมมานาน และการขยายตัวของกองทุนประกันความเสี่ยงจะสร้างความผันผวนต่อระบบการเงินของโลก จึงมีความจำเป็นต้องยกระดับการกำกับดูแลการเคลื่อนย้ายเงินทุนระหว่างประเทศ และการเตรียมความพร้อมต่อการผันผวนของค่าเงินและอัตราดอกเบี้ยในตลาดโลก

1.2 การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีอย่างก้าวกระโดด ความก้าวหน้าอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยีสารสนเทศ เทคโนโลยีชีวภาพ เทคโนโลยีวัสดุ และนาโนเทคโนโลยี สร้างความเปลี่ยนแปลงทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมทั้งในด้านโอกาสและภัยคุกคาม จึงจำเป็นต้องเตรียมพร้อมให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีดังกล่าวในอนาคต โดยจะต้องมีการบริหารจัดการองค์ความรู้อย่างเป็นระบบ ทั้งการพัฒนาหรือสร้างองค์ความรู้ รวมถึงการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมมาผสมผสานร่วมกับจุดแข็งในสังคมไทย อาทิ สร้างความเชื่อมโยงเทคโนโลยีกับวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อสร้างคุณค่าเพิ่มให้กับสินค้าและบริการ มีการบริหารจัดการลิขสิทธิ์และสิทธิบัตรและการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาอย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งแบ่งปันผลประโยชน์ที่เป็นธรรมกับชุมชน

1.3 การเปลี่ยนแปลงด้านสังคม ปัจจุบันประเทศที่พัฒนาแล้วหลายประเทศกำลังเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นทั้งโอกาสและภัยคุกคามต่อประเทศไทย โดยด้านหนึ่งประเทศไทยจะมีโอกาสมากขึ้นในการขยายตลาดสินค้าเพื่อสุขภาพ และการให้บริการด้านอาหารสุขภาพ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและแพทย์พื้นบ้าน สถานที่ท่องเที่ยวและการพักผ่อนระยะยาวของผู้สูงอายุ จึงนับเป็นโอกาสในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยและนำมาสร้างมูลค่าเพิ่ม ซึ่งจะเป็นสินทรัพย์ทางปัญญาที่สร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจได้ แต่ในอีกด้านก็จะเป็นภัยคุกคามในเรื่องการเคลื่อนย้ายแรงงานที่มีฝีมือและทักษะไปสู่ประเทศที่มีผลตอบแทนสูงกว่า ขณะเดียวกันการแพร่ขยายของข้อมูลข่าวสารที่ไร้พรมแดนทำให้การ

ดูแลและป้องกันเด็กและวัยรุ่นจากค่านิยมที่ไม่พึงประสงค์เป็นไปอย่างลำบากมากขึ้น ตลอดจนปัญหาการก่อการร้าย การระบาดของโรคพันธุกรรมใหม่ๆ และการค้ายาเสพติดในหลากหลายรูปแบบ

1.4 การเปลี่ยนแปลงด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวนประชากรในโลกที่มากขึ้น ได้สร้างแรงกดดันต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของโลกให้เสื่อมโทรมลงส่งผลกระทบต่อความแปรปรวนของสภาพภูมิอากาศ และการเกิดภัยธรรมชาติบ่อยครั้งขึ้นรวมทั้งการเกิดและแพร่เชื้อโรคที่มีรหัสพันธุกรรมใหม่ๆ นอกจากนั้น การกีดกันทางการค้าที่เชื่อมโยงกับประเด็นด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมก็มีมากขึ้น ประเทศไทยจึงต้องยกระดับมาตรฐานการจัดการสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้นกว่าเดิม โดยปกป้องฐานทรัพยากรเพื่อรักษาความสมดุลยั่งยืนของระบบนิเวศนี้ด้วยการพัฒนาระบบบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติให้มีประสิทธิภาพสูงสุดภายใต้กระบวนการมีส่วนร่วม และปรับรูปแบบการผลิตสินค้าและบริการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ขณะเดียวกันต้องเพิ่มประสิทธิภาพการใช้พลังงานและพัฒนาพลังงานทางเลือก เพื่อรองรับความต้องการใช้พลังงานในประเทศ

1.5 การเคลื่อนย้ายของคนอย่างเสรี ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการขนส่งและกระแสโลกาภิวัตน์ส่งผลให้มีการเดินทาง ทั้งเพื่อการท่องเที่ยวและการทำธุรกิจในที่ต่าง ๆ ทั่วโลกมากขึ้น รวมทั้งสังคมและเศรษฐกิจฐานความรู้ ทำให้ประเทศต่างๆตระหนักถึงความสำคัญของบุคลากรที่มีองค์ความรู้สูงต่อขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ ในขณะที่กฎ ระเบียบ ที่เกี่ยวกับการรวมตัวของกลุ่มเศรษฐกิจ มุ่งสู่การส่งเสริมให้มีการเคลื่อนย้ายแรงงาน และผู้ประกอบการเพื่อไปทำงานในต่างประเทศได้สะดวกขึ้น ดังนั้น ประเทศไทยจึงต้องคำนึงถึงมาตรการทั้งด้านการส่งเสริมคนไปทำงานต่างประเทศ การดึงดูดคนต่างชาติเข้ามาทำงานในประเทศ และมาตรการรองรับผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น โดยเฉพาะปัญหาที่จะมีผลกระทบต่อความมั่นคงของคน ในเชิงสุขภาพและความปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สินภายใต้บริบทการเปลี่ยนแปลงที่ประเทศไทยต้องเผชิญในอนาคต การทบทวนสถานะของประเทศในด้านสังคม เศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการบริหารจัดการประเทศ แสดงว่าประเทศไทยมีโอกาสการปรับตัว และได้รับประโยชน์จากกระแสโลกาภิวัตน์แต่ยังต้องพัฒนาโครงสร้างทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองในหลายประการเพื่อให้คนไทยอยู่ดีมีสุข เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทการเปลี่ยนแปลงที่ประเทศไทยจะต้องปรับตัวในอนาคต และเพื่อก้าวไปสู่วิสัยทัศน์การพัฒนาประเทศที่พึงปรารถนาในระยะยาว การพัฒนาในระยะ 5 ปี ของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 จึงได้กำหนดเป้าหมายหลักของการพัฒนาไว้ ดังนี้

1. เป้าหมายการพัฒนาคุณภาพคน ให้คนไทยทุกคนได้รับการพัฒนาทั้งทางร่างกาย จิตใจ ความรู้ ความสามารถ ทักษะการประกอบอาชีพ และมีความมั่นคงในการดำรงชีวิตครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมายเพื่อเสริมสร้างศักยภาพให้กับตนเองที่จะนำไปสู่ความเข้มแข็งของครอบครัว ชุมชน

และสังคมไทย โดยเพิ่มจำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยของคนไทยเป็น 10 ปี พัฒนากำลังแรงงานระดับกลางที่มีคุณภาพเพิ่มเป็นร้อยละ 60 ของกำลังแรงงานทั้งหมด โดยรายได้เฉลี่ยของแรงงานเพิ่มขึ้นร้อยละ 4.5 และเพิ่มสัดส่วนนักวิจัยเป็น 10 คน ต่อประชากร 10,000 คน พร้อมทั้งกำหนดให้อายุคาดเฉลี่ยของคนไทยสูงขึ้นเป็น 80 ปี ควบคู่กับการลดอัตราเพิ่มของการเจ็บป่วยด้วยโรคป้องกันได้ใน 5 อันดับแรก คือ หัวใจ ความดันโลหิตสูง เบาหวาน มะเร็ง และหลอดเลือดสมองและนำไปสู่การเพิ่มผลิตภาพแรงงาน และลดรายจ่ายด้านสุขภาพร้อยละ 10

2. เป้าหมายการพัฒนาชุมชนและแก้ปัญหาความยากจน พัฒนาให้ทุกชุมชนมีแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วม และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนำชุมชนไปใช้ประกอบการจัดสรรงบประมาณ ปัญหาอาชญากรรม ยาเสพติด โดยลดคดีอาชญากรรมลงร้อยละ 10 และขยายโอกาสการเข้าถึงแหล่งทุน การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และลดสัดส่วนผู้อยู่ใต้เส้นความยากจนลงเหลือร้อยละ 4 ภายในปี 2554

3. เป้าหมายด้านเศรษฐกิจ ปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้มีความสมดุล และยั่งยืนโดยให้สัดส่วนภาคเศรษฐกิจในประเทศต่อภาคการค้าระหว่างประเทศเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 75 ภายในปี 2554 ผลิตภาพการผลิตรวมเพิ่มขึ้นไม่ต่ำกว่าร้อยละ 3 ต่อปี อัตราเงินเฟ้อเฉลี่ยไม่เกินร้อยละ 4 ต่อปี สัดส่วนหนี้สาธารณะต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ ไม่เกินร้อยละ 50 ความยืดหยุ่นการใช้พลังงานเฉลี่ยไม่เกิน 1 : 1 ในระยะของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 สัดส่วนรายได้ของกลุ่มที่มีรายได้สูงร้อยละ 20 ระดับบนต่อรายได้ของกลุ่มที่มีรายได้น้อยร้อยละ 20 ระดับล่าง ไม่เกินร้อยละ 10 ภายในปี 2554 และสัดส่วนผลผลิตของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศเป็นร้อยละ 40 ภายในปี 2554

4. เป้าหมายการสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม รักษาความอุดมสมบูรณ์ของฐานทรัพยากรและความหลากหลายทางชีวภาพ โดยให้มีพื้นที่ป่าไม้ไว้ไม่น้อยกว่าร้อยละ 33 และต้องเป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ไม่น้อยกว่าร้อยละ 18 ของพื้นที่ประเทศ รักษาความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศในเขตพื้นที่ชายฝั่งและพื้นที่ชีวมณฑล รักษาพื้นที่ทำการเกษตรในเขตชลประทานไว้ไม่น้อยกว่า 31 ล้านไร่ และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้อยู่ในระดับที่เหมาะสมต่อการดำรงคุณภาพชีวิตที่ดี และไม่เป็นภัยคุกคามต่อระบบนิเวศ โดยรักษาคุณภาพของแหล่งน้ำอยู่ในเกณฑ์ตั้งแต่ระดับพอใช้ขึ้นไป มีสัดส่วนไม่น้อยกว่าร้อยละ 85 คุณภาพอากาศอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน โดยเฉพาะฝุ่นละอองขนาดเล็ก (PM₁₀) ต้องมีค่าเฉลี่ย 24 ชั่วโมงไม่เกิน 120 มก./ลบ.ม. อัตราการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ต่อประชากรลดลงร้อยละ 5 จากปี 2545 คือไม่เกิน 3.5 ตัน/คน/ปี ควบคุมอัตราการผลิตขยะในเขตเมืองไม่ให้เกิน 1 กก./คน/วัน และจัดการของเสียอันตรายจากชุมชนให้ได้ไม่น้อยกว่าร้อยละ 30

5. เป้าหมายด้านธรรมาภิบาล มุ่งให้ธรรมาภิบาลของประเทศดีขึ้น มีคะแนนภาพลักษณ์ของความโปร่งใสอยู่ที่ 5.0 ภายในปี 2554 ระบบราชการมีขนาดที่เหมาะสม และมีการดำเนินงานที่คุ้มค่า

เพิ่มขึ้น ลดกำลังคนภาครัฐกลางให้ได้ร้อยละ 10 ภายในปี 2554 ธรรมชาติในภาครัฐกิจเอกชนเพิ่มขึ้น ท้องถิ่นมีขีดความสามารถในการจัดเก็บรายได้และมีอิสระในการพึ่งตนเองมากขึ้น และภาคประชาชนมีความเข้มแข็ง รู้สิทธิ หน้าที่ และมีส่วนร่วมมากขึ้นในการตัดสินใจและรับผิดชอบในการบริหารจัดการประเทศ รวมทั้งมีการศึกษาวิจัย พัฒนาองค์ความรู้ในด้านวัฒนธรรมประชาธิปไตย วัฒนธรรมธรรมชาติ และวัฒนธรรมสันติวิธี จำนวนปีละไม่ต่ำกว่า 20 เรื่อง

สรุปการนำนโยบายไปปฏิบัติเป็นการดำเนินการ ทำให้สำเร็จ ทำให้เสร็จสมบูรณ์ตามที่ได้ตั้งเป้าหรือวัตถุประสงค์ไว้ ประเทศไทยยังคงต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในหลายบริบท ทั้งที่เป็นโอกาสและข้อจำกัดต่อการพัฒนาประเทศ จึงต้องมีการเตรียมความพร้อมของคนและระบบให้มีภูมิคุ้มกัน พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตต่อไป

นโยบายรัฐบาล (นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ)

รัฐบาลได้กำหนดนโยบายการบริหารราชการแผ่นดินที่สำคัญ โดยแบ่งการดำเนินการเป็น 2 ระยะ คือ ระยะเร่งด่วนที่จะเริ่มดำเนินการในปีแรก และระยะการบริหารราชการ 4 ปี ของรัฐบาลดังต่อไปนี้

นโยบายที่ 1 นโยบายเร่งด่วนที่จะเริ่มดำเนินการในปีแรก

นโยบายที่ 2 ความมั่นคงของรัฐ

นโยบายที่ 3 สังคมและคุณภาพชีวิต

นโยบายที่ 4 เศรษฐกิจ

นโยบายที่ 5 ที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

นโยบายที่ 6 วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี การวิจัย และนวัตกรรม

นโยบายที่ 7 การต่างประเทศและเศรษฐกิจระหว่างประเทศ

นโยบายที่ 8 การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี

นโยบายที่ 3 ด้านสังคมและคุณภาพชีวิต

รัฐบาลให้ความสำคัญแก่การให้หลักประกันขั้นพื้นฐานของบริการสาธารณะของรัฐ ภายใต้บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ การพัฒนาคน และสังคมให้มีคุณภาพ การมีสภาพแวดล้อมที่นำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความมั่นคงในชีวิต และประชาชนมีความสุข โดยจะดำเนินการ ดังนี้

1. นโยบายด้านการศึกษา

1.1 ยกระดับคุณภาพการศึกษาของคนไทยอย่างมีบูรณาการและสอดคล้องกันตั้งแต่ระดับปฐมวัยจนถึงอุดมศึกษาทั้งในและนอกระบบการศึกษา และสร้างระบบการเรียนรู้ตลอดชีวิต

1.2 พัฒนาหลักสูตร ปรับระบบการผลิตและพัฒนาครูให้มีคุณภาพและคุณธรรมอย่างทั่วถึง ต่อเนื่อง และก้าวทันการเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์

1.3 ส่งเสริมการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนการสอน และการเรียนรู้อย่างจริงจัง จัดให้มีการเข้าถึงระบบอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงอย่างกว้างขวาง พร้อมทั้งจัดหาอุปกรณ์เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อประกอบการเรียนการสอนให้โรงเรียนอย่างทั่วถึง

1.4 ดำเนินการให้บุคคลมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษา 12 ปีโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย รวมทั้งสนับสนุนผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพ หรืออยู่ในสภาวะยากลำบาก ให้ได้รับการศึกษา และเพิ่มโอกาสให้แก่เยาวชนในการศึกษาต่อผ่านกองทุนให้กู้ยืมที่ผูกพันกับรายได้ในอนาคต และเชื่อมโยงกับนโยบายการผลิตบัณฑิต เพื่อตอบสนองความต้องการบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถของประเทศ รวมทั้งต่อ ยอดให้ทุนการศึกษาทั้งในและต่างประเทศ

1.5 สนับสนุนการผลิตและพัฒนากำลังคนให้สอดคล้องการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างภาคการผลิตและบริการ และเร่งผลิตกำลังคนระดับอาชีวศึกษาให้มีคุณภาพเพื่อสนับสนุนความสามารถในการแข่งขันของประเทศในสาขาต่าง ๆ เช่น ปิโตรเคมี ซอฟต์แวร์ อาหาร สิ่งทอ บริการสุขภาพและการท่องเที่ยว และการบริหารจัดการขนส่งสินค้าและบริการ เป็นต้น ด้วยความร่วมมือระหว่างสถานประกอบการ สถาบันการศึกษา และสถาบันเฉพาะทาง ตลอดจนให้มีการรับรองคุณวุฒิวิชาชีพตามมาตรฐานสากล

1.6 ขยายบทบาทของระบบการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ผ่านองค์กรต่าง ๆ เช่น สำนักงานบริหารจัดการองค์ความรู้ ระบบห้องสมุดสมัยใหม่ หรืออุทยานการเรียนรู้ พิพิธภัณฑ์เพื่อการเรียนรู้แห่งชาติ ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ ศูนย์พัฒนาด้านกีฬา ดนตรี ศิลปะ ศูนย์บำบัดและพัฒนาศักยภาพของบุคคลออทิสติก เด็กสมาธิสั้น และผู้ด้อยโอกาสอื่น ๆ ศูนย์การเรียนรู้ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

2. นโยบายด้านแรงงาน

2.1 เร่งฝึกอบรมและพัฒนาคนที่ทำงานแล้วและคนที่ถูกเลิกจ้าง เพื่อเพิ่มโอกาสการเข้าสู่ภาคการผลิตและบริการที่มีระดับเทคโนโลยีที่สูงขึ้น

2.2 จัดให้มีระบบเตือนภัยและติดตามสถานการณ์ที่มีผลกระทบต่อการจ้างงาน การเลิกจ้างอื่นเนื่องจากการปรับเปลี่ยนโครงสร้างเศรษฐกิจ พร้อมทั้งจัดให้มีการจ้างงานใหม่โดยเร็ว

2.3 การคุ้มครองแรงงานตามมาตรฐานแรงงานไทย ซึ่งให้ความสำคัญแก่ความปลอดภัยในการทำงานและสวัสดิการแรงงาน พร้อมทั้งจัดระบบการคุ้มครองแก่แรงงานนอกระบบให้ครอบคลุมมากขึ้น

3. นโยบายด้านการพัฒนาสุขภาพของประชาชน

3.1 เพิ่มคุณภาพของระบบหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าและให้ประชาชนเข้าถึงบริการได้อย่างไม่เป็นอุปสรรค พร้อมทั้งปฏิรูประบบบริหารจัดการสาธารณสุขให้มีประสิทธิภาพทั่วถึงและครบวงจร ทั้งการรักษาพยาบาล การฟื้นฟูสุขภาพ การป้องกันโรค และการส่งเสริมสุขภาพ

3.2 จัดให้มีมาตรการลดปัจจัยเสี่ยงที่มีผลต่อสุขภาพและภาวะทุพโภชนาการที่นำไปสู่การเจ็บป่วยเรื้อรัง เช่น โรคมะเร็ง หัวใจ เบาหวาน ความดันโลหิต และอุบัติเหตุจากการจราจร พร้อมทั้งนำมาตรการภาษีการบริโภคสินค้าที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพมาใช้กระตุ้น การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมบุคคลให้ลด ละ และเลิก พฤติกรรมเสี่ยงต่อสุขภาพ

3.3 ดำเนินการระบบเฝ้าระวังป้องกันและควบคุมโรคเชิงรุก เพื่อป้องกันปัญหาการป่วยและตายด้วยโรคอุบัติใหม่และระบาดซ้ำในคน พร้อมทั้งสร้างขีดความสามารถในการเฝ้าระวังวินิจฉัย และดูแลรักษาพยาบาลอย่างเป็นระบบที่ประสานเชื่อมโยงทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

3.4 เพิ่มแรงจูงใจและขยายงานอาสาสมัครสาธารณสุข เพื่อเป็นกำลังสำคัญให้ชุมชนในการดูแลเด็ก ผู้สูงอายุ คนพิการ การดูแลผู้ป่วยในโรงพยาบาลและการเฝ้าระวังโรคในชุมชน รวมทั้งเชื่อมโยงการดำเนินงานร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

3.5 ส่งเสริมให้ประชาชนทุกระดับมีโอกาสออกกำลังกายและเล่นกีฬา เพื่อส่งเสริมสุขภาพและพละานามัยที่ดี รวมทั้งพัฒนาทักษะทางด้านกีฬาสู่ความเป็นเลิศที่จะนำชื่อเสียงมาสู่ประเทศชาติ สร้างนิสัยรักการกีฬาและใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์เพื่อหลีกเลี่ยงการหมกมุ่นและมั่วสุมกับอบายมุขและยาเสพติด

4. นโยบายด้านศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม

4.1 อุปถัมภ์ ค้ำครอง และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาและศาสนาอื่น ๆ เพื่อให้มีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังให้ประชาชนเข้าใจ และนำหลักธรรมของศาสนาไปใช้ในการเสริมสร้างคุณธรรมและพัฒนาคุณภาพชีวิต

4.2 ฟื้นฟูและสืบสานคุณค่าความหลากหลายของวัฒนธรรมไทย ทั้งที่เป็นวิถีชีวิต ประเพณี ค่านิยมที่ดีงาม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการดูแลรักษาแหล่งอุทยานประวัติศาสตร์ โบราณสถาน พิพิธภัณฑสถานต่าง ๆ เพื่อการศึกษาเรียนรู้และใช้ประโยชน์ในการเพิ่มมูลค่าผลผลิตบนพื้นฐาน ความรู้และความ เป็นไทย รวมทั้งส่งเสริมและพัฒนาโบราณสถานให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมระดับโลก

4.3 พัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมและการนันทนาการ เพื่อส่งเสริมให้ วัยรุ่นไทย เกิดการเรียนรู้ที่ถูกต้อง ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ มีคุณธรรมเอื้ออาทรต่อผู้อื่น และเกิดการเรียนรู้ ศิลปะอย่างสร้างสรรค์ เข้าใจถึงคุณค่า ชาบซึ่งในความสุนทรีย์ของศิลปะ

4.4 ขยายบทบาทสหภาพวัฒนธรรมทุกจังหวัดให้เป็นกลไกเฝ้าระวังทางวัฒนธรรมที่ครอบคลุมทั้งวิถีชีวิตและสื่อทุกประเภทที่มีผลกระทบต่อการเบี่ยงเบนทางวัฒนธรรม และพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน พร้อมทั้งจัดสื่อที่เป็นภัยต่อสังคม ขยายสื่อดีเพื่อนำไปสู่การสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมอย่างเท่าทันสถานการณ์

5. นโยบายด้านความมั่นคงของชีวิตและสังคม

5.1 ประสานเชื่อมโยงการดำเนินงานและใช้ประโยชน์จากกองทุนต่าง ๆ เช่น กองทุนผู้สูงอายุ กองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ กองทุนพัฒนาชุมชน และกองทุนสนับสนุนการวิจัย เพื่อให้เป็นพลังร่วมในการสร้างสรรค์ และพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ที่มีประสิทธิภาพ

5.2 สร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยการพัฒนาให้มีความรู้และจริยธรรมเริ่มตั้งแต่เด็กแรกเกิดและเยาวชนทุกช่วงวัย โดยให้ความสำคัญแก่การสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม ครอบครัวที่อบอุ่น และสถานศึกษาที่เอาใจใส่ดูแลเด็กอย่างใกล้ชิดด้วยการปลูกฝังความรู้ที่ทันโลกและคุณค่าที่ดีของวัฒนธรรมไทยสร้างความเข้าใจให้แก่พ่อแม่ถึงวิธีการดูแลบุตรที่ถูกต้องตามระดับการพัฒนาของสมอง

5.3 สร้างหลักประกันความมั่นคงและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ให้เด็ก สตรี และคนพิการที่ด้อยโอกาส โดยจะจัดขบวนการค้ำมนุษย์ให้หมดสิ้นไป จัดการเลือกปฏิบัติและการละเมิดสิทธิเด็ก สตรีและคนพิการในทุกรูปแบบและอย่างเด็ดขาด รวมทั้งเสริมสร้างสวัสดิการทางสังคมแก่คนพิการและผู้ด้อยโอกาสอย่างเหมาะสม และส่งเสริมความรู้และอาชีพให้สตรีและคนพิการให้สามารถพึ่งพาตนเองได้

5.4 เตรียมความพร้อมให้แก่สังคมผู้สูงอายุ โดยยึดหลักการให้ผู้สูงอายุเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าของระบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ เป็นผู้สูงอายุที่มีสุขภาพดี ทั้งร่างกายและจิตใจ โดยสร้างหลักประกันด้านรายได้และระบบการออมในช่วงวัยทำงานที่เพียงพอสำหรับช่วงวัยชรา สร้างพฤติกรรมด้านสุขภาพที่เหมาะสมกับช่วงวัย สนับสนุนครอบครัวให้เข้มแข็งสามารถดูแลสมาชิกได้อย่างมีคุณภาพ ขยายฐานการให้เบี้ยยังชีพแก่คนชราที่ไม่มีรายได้ และส่งเสริมการใช้ประโยชน์ของผู้สูงอายุในกระบวนการพัฒนาประเทศโดยระบบคลังสมอง

5.5 สร้างสภาพแวดล้อมที่น่าอยู่ในสังคมเมือง โดยมีการวางผังเมืองอย่างเป็นระบบควบคู่กับการบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความปลอดภัยสาธารณะและสิ่งแวดล้อมอย่างเคร่งครัด รวมทั้งจัดให้มีบริการขั้นพื้นฐานอย่างเหมาะสม มีโรงเรียนใกล้บ้าน มีการสื่อสารคมนาคมที่มีประสิทธิภาพ และมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

สรุปการกำหนดนโยบายการบริหารราชการแผ่นดินของรัฐบาลชุดปัจจุบันเป็นการวางแผนอนาคตให้กับประชาชน มุ่งหวังเพื่อให้ประชาชนมีความสุข มีความสำเร็จในชีวิต ได้รับการ

พัฒนาทั้งในด้านคุณภาพชีวิต ได้รับการช่วยเหลือในทุก ๆ ด้านจากรัฐบาลเพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระให้กับประชาชนในชาติและวางรากฐานให้กับประชาชนตั้งแต่วัยเด็กจนให้โตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพและพัฒนาประเทศให้มั่นคงและมีความสุขได้

ข้อมูลพื้นฐานอำเภอท่าแซะ จังหวัดชุมพร

อำเภอท่าแซะเป็นอำเภอชายแดนไทย - เมียนมาร์ ตั้งอยู่ทางตอนเหนือของจังหวัดชุมพร ห่างจากกรุงเทพมหานครมาทางใต้ 476 กิโลเมตร โดยที่ว่าการอำเภอท่าแซะ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของถนนเพชรเกษม ระหว่างกิโลเมตรที่ 476 - 477 อยู่ห่างจากถนนเพชรเกษมประมาณ 3 กิโลเมตร ห่างจากจังหวัดชุมพร 32 กิโลเมตร ภูมิประเทศโดยทั่วไปส่วนใหญ่เป็นภูเขา ในตอนเหนือเป็นที่ราบระหว่างหุบเขาและค่อยลาดต่ำเป็นที่ราบลุ่ม ตอนใต้เป็นที่ราบลุ่มเหมาะแก่การเพาะปลูก ทิศตะวันตกเป็นทิวเขาสลับซับซ้อนและเป็นแนวพรมแดนระหว่างประเทศ มีแม่น้ำลำคลองไหลผ่านหลายสายที่สำคัญ ได้แก่ คลองท่าแซะ ซึ่งมีต้นน้ำเกิดจากเขากระโหลก อ่าบบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยไหลผ่านพื้นที่อำเภอท่าแซะในตำบลสองพี่น้อง สลุย หงษ์เจริญ ทรัพย์อนันต์ คูริง ท่าแซะ และนากระตาม และคลองรับร่อ มีต้นน้ำเกิดจากเทือกเขาตะนาวศรีทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ผ่านลงมาสู่ที่ราบลุ่มทางตอนใต้พื้นที่อำเภอท่าแซะในตำบลรับร่อและท่าข้าม ไหลมาบรรจบรวมกับคลองท่าแซะที่ตำบลนากระตาม รวมเป็นแม่น้ำท่าตะเภา ไหลลงสู่อ่าวไทยในเขตอำเภอเมือง จังหวัดชุมพร พื้นที่และการใช้ประโยชน์ทางทิศตะวันตกตามแนวชายแดนเป็นที่ภูเขาสูง ราษฎรใช้เป็นพื้นที่ปลูกกาแฟ ส่วนที่ราบใช้ทำสวนปาล์มน้ำมัน สวนยางพารา สำหรับที่ราบลุ่มทางตอนใต้ใช้ทำนา อำเภอท่าแซะมีเนื้อที่ประมาณ 1,531,218 ตารางกิโลเมตร หรือเนื้อที่ประมาณ 957,011.25 ไร่

ลักษณะภูมิอากาศ

สภาพอากาศในอำเภอท่าแซะมี 2 ฤดู คือฤดูร้อนและฤดูฝน ซึ่งในฤดูฝนจะมีฝนตกชุกติดต่อกันเกือบตลอดปี ประมาณ 7 - 8 เดือน เริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคม - ธันวาคม นอกจากนั้น จะเป็นฤดูร้อนในช่วงเวลาอันสั้น ๆ ทั้งนี้ เนื่องจากอิทธิพลของลมมรสุมที่พัดผ่าน 2 ชนิด คือ ลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ และลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้

อาณาเขตติดต่อใกล้เคียง

อำเภอท่าแซะมีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียงคือ

ทิศเหนือ ติดต่อ อ่าบบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์และอำเภอปะทิว
จังหวัดชุมพร

ทิศใต้ ติดต่อ อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ อำเภอกะบุรี จังหวัดระนองและประเทศเมียนมาร์

ประชากร / อาชีพ

อำเภอท่าแซะ มีประชากรทั้งสิ้น 76,877 คน แยกเป็นชาย 38,720 คน หญิง 38,157 คน จำนวนครัวเรือน 25,611 ครัวเรือน 116 หมู่บ้าน ความหนาแน่นของประชากรต่อพื้นที่ 49 คน/ตารางกิโลเมตร ประชากรในอำเภอท่าแซะส่วนใหญ่เป็นชาวพื้นเมืองเดิมแต่ยังมีประชากรส่วนหนึ่ง ซึ่งได้อพยพมาจากหลายจังหวัดของทุกภาค เพื่อมาทำการเกษตร อาชีพเกษตรส่วนใหญ่ทำสวนปาล์มน้ำมัน สวนยางพารา สวนกาแฟ

ตารางที่ 2.1 จำนวนประชากรของอำเภอท่าแซะ

ตำบล	จำนวนครอบครัว (ครัวเรือน)	จำนวนประชากร (คน)		
		ชาย	หญิง	รวม
ตำบลท่าแซะ	2,403	3,628	3,843	7,471
ตำบลคูริง	1,088	1,784	1,711	3,495
ตำบลสลุย	2,447	3,891	3,900	7,791
ตำบลนากระตาม	1,499	2,367	2,640	5,007
ตำบลรับร่อ	6,629	9,207	8,503	17,710
ตำบลท่าข้าม	2,382	3,464	3,433	6,897
ตำบลหงษ์เจริญ	3,642	5,742	5,616	11,358
ตำบลหินแก้ว	1,551	2,330	2,244	4,574
ตำบลทรัพย์อ่อนนัต์	1,476	1,908	2,032	3,940
ตำบลสองพี่น้อง	2,494	4,399	4,235	8,634
รวม	25,611	38,720	38,157	76,877

(สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง, 2553)

การปกครองส่วนภูมิภาค

อำเภอท่าแซะ แบ่งเขตการปกครองตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พุทธศักราช 2457 ออกเป็นตำบล 10 ตำบล 116 หมู่บ้าน โดยแยกเป็นหมู่บ้าน ตำบล รายละเอียดดังนี้

ตำบลท่าแซะ 18 หมู่บ้าน ตำบลนากระตาม 11 หมู่บ้าน

ตำบลท่าข้าม	15 หมู่บ้าน	ตำบลรับร่อ	23 หมู่บ้าน
ตำบลหินแก้ว	6 หมู่บ้าน	ตำบลทรัพย์อนันต์	7 หมู่บ้าน
ตำบลคูริง	7 หมู่บ้าน	ตำบลหงษ์เจริญ	14 หมู่บ้าน
ตำบลสลุย	8 หมู่บ้าน	ตำบลสองพี่น้อง	7 หมู่บ้าน

การปกครองส่วนท้องถิ่น

ส่วนท้องถิ่น แบ่งเป็นการปกครองส่วนท้องถิ่น 2 รูปแบบ คือ

เทศบาลตำบล 2 แห่ง ได้แก่

1. เทศบาลตำบลท่าแซะ
2. เทศบาลตำบลเนินสันติ

ชุมชน 9 ชุมชน ได้แก่

1. ชุมชนบ้านแหลมยาง
2. ชุมชนบ้านโตนดการ้อง
3. ชุมชนบ้านยางหม้อ
4. ชุมชนบ้านนาสร้าง
5. ชุมชนบ้านท่าแซะ
6. ชุมชนเขาน้อย
7. ชุมชนเนินสันติ
8. ชุมชนคอนยาง
9. ชุมชนห้วยจก

องค์การบริหารส่วนตำบล 10 แห่ง คือ

1. องค์การบริหารส่วนตำบลท่าแซะ
2. องค์การบริหารส่วนตำบลนากระตาม
3. องค์การบริหารส่วนตำบลท่าข้าม
4. องค์การบริหารส่วนตำบลรับร่อ
5. องค์การบริหารส่วนตำบลหินแก้ว
6. องค์การบริหารส่วนตำบลคูริง
7. องค์การบริหารส่วนตำบลทรัพย์อนันต์
8. องค์การบริหารส่วนตำบลสองพี่น้อง
9. องค์การบริหารส่วนตำบลสลุย
10. องค์การบริหารส่วนตำบลหงษ์เจริญ

ดังนั้น ผู้เขียนจึงมีความสนใจที่จะศึกษาคุณภาพชีวิตของประชาชนตำบลท่าแซะ อำเภอท่าแซะ จังหวัดชุมพร เนื่องจากผู้เขียนเป็นคนในพื้นที่อำเภอท่าแซะ และเป็นข้าราชการฝ่ายปกครอง จึงมีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดียิ่งขึ้น ตามคำขวัญของกรมการปกครองที่ว่า “บำบัดทุกข์ บำรุงสุข”

ความเชื่อ ประเพณี ตำนาน และพิธีกรรม

ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมของอำเภอท่าแซะที่สำคัญ คือ งานประเพณีขึ้นถ้ำรับร่อ งานประเพณีเปลี่ยนดวงจักรหลวงปู่เปี้ยก (ช่วงเทศกาลสงกรานต์) งานประเพณีตรุษไทย

งานประเพณีขึ้นถ้ำรับร่อ กำหนดจัดงานวันแรม 14 ค่ำ เดือน 5 ซึ่งเป็นวันจันทรุปราคา หรือที่เรียกว่า วันตรุษจันทรุปราคา หากได้ทำบุญปิดทองพระหลักเมืองถือว่าได้กุศลอย่างใหญ่หลวง และได้แก้บนปีด้วยการปิดทองจุดลูกประทัด เพื่อขอบคุณพระหลักเมืองที่ได้คุ้มครองอำเภวยพรให้

ประชาชนได้อยู่อย่างมีความสุข รักษาตนให้รอดพ้นจากภัยอันตรายทั้งปวงมาได้ครบหนึ่งปีของทุกปี ณ วัดเทพเจริญ (วัดถ้ำรับร่อ) เป็นการรวมญาติชาวบ้านของท้องถิ่นที่ไปทำงานและอาศัยอยู่ที่อื่นได้กลับมาเยี่ยมบ้านมาปิดทองพระคู่บ้าน คู่เมือง เพื่อสร้างกุศลร่วมกันภายในครอบครัว และเพื่อเริ่มต้นชีวิตใหม่กับปีใหม่ของชาวบ้านเป็นการสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมความเชื่อสืบทอดสู่คนรุ่นใหม่โดยมีกิจกรรม ดังนี้

1. การแห่ผ้าครอบหลวงพ่อหลักเมือง (พระพุทธรูปหลักเมือง)
2. ปิดทองพระพุทธรูปหลักเมือง
3. การแสดงมโหรีสพต่างๆ
4. การขึ้นถ้ำรับร่อ ในคืนแรม 13 ค่ำ เดือน 5 บริเวณวัดถ้ำรับร่อมีมหรสพแสดงหลายอย่าง

หลังจากงานประเพณีสนุกสนานและทำบุญจากถ้ำรับร่อแล้ว ชาวบ้านก็ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นแห่งการทำงานของปีใหม่ขึ้นต้นเดือนหก ฝนเริ่มโปรยปรายลงมาตามฤดูกาล เมื่อหมดงานแล้วชาวบ้านก็เริ่มทำที่หว่านกล้าลงมือทำไร่ ทำนาของปีต่อไป ประเพณีนี้ยังดำรงอยู่มิได้เสื่อมคลายหรือจืดจางไปกับกาลสมัยเลย

งานประเพณีตรุษไทย จัดขึ้น ณ วัดเทพประดิษฐาราม (วัดหนองเรือ) หมู่ที่ 14 ตำบลท่าข้าม อำเภอกำแพง โดยมียัตถุประสงค์เพื่อนุรักษ์ประเพณีเก่าแก่ของท้องถิ่นส่งเสริมและอนุรักษ์ประเพณีการตั้งคาย และส่งเสริมการเล่นกีฬาพื้นบ้านของท้องถิ่น

งานประเพณีเปลี่ยนสรวงจิวรหลวงปู่เปี้ยก (ช่วงเทศกาลสงกรานต์) เป็นประเพณีที่ชาวอำเภอกำแพงได้กำหนดขึ้นเพื่อเปลี่ยนสรวงจิวรให้แก่หลวงปู่เปี้ยก ปทุม เนื่องจากสรีระของท่านไม่เนาเปื่อยเก็บรักษาไว้ ณ วัดนาสร้าง อำเภอกำแพง จังหวัดชุมพร และทางวัดได้ทำพิธีเปลี่ยนสรวงจิวรในวันที่ 13 เมษายน ของทุกปี

ตำนานสลูและบ้านวังครก ตำบลนี้มีอาณาเขตติดต่อกับเขตแดนประเทศพม่า มีช่องทางเดินถึงกันได้เรียกว่า ช่องทัพ-ตันไทร เป็นสถานที่พักแรกของทหารไทยที่ไปรักษาเขตแดนก่อนที่ทหารจะไปพักต้องมีการเตรียมเสบียงอาหารและตั้งเงี้ยวไว้ระหว่างทาง และได้จัดเกณฑ์ชาวบ้านมาค้าข้าวไว้รับเลี้ยงทหารไทย ชาวบ้านก็นำครกตำข้าวซึ่งทำด้วยไม้เป็นจำนวนร้อย ๆ มาช่วยตำข้าว วันหนึ่งขณะที่ชาวบ้านกำลังตำข้าวกันอยู่นั้น ทหารรักษาด่านทัพตันไทรได้ขี่ม้าเร็วมาบอกว่า ทหารพม่าจำนวนมากยกทัพมา ชาวบ้านก็ตกใจแตกตื่นวิ่งหนีทิ้งซากตำข้าวจำนวนมากไว้บริเวณนั้น สากที่ทิ้งไว้เกลื่อนกลาดนี้ภาษาชาวบ้านเรียกกันว่า สาก-ลุย หมายถึงสากจำนวนมาก พื้นที่ในบริเวณดังกล่าวได้ตั้งเป็นศูนย์หมู่บ้านเรียกว่า หมู่บ้านสากลุย ต่อมาชาวบ้านเรียกเพี้ยนเป็น สลุย จึงได้ชื่อตำบลสลู มาจนทุกวันนี้

ส่วนครกตำข้าวผู้เป็นหัวหน้าหมู่บ้านลงความเห็นว่ ถ้าทิ้งไว้ที่นั่นน่าจะเป็นประโยชน์แก่ข้าศึก จึงช่วยนำครกเหล่านั้นไปทิ้งในลำคลองท่าแซะ ครกลอยเรื่อยไปตามลำคลองจนถึงวังน้ำวนแห่งหนึ่งก็ลอยวนเวียนอยู่ในวังนั้นไม่สามารถจะลอยพ้นได้ วังนี้ชาวบ้านเรียกว่า วังครก ตลอดมาจนทุกวันนี้ ซึ่งอยู่ในหมู่ที่ 9 ตำบลนากระตาม อำเภอท่าแซะ จังหวัดชุมพร

สถานที่สำคัญ

ศาลพ่อตาหินช้าง ตั้งอยู่หมู่ที่ 2 ตำบลสลุย อำเภอท่าแซะ อูริมเชิงเขา ดิถนินเพชรเกษมระหว่างหลักกิโลเมตรที่ 453 - 454 ศาลพ่อตาหินช้าง เป็นศาลที่ประดิษฐานเทวรูปอันศักดิ์สิทธิ์ เป็นที่เคารพสักการะของประชาชนทั่วไปที่สัญจรผ่านไปมาโดยเฉพาะผู้ขับขีรถบรรทุก และรถโดยสาร เพื่อขอพรต่าง ๆ และเพื่อให้เดินทางถึงจุดหมายปลายทางด้วยความปลอดภัย

วนอุทยานน้ำตกกะเปาะ ตั้งอยู่หมู่ที่ 2 ตำบลหงษ์เจริญ อยู่ระหว่างหลักกิโลเมตรที่ 466 - 468 ถนนเพชรเกษม ห่างจากที่ว่าการอำเภอท่าแซะ ประมาณ 13 กิโลเมตร หรือประมาณ 40 กิโลเมตร ก่อนถึงตัวเมืองชุมพร วนอุทยานแห่งนี้ มีเนื้อที่ประมาณ 7,000 ไร่ ภายในอุทยานจะมีน้ำตกขนาดเล็กเรียกว่า “น้ำตกกะเปาะ” ที่มีน้ำไหลตลอดปี มีแอ่งน้ำและสวนป่าที่ร่มรื่น ซึ่งมีพันธุ์ไม้หลากหลายชนิด เป็นที่อยู่อาศัยของนกและสัตว์ป่าบางประเภท สร้างสีสันให้กับวนอุทยานแห่งนี้เป็นอย่างดี เหมาะแก่การพักผ่อนหย่อนใจในช่วงวันหยุด สำหรับผู้รักธรรมชาติโดยแท้

โบราณสถานถ้ำรับร่อ ตั้งอยู่ที่วัดเทพเจริญ หมู่ที่ 4 ห่างจากทางแยกเข้าตัวจังหวัดชุมพรไปทางอำเภอท่าแซะ 9 กิโลเมตร จากนั้นเลี้ยวซ้ายไปตามถนนลาดยาง ตำบลท่าข้ามอีก 5 กิโลเมตร สิ่งที่สำคัญของสถานที่แห่งนี้ คือ 1. ภูเขารับร่อ 2. ถ้ำพระ 3. ถ้ำอ้ายเตย 4. พระพุทธรูปพ่อบุหลักเมือง 5. ภาพเขียนบนผนังถ้ำอ้ายเตย 6. รอยพระพุทธรูปจำลอง ซึ่งทำจากหินทรายสีแดง

สภาพทั่วไปภายในถ้ำรับร่อจะมีหินงอกหินย้อยสวยงามโดยเฉพาะเมื่อต้องแสงตะวัน มีถ้ำที่สำคัญอยู่ 4 ถ้ำ คือ ถ้ำไทร ถ้ำพระ ถ้ำเพชร และถ้ำอ้ายเตย ถ้ำพระ เป็นที่ประดิษฐาน พระพุทธรูปเก่าแก่ขนาดใหญ่ เป็นพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมือง เรียกว่า “พ่อบุหลักเมือง” นอกจากนี้ ยังมีพระพุทธรูปปางต่าง ๆ สมัยต่าง ๆ ทั้งที่เป็นทองสัมฤทธิ์และปูนปั้น 200 องค์ ส่วนถ้ำอ้ายเตย เล่ากันว่า มีการซ่อนสมบัติเงินทองต่างๆ ไว้มากมายในถ้ำนี้ มีภาพเขียนลงสีไว้ที่ผนังถ้ำ เป็นภาพปริศนาฝ่าสมบัติ ซึ่งเรียกกันว่า “ไอ้เตย” จะลบเท่าใดก็ไม่หมด มีคำปริศนาหลายแห่งว่า “ไอ้เตย ไอ้เตย เอาลูกใส่ปล เอาดินคาในน้ำมันสองขวด ค่อยนวดค่อยไป ผู้ใดคิดได้ อยู่ได้อ้ายเตย” มีผู้เชื่อตามลายแทงมาตามหาสมบัติในถ้ำหลายครั้ง ปรากฏว่ายังไม่มีผู้ใดได้ไป เพราะเมื่อมาโมยขุดก็มักจะเกิดเหตุอัศจรรย์ โดยถูกงูขาวใหญ่ไล่กัดบ้าง ถูกเสียงลึกลับไล่ตะเพิดบ้าง

ส่วนด้านล่าง มีศาลาเป็นที่ประดิษฐานศพของพระครูเทพสิทธิอาจารย์ (หลวงปู่ไธย) อดีตเจ้าคณะอำเภอภักดีมงคล อำเภอท่าชะ และอดีตเจ้าอาวาสวัดเทพเจริญ โดยศพไม่นำเปื่อยใส่โลงแก้วไว้เป็นที่เคารพสักการะของคนทั่วไป

นอกจากนี้แล้ว ภายในบริเวณวัดแห่งนี้ เป็นที่ตั้งของพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นวัดเทพเจริญ ซึ่งได้จัดแสดงโบราณวัตถุต่าง ๆ ศิลปวัตถุ พระพุทธรูปสมัยต่าง ๆ สิ่งของเครื่องใช้ของประชาชนในสมัยก่อนและภาชนะถ้วยชามในสมัยโบราณอายุหลายร้อยปี จำนวนมากมายหลายร้อยชิ้น

ถ้ารับรื้อ ได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานตามประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 53 ตอนที่ 34 ลงวันที่ 27 กันยายน 2475

วัดนาสร้าง ตั้งอยู่ริมแม่น้ำท่าชะ ตำบลท่าชะ ห่างจากอำเภอไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือประมาณ 2 กิโลเมตร บริเวณวัดมีอุโบสถเก่าแก่ รวมทั้งพระพุทธรูปปางต่าง ๆ มากมายเรียงรายอยู่โดยรอบวัด ที่สะดุดตา คือ พระนอนเป็นพระพุทธรูปปางพุทธปฏิหาร์ยาว 7 วา 2 สอก สร้างเมื่อ พ.ศ.2491 ท่านสามารถชมศิลปกรรมโบราณ ของพระพุทธรูปปางต่าง ๆ ได้ ณ วัดแห่งนี้

วนอุทยานเขาพัง ตั้งอยู่บริเวณรอยต่อระหว่างอำเภอเมืองชุมพรกับอำเภอท่าชะ ห่างจากตัวเมืองชุมพร ไปตามเส้นทางถนนเพชรเกษม ประมาณ 12 กิโลเมตร ภายในวนอุทยานร่มรื่นไปด้วยต้นไม้ขนาดใหญ่ ด้านหน้าเป็นชุ่มชื้นประดูวนอุทยาน และเป็นที่ตั้งของศาลเสด็จในกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ ด้านหลังเป็นภูเขาขนาดย่อม มีเนื้อที่ประมาณ 800 ไร่ อยู่ระหว่างการพัฒนาเป็นจุดชมวิว และเป็นที่ตั้งของสถานีโทรทัศน์สีกองทัพบกช่อง 7 สามารถเดินทางขึ้นไปชมวิวนกเขา โดยสามารถนำรถขึ้นไปทางด้านหลังภูเขา โดยใช้เวลาเดินทางประมาณ 15 นาที การเดินทางต้องเป็นรถยนต์ขับเคลื่อน 4 ล้อหรือรถจักรยานยนต์วิบาก เนื่องจากทางมีความลื่นและลาดชัน หรือเดินเท้าขึ้นทางด้านหน้าของภูเขา เพื่อชมธรรมชาติระหว่างทางขึ้น ใช้เวลาเดินทางประมาณ 45 นาที เส้นทางเดินเท้าเป็นเส้นทางลัดขึ้นสู่ยอดเขา มีความลาดชันมาก

เนิน 491 เป็นชื่อเรียกพื้นที่รอยต่อระหว่างพรมแดนไทย และเมียนมาร์ ตั้งอยู่ในเขตตำบลรับรื้อ สถานที่แห่งนี้ได้กลายเป็นเอกลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ของอำเภอท่าชะ เมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2539 จากการที่รัฐบาลสหภาพเมียนมาร์ ส่งกำลังทหารเข้ายึดพื้นที่บริเวณรอบเนิน 491 อันเป็นการละเมิดอธิปไตยของประเทศไทย ต่อมารัฐบาลไทยได้ใช้ยุทธวิธีทางการทูตเจรจากองทหารสหภาพเมียนมาร์ถอนกำลังออกไป อำเภอท่าชะ จึงได้พัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวในฐานะที่เป็นจุดเชื่อมชายแดน

ศาลาทรงงานสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ตั้งอยู่หมู่ที่ 4 ตำบลสองพี่น้อง เป็นอาคารไม้ชั้นเดียวทรงภูมิภาคทักษิณ สร้างเพื่อถวายสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในวโรกาสที่เสด็จมาประกอบพระราชกรณียกิจโครงการอนุรักษ์พันธุ์ไม้และพิพัฒน์

พันธุ์พืชตามพระราชดำริ ในบริเวณพื้นที่โดยรอบมีพันธุ์ไม้และไม้ดอกไม้ประดับที่สวยงาม และน่าศึกษาเป็นอย่างยิ่ง

ถ้ำพรหมมุนี ตั้งอยู่ ตำบลสลูย์ อำเภอท่าแซะ ระยะทางจากถนนเพชรเกษม ไปยังถ้ำพรหมมุนีประมาณ 7 กิโลเมตร ถ้ำแห่งนี้มีหลายคูหา คูหาแรกเป็นถ้ำพระ ซึ่งเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมของสำนักสงฆ์พรหมมุนี ภายในถ้ำมีร่องรอยของทางน้ำไหลผ่านภูเขา ซึ่งแสดงให้เห็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาตินับพันปี ถ้ำถัดไปเป็นถ้ำฤๅษีหรือถ้ำพรหมมุนี เป็นถ้ำที่กว้างมาก อากาศถ่ายเทได้ดี ภายในจะมีรูปปูนปั้นของฤๅษีประจำถ้ำ ซึ่งมีขนาดใหญ่ประมาณ 10 เท่าของคนทั่วไป ให้ประชาชนที่ขึ้นมายังถ้ำแห่งนี้ ได้สักการะบูชาและขอพร เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัว

น้ำตกทรายอ่อน เป็นน้ำตกที่ค้นพบใหม่ ตั้งอยู่บ้านหินเกาพัฒนา หมู่ที่ 17 ตำบลรับร่อ ห่างจากถนนเพชรเกษมประมาณ 40 กิโลเมตร เป็นน้ำตกขนาดเล็ก มีน้ำไหลตลอดปี ขณะนี้อยู่ระหว่างการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งหนึ่งของอำเภอท่าแซะ

สภาพทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม

1. การศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

การศึกษา อำเภอท่าแซะ มีสถานศึกษาทั้งหมด 51 แห่ง แยกเป็นสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชุมพร เขต 1 ดังนี้ 1) ระดับประถมศึกษา 42 แห่ง 2) ระดับมัธยมศึกษา 4 แห่ง 3) ระดับอาชีวศึกษา 1 แห่ง สถานศึกษา สังกัด สำนักงานตำรวจแห่งชาติ 2 แห่ง สถานศึกษา สังกัด สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน 2 แห่ง มีศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 21 แห่ง

การศาสนา ประชากรส่วนใหญ่ในอำเภอท่าแซะ นับถือศาสนาพุทธ ประมาณ 95.93% รองลงมาคือศาสนาอิสลาม ประมาณ 2.12 % และศาสนาคริสต์และศาสนาอื่น ประมาณ 1.95 % โดยมีศาสนสถานดังนี้ 1) วัด จำนวน 24 วัด 2) มัสยิด จำนวน 3 แห่ง 3) โบสถ์คริสต์ จำนวน 2 แห่ง

ด้านวัฒนธรรม อำเภอท่าแซะมีขนบธรรมเนียมประเพณีที่สำคัญ ได้แก่ ประเพณีขึ้นถ้ำรับร่อ ประเพณีสงกรานต์ วันสารทไทย ประเพณีตรุษไทย ประเพณีชักพระลากหัวเข้ เป็นต้น

2. การสาธารณสุข

อำเภอท่าแซะ มีสถานพยาบาล ดังนี้ 1) โรงพยาบาลชุมชน (ขนาด 30 เตียง) จำนวน 1 แห่ง 2) สถานีอนามัย จำนวน 16 แห่ง 3) ศูนย์สาธารณสุขมูลฐาน จำนวน 96 แห่ง 4) สถานที่พักฟื้นผู้ป่วยเอดส์ จำนวน 1 แห่ง (ที่พักสงฆ์ศิริวงศ์เทพวนาราม หมู่ที่ 10 ตำบลท่าข้าม อำเภอท่าแซะ)

3. ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

อำเภอท่าแซะ มีสถานีตำรวจภูธรอำเภอและตำบล เพื่อดูแลให้ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน จำนวน 3 แห่ง ดังนี้ 1) สถานีตำรวจภูธรอำเภอท่าแซะ 2) สถานีตำรวจภูธรตำบลสลูย์ 3) สถานีตำรวจภูธร (ย่อย) ตำบลนากระตาม 4) การเกษตรกรรม

ประชาชนส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพการเกษตรกรรม เช่น ทำสวน ทำนา ทำไร่ พื้นที่ทางการเกษตรของอำเภอท่าแซะ มีประมาณ 467,605 ไร่ โดยมีพืชเศรษฐกิจที่สำคัญ 4 ชนิด คือ ปาล์มน้ำมัน ยางพาราทุเรียน และกาแฟ ทั้งนี้ เนื่องจากดินในเขตอำเภอท่าแซะ มีลักษณะเป็นดินร่วนปนทราย จึงเหมาะแก่การเพาะปลูกเป็นอย่างยิ่ง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วาสนี พงศ์ชินฤทธิ์ (2540) ได้ทำการศึกษาเรื่อง คุณภาพชีวิตของประชาชนสองฝั่งคลองแสนแสบ ผลการศึกษาพบว่าประชาชนสองฝั่งคลองแสนแสบมีคุณภาพด้านการใช้สติปัญญาอยู่ในระดับสูง ด้านชีวิตครอบครัวและชีวิตการทำงานอยู่ในระดับค่อนข้างสูง ด้านสุขภาพอนามัย ด้านความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจและชีวิตในชุมชนในระดับปานกลาง ส่วนด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนสองฝั่งคลองแสนแสบ ได้แก่ อาชีพพฤติกรรมเสี่ยงด้านสุขภาพ อัตราการพึ่งพิง ขนาดของครัวเรือน ลักษณะชุมชนที่อยู่อาศัย และการอยู่ในชุมชนที่ได้รับการสนับสนุนจากองค์กรภายนอก ส่วนลักษณะผู้นำชุมชนไม่มีผลโดยตรงต่อคุณภาพชีวิต

ศักดิ์ชัย ทวีศักดิ์ (2529 อ้างถึงใน สายลดา ลดาวัลย์ ณ อยุธยา, 2542 : 22) ได้ศึกษาคุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ พบว่า องค์ประกอบสำคัญของคุณภาพชีวิตมีจำนวนทั้งสิ้น 17 ปัจจัย เรียงตามลำดับ ได้แก่ รายได้ ชีวิตครอบครัว ที่อยู่อาศัย การมีงานทำ สุขภาพพลานามัย อุปกรณ์เครื่องใช้ภายในบ้าน อุปกรณ์ในการประกอบอาชีพ การสาธารณสุข โภคอาหาร การศึกษา การมีคุณธรรม ความสัมพันธ์กับเพื่อนและสังคม ที่ดิน ประกอบอาชีพ การประหยัด การไม่มีหนี้สิน ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และการพักผ่อนหย่อนใจ

อุทุมพร จามรมาน (2530 อ้างถึงใน สายลดา ลดาวัลย์ ณ อยุธยา, 2542 : 22) ได้ศึกษาวิจัยคุณภาพชีวิตของคนกรุงเทพมหานคร โดยเก็บรวบรวมข้อมูลตัวแปรทั้งหมด 73 ตัวแปร ที่ครอบคลุมองค์ประกอบทั้ง 7 ด้าน คือ สภาพแวดล้อมทางกายภาพ สังคม และวัฒนธรรม เศรษฐกิจ สุขอนามัย จิตวิทยา บริการของรัฐและเอกชน และนันทนาการ ทำการวิเคราะห์องค์ประกอบ ผลการวิเคราะห์ได้องค์ประกอบทั้งหมด 10 ด้าน คือ ทศนคติต่อการมีชีวิตในกรุงเทพมหานคร ลักษณะความเป็นอยู่ การเป็นเจ้าของ อาชีพหลัก นันทนาการ บริการของรัฐ การถือครองบ้านและที่ดิน อาชีพรอง การแสวงหาความรู้ และสุขอนามัย โดยที่องค์ประกอบเหล่านี้สามารถอธิบายการผันแปรได้ร้อยละ 58.3 และคุณภาพชีวิตของคนกรุงเทพมหานครจะมีค่าเท่ากับ 13.13 หน่วย

ณรงค์ ทาเกิด (2543) ศึกษาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตการทำงานของสมาชิกในโครงการหมู่บ้านสหกรณ์สันกำแพง กิ่งอำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้เกณฑ์ตัวชี้วัดด้านความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ. ปี 2540) พบว่า ประชากรส่วนใหญ่มีความพึงพอใจในคุณภาพชีวิตของตนเองในระดับสูงในทุกด้านที่ทำการสอบถามแม้ว่าสมาชิกหมู่บ้านสหกรณ์สันกำแพงจะเป็นผู้ที่มิฐานะยากจนไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง แต่เมื่อได้รับการจัดสรรที่ดินตามโครงการพระราชดำริ และได้รับการดูแลด้านสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานจากรัฐ จึงทำให้สมาชิกส่วนใหญ่เห็นว่าคุณภาพชีวิตในปัจจุบันมีสภาพที่ดีกว่าในอดีต แต่อย่างไรก็ตามพบว่า ได้เกิดปัญหาการขาดตลาดรองรับผลผลิต ซึ่งเป็นปัญหาที่จะต้องได้รับการแก้ไขจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่อไป

เจษฎา บุญทา (2545) ได้ศึกษาระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในตำบลแม่หอพระ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 255 คน โดยใช้เครื่องมือวัดคุณภาพชีวิตของ สุวัฒน์ มหัตนิรันดร์กุล และคณะ ผลการศึกษาพบว่า คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยรวมอยู่ในระดับดี ร้อยละ 79.49 เมื่อแยกพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านร่างกายมีคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับดี ร้อยละ 68.95 ด้านจิตใจมีคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับดี ร้อยละ 82.93 ด้านความสัมพันธ์ทางสังคมมีคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับดี ร้อยละ 85.20 และด้านสิ่งแวดล้อมมีคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับดี ร้อยละ 81.21

ประภาส บาร์มี (2546) ศึกษาคุณภาพชีวิตของประชาชนที่อาศัยในชุมชนชาวแพ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก จำนวน 206 คน โดยใช้เครื่องมือวัดคุณภาพชีวิตของ สุวัฒน์ มหัตนิรันดร์กุล และคณะ ผลการศึกษาพบว่า คุณภาพชีวิตโดยภาพรวมของประชาชนที่อาศัยในชุมชนชาวแพอยู่ในระดับดี (ร้อยละ 68.8) คุณภาพชีวิตด้านร่างกาย ด้านจิตใจและด้านสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับปานกลาง (ร้อยละ 60.42, 63.53 และ 62.88 ตามลำดับ) ส่วนคุณภาพชีวิตด้านความสัมพันธ์ทางสังคมอยู่ในระดับดี (ร้อยละ 66.8)

ศิริพรรณ เนตยานุวัฒน์ (2548) ศึกษาคุณภาพชีวิตการทำงานของแรงงานในโรงงานอุตสาหกรรมในเขตสามด้า กรุงเทพมหานคร : ศึกษากรณี บริษัทบีทีเอส จำกัด ซึ่งมีพนักงานจำนวน 2,402 คน พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เพศหญิง มีอายุระหว่าง 20-25 ปี มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษา โสด มีรายได้เดือนละ 6,000 บาท เกี่ยวกับบรรยากาศองค์การมาตรการการทำงานและความรับผิดชอบเกี่ยวกับระดับคุณภาพชีวิตการทำงาน พบว่า อยู่ในระดับมาตรฐานในทุก ๆ ด้านประกอบด้วย ด้านสุขอนามัยและโภชนาการ การได้รับการศึกษา การทำงานครบคร้ว การเติบโตทางเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมและความปลอดภัย

ณดา จันทร์สม และคณะ (2550) ศึกษาคุณภาพชีวิตของคนไทยในบริบทการเปลี่ยนแปลงด้านสถานการณ์ของคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชน และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตในแต่ละมิติต่าง ๆ ในภาพรวมกับลักษณะปัจจัยส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เพศ

อายุ การศึกษา สถานภาพสมรส อาชีพและรายได้เฉลี่ยต่อเดือน และความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพชีวิตในแต่ละมิติ คือ ด้านการงาน ด้านครอบครัว ด้านความเครียด ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านความพึงพอใจ ด้านสาธารณูปโภค และความพึงพอใจในชีวิตโดยรวม กลุ่มตัวอย่างศึกษา คือ ประชาชนอายุ 18 ปีขึ้นไป ที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองในจังหวัดต่างๆ ใน 4 ภาค และกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ภาคละ 3 จังหวัด รวม 15 จังหวัด ผลการศึกษาพบว่า คุณภาพชีวิตของคนไทยในด้านครอบครัวมีคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับค่อนข้างดีมาก ด้านการทำงาน ด้านสิ่งแวดล้อม มีคุณภาพชีวิตในระดับดี และคุณภาพชีวิตด้านความเป็นอยู่ปัจจุบันกับเมื่อ 5 ปีที่ผ่านมาไม่เปลี่ยนแปลง ส่วนคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพและความเครียดอยู่ในระดับไม่ดีนัก

ผลการศึกษาที่ได้สะท้อนถึงคุณภาพชีวิตของคนไทยได้ระดับหนึ่ง แต่ด้วยข้อจำกัดในเรื่องงบประมาณและเวลาทำให้ยังไม่สามารถสะท้อนแยกเป็นรายจังหวัดได้ครบถ้วน การศึกษาจึงนำเสนอเป็นรายภาค อย่างไรก็ดี ยังมีเครื่องชี้วัดตัวอื่นที่สามารถสะท้อนคุณภาพชีวิตของคนไทยได้อย่างทั่วถึง โดยเฉพาะข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) คือ ข้อมูลในระดับครัวเรือนที่แสดงถึงสภาพความจำเป็นของคนในครัวเรือนในด้านต่าง ๆ เกี่ยวกับคุณภาพชีวิตที่ได้กำหนดมาตรฐานขั้นต่ำเอาไว้ว่าคนควรมีคุณภาพชีวิตในเรื่องนั้น ๆ อย่างไร ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง เพื่อให้มีชีวิตที่ดีและสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข และข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน (กชข. 2 ค) เป็นข้อมูลหลักที่มีความสำคัญในการพัฒนาชนบทตามนโยบายกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคและท้องถิ่น (กนภ.) เป็นข้อมูลที่สามารถฉายภาพให้เห็นว่าประชาชนในหมู่บ้านต่าง ๆ มีคุณภาพชีวิตและสภาพความเป็นอยู่ในด้านต่าง ๆ เป็นอย่างไร ซึ่งผู้ทำงานการพัฒนาชนบทในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับพื้นที่จนถึงระดับนโยบายสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้เป็นอย่างมาก

สาวตรี เมืองมุงคุณ (2551) ทำการศึกษาเรื่อง คุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลเนินสูง อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี ผลการศึกษา พบว่า คุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลสูงเนินโดยรวมอยู่ในระดับดี อันดับที่ 1 คือด้านที่อยู่อาศัยมีคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับดีมาก รองลงมาคือ ด้านครอบครัวมีคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับดีมาก และอันดับสุดท้ายคือด้านสวัสดิการ คุณภาพชีวิตอยู่ในระดับดี ผลการทดสอบสมมุติฐานพบว่า ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ มีผลทำให้ประชาชนในเขตเทศบาลตำบลเนินสูง มีคุณภาพชีวิตต่างกัน

สรุปเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเรื่อง คุณภาพชีวิตของประชาชนอำเภอท่ามะแซ จังหวัดชุมพร ผู้เขียนได้นำเอาได้นำปัจจัยด้านการนำนโยบายบริหาร

ราชการ 4 ปี ของรัฐบาลที่ใช้บริหารประเทศไปปฏิบัติ ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 - 2554) นโยบายสังคมและคุณภาพชีวิต ซึ่งรัฐบาลให้ความสำคัญแก่การให้หลักประกันขั้นพื้นฐานของบริการสาธารณะของรัฐภายใต้บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ การพัฒนาคน และสังคมให้มีคุณภาพ การมีสภาพแวดล้อมที่นำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความมั่นคงในชีวิต และประชาชนมีความสุข โดยดำเนินการทางด้านปัจจัยด้านนโยบายการศึกษา ด้านแรงงาน ด้านการพัฒนาคุณภาพของประชาชน ด้านศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม และด้านความมั่นคงของชีวิตและสังคม คุณภาพชีวิตของประชาชนอำเภอท่าชะระ จังหวัดชุมพร ตามหลักการขององค์การอนามัยโลก ได้กล่าวถึงคุณภาพชีวิต ซึ่งประกอบด้วย ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม

เนื่องจากผู้เขียนในฐานะที่เป็นคนในพื้นที่และเป็นข้าราชการฝ่ายปกครอง สามารถนำผลการศึกษา มาใช้ประโยชน์กับตนเองและผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องได้ โดยจะทำให้ทราบถึงระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนที่อาศัยในพื้นที่จังหวัดชุมพรและพื้นที่ใกล้เคียงในด้านต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วและสามารถนำผลการศึกษาที่ได้ไปใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายและวางแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนอำเภอท่าชะระ จังหวัดชุมพร และจังหวัดใกล้เคียงได้ต่อไป